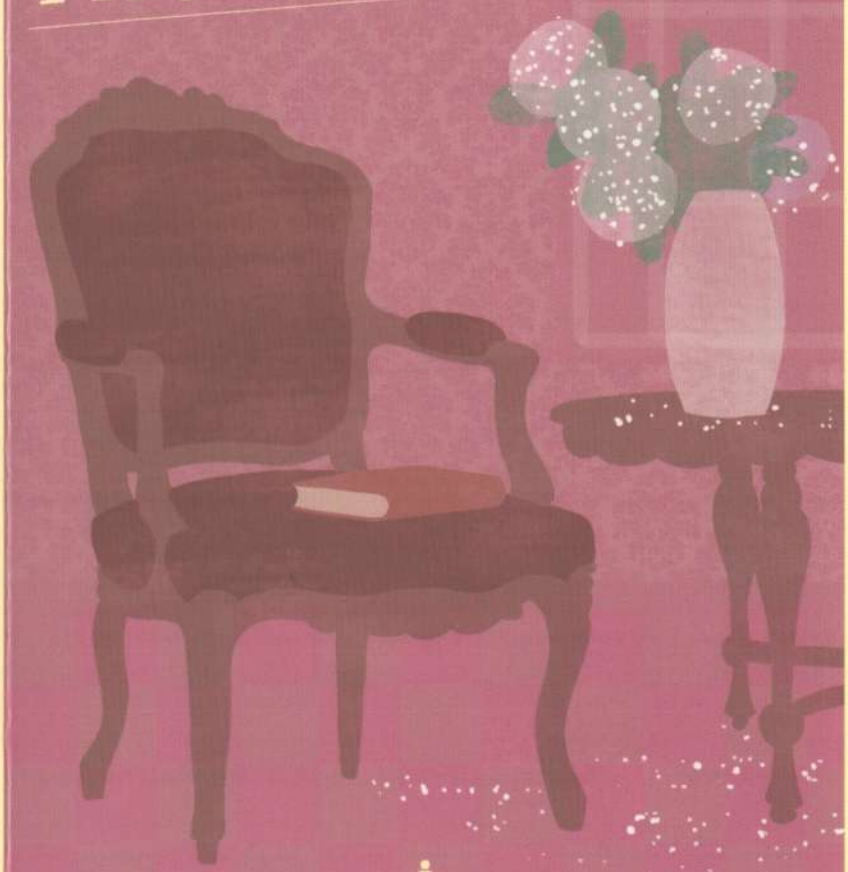
TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 80

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ VE ORİJİNAL METİN

CENAP ŞAHABETTİN

TOPLU HİKÂYELERİ

HAZİRANIN YİRMİNCİ GÜNÜ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 5928

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

CENAP ŞAHABETTİN
HAZİRANIN YİRMİNCİ GÜNÜ

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
İLGİLİ SÜRELİ YAYINLAR, İSTANBUL
1895-1933

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2019
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ÖMER ASLAN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
BİLAL ALPAYDIN

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: EKİM 2023, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-564-5 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-429-567-6 (KARTON KAPAK)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel: (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
e-posta: info@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr

HAZIRLAYAN: EROL GÖKŞEN
2008 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin aynı bölümünde yüksek lisans yaptı (2011). Hacettepe Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda ilk doktorasını tamamladı (2019). 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi programında başladığı ikinci doktorasını ise 2021 yılında tamamladı. Hâlen Hacettepe Üniversitesi TÖMER'de doçent olarak çalışmaktadır. Nabizade Nazım, Tevfik Fikret, Halide Edib Adıvar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Fazıl Hüsnü Dağlarca, İlhan Berk, Cemal Süreya gibi Türk edebiyatının önemli isimlerinin unutulmuş eserlerini okurlarla buluşturdu. *Varlık* dergisinde "Şairin Hikâyesi" adlı köşesinde şair kimliğiyle bilinen isimlerin arşivlerde kalan hikâyelerini yayımlamaya devam etmektedir.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 80

Hikâye

haziranın yirminci günü

CENAP ŞAHABETTİN

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Erol Gökşen

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Editörün notu: Cenap Şahabettin hikâyelerinin bazıları ilk kez bu kitapta yayımlandığından günümüz Türkçesiyle ve orijinal metin olarak ikili basımı uygun görülmüştür.

İçindekiler

Cenap Şahabettin'in Hikâyelerini Okumak
Erol Gökşen vii
Cenap Şahabettin'e Dair Birkaç Söz
Abdullah Uçman xiii

Günümüz Türkçesiyle
Hikâye-i Müntahabe 3
Haziranın Yirminci Günü 13
Düşes 23
Yalı Hayâlâtı 27
İhtiyar Âşıka 35
Te'sîr-i Muhîtât 39
Lâne-i Elhân 49
Prens Levent 57
Aile Yuvası 63

Orijinal Metinler
Hikâye-i Müntahabe 69
Haziranın Yirminci Günü 79
Düşes 89
Yalı Hayâlâtı 93
İhtiyar Âşıka 99
Te'sîr-i Muhîtât 103
Lâne-i Elhân 113
Prens Levent 119
Aile Yuvası 125

Cenap Şahabettin'in Hikâyelerini Okumak

Elinizdeki kitap Cenap Şahabettin'in bilinmeyen hikâyelerini kapsıyor. *Servet-i Fünun* ve dönemin diğer dergilerinde yayımlanan şiirleriyle yeni bir şiir anlayışının bayraktarlığını yapan Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret gibi hikâye türüne de ilgi duymuş ve bir kitap oluşturacak kadar hikâye yazmıştır. *Servet-i Fünun* dergisi etrafında toplanan Edebiyat-ı Cedide hareketinin en önemli şairi ve deneme yazarı olan Cenap Şahabettin'in işte bu hikâyeleri toplanıp bir araya getirilerek Servet-i Fünun hikâyeciliğine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Genç yaşta şiirle ilgilenmeye ve şiirlerini süreli yayınlarda yayımlamaya başlayan Cenap Şahabettin, 10 Mart 1890 yılında eğitim için gittiği Paris'ten 23 Mart 1893'te dönmüştür. Şair, Paris'te çeşitli edebiyat mahfillerinde bulunduğu ve edebi toplantılara katıldığı gibi edebiyat akımlarını da ilk elden tanıma fırsatına sahip olmuş ve İstanbul'a döner dönmez yazdığı yeni tarz şiirlerle edebiyat dünyasında kendisine önemli bir yer edinmiştir. Cenap Şahabettin, Paris'ten geldikten sonra yalnızca şiir yazmamış, hem hikâyeler tercüme etmiş ve hem de kaleme almıştır. Bu, şimdiye kadar edebiyat araştırmacılarının dikkat etmedikleri ya da üzerinde durmadıkları bir konudur. Cenap Şahabettin'in hikâyelerine ilk kez rastladığımda çok şaşırmış ve bunun birkaç örnekle sınırlı kalacağını düşünmüştüm. Araştırmalarım ilerleyince ve hikâye sayısı arttıkça Cenap Şahabettin'in şair olmasının yanı sıra hikâye yazarı olduğunu da tespit

ettim. Ancak bu durum aynı zamanda kafamda soru işaretleri oluşturmuştu. Bunlar gerçekten Cenap'a ait olan telif hikâyeler mi yoksa tercüme metinler miydi? Bu konuda şüphe duyunca çevremde Cenap Şahabettin'in şairliği ve denemeciliği konusunda bilgi sahibi olan İnci Enginün, Abdullah Uçman, Seda Özbek gibi hocaların yardımlarına başvurdum. Değerli hocalarım, Cenap Şahabettin'in hikâye yazmış olma ihtimali üzerinde durup benden daha derin bir araştırma yürütmemi istediler. Aslında Cenap Şahabettin'in bu hikâyelerinin tercüme olabileceğini bana düşündüren tek emare hikâyelerdeki kişi isimlerinin yabancı olmasıydı.

Bu sorunu gideren argümanlardan ilki şu oldu; Cenap Şahabettin, telif hikâyelerinin çoğunu yazdığı 1895-1897 yılları arasında bazı yazarlardan hikâye tercümeleri de yapmış ve bu hikâyelerin başlarına ya da sonlarına Paul Margueritte, Catulle Mendés, George Altman gibi eser sahiplerinin ya adların yazmış ya da mutlaka "Fransızcadan tercüme olunmuştur", "Almancadan tercüme", "İngilizceden", "Fransızcadan [tercüme edilmiştir]" şeklinde hangi dilden tercüme yaptığını gösteren ibareler eklemiştir. Bununla birlikte kimi tercüme hikâyelerinde de "Şekip" müstearını kullanmıştır.

İkincisi, şiirleriyle edebiyat dünyasında ilgi uyandıran, hatta tartışmalara yol açan Cenap Şahabettin'in yeni bir edebiyat kurma, yeni bir şiir anlayışı oluşturma peşinde koştuğu dönemde ismini ve sanatını tehlikeye atarak yabancı yazarların hikâyelerini kendi hikâyesi gibi göstereceğini düşünmek hiç de makul gelmemektedir.

Üçüncüsü, Paris'ten 1893 yılında gelen ve 1895 yılında ilk hikâyesini yazan Cenap Şahabettin'in yabancı bir ülkenin tesirindeyken yayımladığı hikâyelerindeki kahramanlara yabancı isimler vermesi çok normaldir. Paris'te 3 yıl gibi bir süre kalan, Paris'in edebiyat ortamında bizzat yer alan, Paris hayranı bir şair/yazar olan Cenap Şahabettin'in metinlerinde yerli unsurdan çok yabancı unsurların bulunması da bu sebeple makul gelmekteydi. Bu gerekçelere dayanarak Cenap Şahabettin'in telif

hikâye yazabileceği konusunda hiçbir şüphem kalmamıştı. Dolayısıyla Paris'ten döndüğü yıllarda hikâye tercümeleri yapmak suretiyle hikâye türünü öğrenerek telif hikâyeler kaleme aldığını ve böylece kendince bir hikâye dili kurduğunu söylemeliyim.

Cenap Şahabettin'in, Ekim 1895 ile Ocak 1897 yılları arasında yedi; 1918 yılında bir ve 1933 yılında da yine bir olmak üzere toplam dokuz hikâye yazdığı görülmektedir. Şairin 1897 yılında Hicaz'a görevli olarak gitmesiyle edebi hayatında hikâye yazarlığının ilk dönemi noktalanır. 1918'de yayımladığı tek hikâyeyi de Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle kaleme almış; anlatacaklarının hikâye türüyle verilmesinin muhtemelen daha etkili olacağını düşünmüştür. 1933 yılında yazdığı son hikâyede ise hayata mizah penceresinden baktığını görmek mümkündür.

Cenap Şahabettin'in hikâye yazarlığının ilk dönemine ait olan 7 hikâye ilginç özellikler barındırıyor. Yaptığı benzetmeler, seçtiği kelimeler ve kullandığı dille canlı ve renkli bir dünya kuran şairin bu dünyası tabiata ait bir tabloyu andırmaktadır. Bilindiği üzere şiirleri için de benzeri ifadeler kullanılmakta ve onun resim-şiir ilişkisini geliştirdiği söylenmektedir. Bununla birlikte hikâyelerine olay örgüsü hâkimdir. Bu yüzden tabiata yönelik, tabiatı keşfetmeye dair benzetmeler ve hayal unsurları hikâyelerin ilk başta öne çıkan özellikleri olarak görülse de okuduğu kitaplardan öğrendiği bilgileri ve yeni fikirleri olay örgüsüne yerleştirdiği fark edilir. Böylece ahenkle şekillenen şiirleri ve zekâ ile örülen denemelerindeki anlatım gücü hikâyelerinde de görülür.

Aşk, evlilik, kadın-erkek ilişkileri, kadınların hemcinsleriyle kurduğu ilişkiler, kadın ve erkek güzelliği Cenap Şahabettin'in hikâyelerinin ana temalarını oluşturur. *İkdam* gazetesinde isimsiz ve *Hikâye-i Müntahabe* sütun başlığıyla yayımlanan hikâyede, sahilde gezen genç bir delikanlının güzelliğiyle dikkatini çeken bir yalının aktris sahibesi yaşlı kadınla yaptığı sohbet anlatılır. *Haziranın Yirminci Günü* hikâyesinde ise çocukluktan itibaren birbirini seven, ancak ailelerinin arasındaki anlaşmazlık nedeniyle farklı kişilerle evlenen baron ile kontesin eşleri vefat

ettikten sonra yaşlılık dönemlerindeki ilişkileri konu edilir. *Düşes* adlı hikâye yoksul ve şişman bir balıkçı kadın ile onun tam zıttı olan zengin, zayıf düşes arasındaki olaylara odaklanılır. *Yalı Hayâlâtı* adlı hikâyede de pencereden dışarıyı izleyen anlatıcının hayale daldığı sırada aklından geçenler okura aktarılır. Her ne kadar olaylar anlatıcının aklından geçmiş olsa da her anın canlı bir biçimde tasvir edilmesi, hikâyedeki gerçeklik algısını pekiştirmiştir. *İhtiyar Âşıka* adlı hikâyede ise eşini ve çocuklarını terk ederek genç bir erkeğe kaçan kadının, kendisini sevgilisine sevdirme çabaları ve yaşlandığında beğenilmeyeceğini düşündüğü için bütün imkânlarını güzelleşmek, gençleşmek için harcaması konu edilir. *Te'sîr-i Muhîtât* hikâyesinde kendisiyle ilgilenmeyen sevgilisinden intikam almak isteğinde olan kadının o esnada dışarıdan gelen keman seslerinin ahengine kulak kabartarak sevgilisini affetmesi anlatılmaktadır. *Lâne-i Elhân* adlı hikâyede ise evli bir çiftin edebiyat ve sanat dünyasıyla olan ilişkilerine ve birbirlerine duydukları aşka yer verilir. Cenap Şahabettin'in 1895-1897 arasında yazdığı hikâyelerindeki kadın-erkek ilişkilerine yaklaşımı aşktan ziyade mantıkla örülmüştür. Bu bağlamda da Fransız kültürünün, dolayısıyla bu dönemin edebiyatı etkisi altına alan realizm akımının özelliklerini taşıdığı söylenebilir.

Cenap Şahabettin, 1895-1897 yılları arasında yazdığı hikâyelerine gerçek hayattan olayları ve kişileri taşımıştır. Örneğin *Hikâye-i Müntahabe*'de romantik kadın yazar George Sand, Alfred Musset ile Chopin arasındaki ilişkiye göndermede bulunması bunlardan biridir. Benzer şekilde hikâyelerde dönemin önemli Fransız sanatkârlarına atıflar yapması da bu duruma örnektir.

Cenap Şahabettin, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ereceği aylarda *Prens Levent* adlı hikâyesini yayımlar. Nisan 1918 tarihinde *Zaman*'da çıkan hikâyede anlatıcı, çevresi tarafından Prens lakabıyla çağrılan Levent'in Çanakkale Savaşı'nda sakat kalarak koltuk değneklerine mahkûm olmasını konu alır. Dönemin ruhu gereği pek çok savaş hikâyesinin yayımlandığı bu zor günlerde Cenap Şahabettin'in savaşın insan psikolojisinde

açtığı yaralar üzerinde durması ve savaşın neden olduğu toplumsal acılardan ziyade bireysel sıkıntılara yer vermesi ilgi çekicidir.

1933 yılında "Sembolik Musâhabe" üst başlığıyla yayımlanan *Aile Yuvası* adlı hikâyede Cenap Şahabettin, kadın-erkek ilişkilerine mizahi bir açıdan yaklaşır. Yeni doğum yapan çaylak kuşunun eşinin, çöpler arasından yuvasına çöp getirmesi gerekirken yuvaya kendisini büyüleyen bir kristal parçası getirmesi üzerine bebeğini büyütmeye çalışan anne çaylak kuş tarafından yuvadan kovulması anlatılır. Evliliğin gereklerini yerine getirmeyen erkeklerin başına gelenleri çaylak kuşu üzerinden örneklendirilir.

Cenap Şahabettin'in tercüme hikâyeleri ile telif hikâyeleri arasında ciddi benzerlikler vardır. Fransızca söz dizimi ve söyleyiş biçimine dikkat ederek yazdığı telif hikâyelerinin kısmen tercüme kokmasını olağan karşılamak gerekir. Çünkü Cenap Şahabettin'in yakın arkadaşı olan ve Paris'te onunla birlikte zaman geçiren Hüseyin Suat Yalçın, Paris anılarını anlattığı yazılarında Cenap'ın Fransız gramer ve sentaksını bir Fransız yazar gibi öğrenmek için özel dersler aldığından bahsetmektedir.[1] Cenap'ın hikâyeleri yalnızca anlatım yönüyle Fransızcaya benzemekle kalmaz; metinlerdeki kişi isimleri de yabancıdır. Yine olayların yabancı ülkelerde geçmesi; Fransız tarihi, kültürü, yaşayış tarzı, edebiyat ve sanat adamlarına göndermeler yapması da Fransız kültürünü içselleştirmiş bir yazar olduğunun kanıtıdır.

Cenap Şahabettin'in hikâyelerine yukarıda konu, dil ve üslup açısından kısaca değindim. Elbette Cenap Şahabettin'in hikâyeleri üzerinde daha kapsamlı incelemeler yapmak gerekiyor. Bu metinler şiirleriyle karşılaştırmalı bir okumayla incelenebileceği gibi hemen hemen aynı yıllarda hikâyeler yazan Tevfik Fikret'in hikâyeleriyle birlikte de ele alınabilir. Dolayısıyla bu kitabın,

1 Hüseyin Suat Yalçın, *Hem Ağlar Hem Gülerim*, Haz. İbrahim Özen, Ankara, 2021, s. 43.

Cenap Şahabettin'in farklı bir yönünü tanıtarak şaire dair yeni çalışmaların yapılmasına vesile olacağını da düşünmekteyim.

Son olarak bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçenlere teşekkür etmek istiyorum. Kitabın son halini almasında katkıları bulunan saygıdeğer hocalarım Kemal Güler, Abdullah Uçman, Kemal Özmen, İnci Enginün'e; her çalışmamda yanımda olarak bana olan desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Bahanur Garan Gökşen'e çok teşekkür ederim.

Erol Gökşen
Ankara, Ağustos 2022

Cenap Şahabettin'e Dair Birkaç Söz

Türk edebiyatı tarihinde yeniliklerin başlangıcı kabul edilen Tanzimat'tan sonra gerçek anlamda asıl yenilikler Edebiyat-ı Cedide ya da daha yaygın bir ifadeyle Servet-i Fünun topluluğuna mensup şair ve yazarlar tarafından gerçekleştirilir.

Edebi faaliyetlerini 1896-1901 yılları arasında *Servet-i Fünun* mecmuası çevresinde ortaya koyan Edebiyat-ı Cedide topluluğunun Tevfik Fikret'le birlikte şiirdeki yegâne temsilcisi kabul edilen Cenap Şahabettin, şiirle ilgilenmeye Mekteb-i Tıbbiye'deki öğrencilik yıllarında başlar. Başlangıçta, eski şiir anlayışını devam ettiren ve bu tarzın en güçlü temsilcisi kabul edilen Muallim Naci'nin etkisi altında o da gazel tarzındaki ilk manzum denemelerinde bir taraftan Muallim Naci'ye bir taraftan da Şeyh Vasfi'nin gazellerine nazire ve tahmisler yazar. İki yıl kadar devam eden bu taklit devresinden sonra, 1887'den itibaren bu sefer Abdülhak Hâmit ile Recaizade Ekrem'in etki alanına girer. Mekteb-i Tıbbiye'nin sekizinci sınıf öğrencisiyken, bu sırada yazdığı şiirlerinden on sekiz parçayı bir araya getirerek *Tâmât* adıyla yayımlar, ancak bu şiirler devrin edebiyat çevrelerinde herhangi bir akis uyandırmaz.[1]

Cenap Şahabettin, mesleki sahada ihtisas yapmak üzere 1889 yılında Paris'e gidince, orada bir taraftan da, şiir mese-

1 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Sekizinci Sınıf Şâkirdânından Cenap Şahabettin, *Tâmât*, İstanbul, 1303/1886-87.

leleriyle, daha doğrusu edebiyat dünyasına hâkim sembolist ve parnasyenlerle ilgilenmeye çalışır. Filorinalı Nâzım'a gönderdiği bir mektupta bu konuda şunları yazar:

> O zaman Fransa'da bir taraftan natüralistlerin modası hâkim idi; bir taraftan da Verlaine, Mallarmé modası vardı. Mallarmé'yi çok iyi anlayamıyordum, Verlaine'i çok sevmiştim. Fransız şairlerinin genç yaşlılarıyla münasebette bulundum.[1]

Ayrıca, kendisinden edebiyat dersleri aldığını söylediği Charles Brevet'nin, "Manzumenin elfâz ile resmedilen bir levha," olduğu yolundaki görüşünü benimsediği anlaşılır.

Paris'te bulunduğu sırada sembolistlerle parnasyenlerin şiir tarzını yakından tanıma fırsatını bulan Cenap, ihtisasını tamamlayıp İstanbul'a döndükten sonra, bu tarz şiirin etkisi altında yeni şekiller ve değişik konularda şiir denemelerine girişir. 1894 yılından itibaren *Mekteb*, *Hazîne-i Fünun*, *Maarif* ve *Malûmat* dergilerinde yayımladığı şiirlerinde, yeni şekiller yanında, pek alışılmamış yeni bir üslup ortaya koymaya çalıştığı dikkati çeker.

Özellikle 1895'ten sonra yayımladığı şiirlerinde, Fransız şairlerinin yaptığı gibi, resim ve musikiden de yararlandığı, hatta şiirle resim ve musikiyi birleştirmeye çalıştığı görülür.[2] Onun bu sırada yayımlanan bir kısım şiirlerinde yer alan bazı tamlamalar ve ibareler muarızları tarafından ağır bir dille eleştirilmesine sebep olur. Ahmet Mithat Efendi'nin onu "dekadanlık"la itham etmesi üzerine başlayan ve edebiyat çevrelerini uzun süre meşgul eden tartışma bu şekilde başlar.[3]

---

1 Sadeddin Nüzhet Ergun, *Cenab Şehabeddin Hayatı ve Seçme Şiirleri*, İstanbul, 1935, s.14.

2 Mehmet Kaplan bu iki konuyu, "Cenab Şahabeddin'in Şiirlerinde Pitoresk" ve "Cenab Şahabeddin'in Şiirlerinde Ses ve Musiki" başlıklı makalelerinde ayrıntılı olarak incelemiştir (Bkz. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, C. I, İstanbul, 1976, s. 392-424).

3 Bu konu için bkz. Fazıl Gökçek, *Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar*, İstanbul, 2007.

Devrin yeni şiir anlayışı içinde ön planda bir yeri olan Cenap Şahabettin, nesir alanında da devrinin önde gelen sanatkârları arasında kabul edilmiş, hatta zaman zaman onun nesri şiirinden daha fazla takdir görmüştür. Bu başarı ve ustalıkta, onun şiirde olduğu gibi nesirde de belli bir ahenk ve güzelliğe ön planda yer vermesinin büyük ölçüde rolü vardır. Ona göre nesir de aynen şiir gibi belli bir kelime kadrosu ve üslup endişesiyle yazılmalıdır. Nesri de bir tür sanat eseri kabul eden Cenap, edebi ve sanatkârane nesrin ayrı bir dikkat ve hassasiyet gerektirdiğini şu cümlelerle ortaya koyar:

> "Kelime aramak, sıfat aramak, fiil aramak, bulduklarından memnun olmayarak diğerlerini, sonra onları da beğenmeyerek başkalarını, daima fikre, ifade edilmek istenen şeye nazaran daha münasiplerini aramak, buluncaya kadar düşünmek, sonra cümlelerin uzunluklarını, okuyucuya yapacağı tesirleri, dinleyicilere vereceği zevk ü ıstırabı ölçmek, tartmak, hesap etmek ve ona göre bir cümleden kesmek, ötekine ilâve etmek... Daha sonra ıttıradı yok etmek için iki cümlede aynı faili kullanmamak, birbirini takip eden cümleleri aynı sigayla kapamamak, müspet, menfi, istifham, hitap, istiğrâkı dikkatle kullanmak, nöbetleşe her şekle başvurarak okuyucuyu aynı edatın tekerrürüyle yormamak..."[1]

Yazı hayatına adım attığı ilk günlerde kalem arkadaşları tarafından fark edilen ve takdirle karşılanan Cenap'ın nesirdeki ustalığının, çağdaşlarına dahi, "bir Acem halısı gibi parlak, renkli, komplike göründüğünü," belirten Yahya Kemal, diğerleri bir tarafa, "sadece *Evrâk-ı Eyyâm*'ın bile vuzuhu ve sağlam mantığıyla bir şaheser," olduğu üzerinde durur.[2]

Konu üzerinde müstakil bir inceleme yapan Mehmet Kaplan da, Cenap Şahabettin'in nesirdeki ustalığı konusunda aynı ka-

1 "Müşkilât-ı Nesriyye", *Servet-i Fünun*, sayı 910, 5 Teşrinisani 1324/18 Kasım 1908, s. 405.

2 Yahya Kemal, *Edebiyata Dâir*, İstanbul, 1971, s. 181-185.

naattedir. Mehmet Kaplan, Cenap'ın birçok makalesinde Türk nesrinin çeşitli meselelerini ayrıntılarıyla ele aldığı ve sonunda kendisine göre oldukça sağlam esaslara dayanan bir "nesir estetiği" kurduğu kanaatindedir.[1]

II. Meşrutiyet'ten sonraki yıllarda daha çok nesir alanına yönelen Cenap Şahabettin siyasi, edebi, tarihi, dini ve çeşitli sosyal konular hakkında ve edebi tenkit alanında birçok makale kaleme almış, ayrıca seyahat yazıları ile hâtıra ve deneme mahiyetinde eserler ortaya koymuştur.

Cenap Şahabettin'in kitapları dışında, devrin gazete ve dergi sayfalarında kalmış, kitaplaştırılmayı bekleyen yüzlerce yazısı vardır. Bu yazılardan başka, onun yine "Hikâye" adıyla yayımladığı ve devrin mecmua ve gazete sayfalarında kalmış dokuz metni Erol Gökşen tarafından tespit edilmiş ve elinizdeki kitapta yayımlanmak üzere titiz bir çalışma sonucu bir araya getirilmiştir.

Abdullah Uçman

1 "Cenab Şahabeddin ve Nesir Sanatı", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, C. I, s. 425-436.

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Hikâye-i Müntahabe[1]

İşte iki sene oluyor; bir bahar mevsiminde yayan Bahr-i Sefid[2] sahilini takip ediyordum. Bir yolda geniş adımlarla yürürken hayal âlemine dalmaktan; denizin kenarında, dağların eteğinde gönle ferahlık veren bir rüzgâra karşı, ışık içinde yürümekten; yürürken düşünmekten daha tatlı ne vardır? Derbeder bir şekilde yolculuğa çıkan bir ruha iki saatçik bir yolculukta ne kadar hayal ne kadar aşk ne kadar geçmiş vaka varsa hücum eder! İnsan, ruhu karmakarışık ve sevinçle dolu olarak hafif sıcak bir havayla kalbin derinliklerine kadar nüfuz eden bütün emellerinin gönle ferahlık veren tan yeliyle birlikte zevkini tadar. Yürümeyle artan açlık hissi gibi, gönlü altüst eden bu emeller ruhumuzda gittikçe artan bir mutluluk iştahı uyandırır. Gönlümüzde hızla uçuşan, gezintiler yapan eşsiz fikirler, kuşlar gibi kanat çırpıp öterler.

Ben Saint-Raphaél'den[3] İtalya'ya giden uzun yolu, o, yeryüzündeki aşkların mevcut şiirlerini tasvir edercesine rengârenk ve eşsiz olan sonsuz çimenliği takip ediyordum. Kumar yeri Monaco ile kibir ve gösteriş yeri olan Cannes şehri arasındaki bu gül ve turunç bahçesine, bu tatlı gökyüzünün altına gelenlerin çoğunun ya para kazanmak veya parasını göstermek gibi bayağı ihtiraslarla geldiğini düşünüyordum.

1 Seçilmiş, seçkin, seçme hikâye.

2 Akdeniz.

3 Fransa'nın Akdeniz sahilinde İtalya sınırına yakın bir yerleşim yeri.

Her dağın eteğinde tesadüf olunan güzel koylardan birinin kenarında birdenbire birkaç yalı gördüm. Denize karşı, bir dağın eteğinde, yabani bir çam ormanı önünde yer alan, sayıları dördü beşi bulan bu yalılardan biri, o kadar güzeldi ki birdenbire kapısı önünde durdum. Bu yalı, esmer tahta oymalarla bezeli ve kemerlerine kadar sarılan güllerle örtülü beyaz bir köşktü. Bu köşkün bahçesi, bilinçli, şuhça bir düzensizlikle serilmiş her renkten ve her kokudan çiçeklerle süslü ve çimenlerle dolu çiçekli bir halı gibiydi. Merdivenlerin her basamağında büyük çiçek demetleri görülmekte ve pencerelerden evin parlak dış yüzeyine doğru sarılı, mavili salkımlar dökülmekteydi. Bu mini mini eve adeta kemerden bir perde oluşturan ve taş parmaklıklarla çevrilmiş olan teras, al kahkaha çiçekleriyle gizlenmişti.

Bu güzide sevda köşkünün arkasında, çiçek açmış portakal ağaçları arasında, dağın eteğine kadar varan uzun bir yol görünmekte ve kapısı üzerinde küçük yaldızlı harflerden oluşan "Antuan Yalısı" adı okunmaktaydı. Burada hangi şair veya hangi perinin huzur içinde oturduğunu düşünmeye başladım. Biraz uzakta, yol üzerinde bir köylü taş kırmakla meşguldü. Bu elmas parçası evin sahibinin kim olduğunu ona sordum, "Madam Jolly Romen'dir," cevabını verdi.

Jolly Romen! Ben, çocukluğumda bu kadından, Rachel'in rakibi olan bu büyük aktristen bahsedildiğini çok defa işitmiştim. Dünyada hiçbir kadın onun kadar alkışlanmamış ve bilhassa onun kadar sevilmemişti. Onun yüzünden ne kadar düellolar ne kadar intiharlar ne kadar gürültülü olaylar yaşanmıştı.

Kalpleri baştan çıkaran bu kadın şimdi kaç yaşındaydı? Ya altmış ya yetmiş beş? Jolly Romen, memleketimizin en güzide şairi ve en büyük musikişinasının taparcasına sevdikleri o kadın, şimdi burada bu evde bulunuyor, ha![1] Ben on iki yaşındayken o kadının, müzisyeni olaylı bir şekilde terk ederek şairle birlikte Sicilya'ya kaçmasından dolayı bütün Fransa'da yaşanan heyecanı hâlâ hatırlıyorum.

---

1 Anlatıcı, burada ünlü romantik dönem kadın yazarlarından George Sand'ın romantik şair Alfred de Musset ve Polonyalı müzisyen Chopin'le olan fırtınalı aşklarına göndermede bulunuyor.

Meşhur bir piyesin ilk defa sahneye konulduğu gece orada hazır bulunanlar tarafından yarım saat aralıksız alkışlandıktan ve on bir defa sahneye davet edildikten sonra şairle birlikte bir arabaya binerek gitmişti. Şairle aktris eski bir adada, Maḥrût-ı Müzehheb[1] denilen ve Palermo'yu çevreleyen geniş portakal ormanında sevişmek üzere geçmişlerdi.

Bunların Etna dağına nasıl çıktıkları yanak yanağa ve el ele sevgili olarak sanki kendilerini o ateş girdabının içine atacaklarmış gibi devasa yanardağın kocaman ağzına doğru nasıl eğildikleri o zamanlar anlatılırdı.

O, vefat etti. O, şiirleri, bütün bir şairler silsilesinin fikirlerini değiştirecek kadar derin ve etkili şiirleri geleceğin edebiyatçılarına yeni bir edebî âlem açacak derecede yol gösterici ve sırlarla dolu olan şair!

Öteki de vefat etti. Öteki, o terk edilmiş musikişinas ki Jolly Romen için bulduğu nağmeler, o yürekler parçalayacak ümitsizlik ve ruhlar çıldırtacak zafer havaları hâlâ herkesin hatırındadır!

İşte o kadın burada, şu çiçeklerin örtüsü altındaki evin içindeydi. Tereddüt etmeden kapıyı çaldım.

On sekiz yaşlarında, tavrı şaşkınca, elleri büyük bir hizmetçi çocuk kapıyı açtı. Ben kartımın üzerine ihtiyar aktrise hitaben çapkınca bir cümleyle beni kabul etmesini özellikle dilediğimi yazdım. İsmimi bilmesi ve bana kabul kapısını açmaya razı olması muhtemeldi.

Genç uşak gidip geldikten sonra onu takip etmemi söyledi. Louis Philippe usulünce ağır ve sevimsiz şeylerle döşenmiş bir salona girdik, salonda on altı yaşlarında ince belli ve fakat çok güzel olmayan bir hizmetçi kız benim şerefime oradaki eşyaların örtülerini kaldırıyordu.

Sonra onlar gittiler, ben yalnız kaldım.

---

1 Palermo, Papireto, Kemonia ve Oreto nehirlerinin oluşturduğu bir havzada yer almaktadır. Havzaya, 9. yüzyılda Araplar tarafından Mahrût-i Müzehheb (Altın Havza, Altın Koni) denmiştir. İtalyancasıyla Conca d'Oro.

Duvarda üç tablo vardı. Bu tablolardan biri, rollerinden biri kıyafetiyle aktrisin; diğeri, uzun redingotuyla şairin; üçüncüsü, bir piyano önündeki musikişinasın resmiydi. Aktrisin sarışın, latif resminde mavi gözleriyle edalı ağzı tebessüm etmekte ve o zamana özgü tavrından eser görülmekteydi; bu tasvirde resim sanatı itibarıyla incelik ve nezaket, zarafet ve yalınlık anlatılıyordu.

Bir kapı açılıp bir küçük kadın girdi; ihtiyar ama pek ihtiyar, küçük ama pek küçük olan bu kadın beyaz saçları, beyaz kaşlarıyla hakiki bir beyaz fare halini almıştı.

Elini bana uzatıp hâlâ titrek, hâlâ pürüzsüz, hâlâ taze kalan bir sesle dedi ki:

"Teşekkür ederim, mösyö. Bugünkü erkeklerin eski zaman kadınlarını hatırlaması hakikaten büyük bir nezakettir! Oturunuz."

Ben de evini pek göz alıcı bularak sahibinin ismini öğrenmek merakına düştüğümü ve bunu öğrenince bu evin kapısını çalma arzusuna karşı koyamadığımı kendisine anlattım.

Cevaben dedi ki:

"Gelişinizden pek memnun oldum, mösyö. Üstelik böyle bir lütfu ilk defa sizden görüyorum. Kartınızı, üzerindeki nazikçe cümleyle bana verdikleri zaman yirmi seneden beri kaybolan eski bir dostumun geldiği haberini almış gibi titredim. Ah, ben artık mezarda oturan bir ölüden başka bir şey değilim. Hakikaten öleceğim güne değin hiç kimse beni düşünmez, hiç kimse beni hatırlamaz. Ancak öldüğüm gün gazeteler Jolly Romen'den bahsedecekler; üç gün kadar hakkımda hikâyeler, fıkralar, özel hayatıma dair sözler, hatıralar, mübalağalı övgüler görülecek. Sonra artık bütün bütün sanki hiç olmamışım gibi unutulmuşlar hükmüne geçeceğim."

Burada bir müddet sustuktan sonra tekrar söze başladı:

"Bu neticenin ortaya çıkması da çok uzun sürmeyecektir. Bugün hayatta olan şu küçük kadından birkaç ay belki de birkaç gün sonra bir küçük iskeletten başka herhangi bir iz kalmayacaktır."

Gözlerini resmine çevirdi. Resmi kendisine, o ihtiyar kadına alay eder gibi tebessüm ediyordu. Sonra da iki tabloya baktı; büyük ilham sahibi musikişinasla ağırbaşlı şairin resimleri, "Bu harabe bizden ne istiyor?" diyor gibi görünüyorlardı.

İç parçalayıcı, dayanılmaz, tarifi imkânsız bir tasa içimi kapladı. Bu tasa, derin bir su içinde boğuluyor gibi hatıralar içinde çabalanan geçmiş ömürlerin tasasıydı.

Hızlı ve görkemli bir şekilde Nice'ten Monaco'ya giden arabaların yoldan geçişlerini oturduğum yerden seyrediyordum. Bu arabaların içinde genç, güzel, zengin ve mesut kadınlarla tebessüm eden halinden memnun erkekler vardı. Bakışlarımı takip ederek aklımdan geçenleri anlayan Jolly Romen'in dudağında mütevekkil bir gülümseme belirdiğini gördüm.

Istıraplı yaralara dokunur gibi nazik bir şekilde ihtiyatlı davranarak yavaş yavaş onu konuşturmaya başladım.

İhtiyar aktris başarılarından, başarılarının verdiği sarhoşluklarından, dostlarından, zaferlerle dolu bütün ömründen bahsetti.

Sordum ki:

"Size en ciddi zevkleri, en hakiki saadeti bahşeden tiyatro mudur?"

Bu suale birdenbire cevap vererek:

"Hayır, hayır!" dedi.

Ben tebessüm ettim. O, duvardaki iki tabloya ümitsizce bir bakış atarak tekrar söze başladı:

"Bunlar!"

"Hangisi?"

"İkisi de! Zaten ben bunların ikisini de ihtiyar hafızamda bir gibi görürüm. Şu kadar var ki bugün onlardan biri hakkında daha fazla hüzünlü bir pişmanlık hissederim."

"O halde, Madam siz saadetinizi onlara değil, doğrudan doğruya aşka borçlusunuz. Çünkü onlar aşka vasıta olmaktan başka bir şey değillerdi."

"Olabilir. Fakat ne vasıtalar!"

"Sıradan bir adam tarafından daha çok sevilmediğinize, daha çok sevilmeyeceğinize emin miydiniz? Ötekiler size musiki ile şiir gibi iki müthiş rakip gösterdikleri halde sıradan bir adam bütün hayatını, bütün kalbini, bütün fikirlerini, bütün vaktini, bütün varlığını size adamaz mıydı?"

Hâlâ genç kalıp ruhu titreten sesinin bütün şiddetiyle haykırarak dedi ki:

"Hayır, mösyö, hayır! İhtimal ki beni bir başkası daha ziyade severdi fakat bunlar gibi sevemezdi. Çünkü bunlar bana hiç kimsenin başaramayacağı şekilde aşkın gizli nağmelerini dinlettiler. Ah, onlar beni ne tatlı bir sarhoşlukla kendimden geçirmişlerdi! Hiç başka bir adam onların ses ve sözde buldukları şeyleri bulabilir mi?.. İnsan, aşka yerin ve göğün bütün şarkı ve şiirlerini katamadıktan sonra sevmek neye yarar? Halbuki bunlar sözlerle ve seslerle bir kadını çıldırtmanın yolunu bilirlerdi! Evet, bizim aşklarımızda belki hakikatten ziyade hayal vardı. Lakin hakikatler insanı daima sert toprak üzerinde bıraktığı halde, öyle hayaller bulutlara kadar yükseltir... Eğer beni daha ziyade seven başkaları ise bana aşkı anlatan, hissettiren, sevdiren bunlardır!"

Birdenbire ağlamaya başladı. Sessizce ağlayarak mahrumiyet gözyaşları döküyordu. Ben, onu görmezden gelerek uzağa bakıyordum. Birkaç dakika sonra Jolly Romen tekrar söze başladı:

"Bakınız, mösyö, hemen bütün mahlûkatta bedenle birlikte kalp de ihtiyarladığı halde bende bunun aksi gerçekleşmiştir. Benim zavallı bedenim altmış dokuz yaşında, zavallı kalbim yirmi yaşındadır. İşte bunun için ben kendi kendime, çiçekler ve hayaller içinde yaşıyorum."

Aramızda uzun bir sessizlik oldu. Yaşlı aktris gülümseyerek yine söze başladı.

"Havanın iyi olduğu zamanlar gecelerimi nasıl geçirdiğimi bilseniz benimle ne kadar eğlenirdiniz! Böyle gecelerde hem kendimden utanıyorum hem de kendime acıyorum."

Çok rica ettim. Ne yaptığını, o geceleri ne şekilde geçirdiğini söylemedi, artık gitmek üzere ayağa kalktım. Jolly Romen dedi ki:

"Hemen gidiyorsunuz ha!"

Akşam yemeğini Monte Carlo'da yiyeceğimi kendisine söyledim. Bunun üzerine çekingen bir tarzda sordu ki:

"Akşam yemeğini benimle birlikte yemek istemez misiniz? Bunu kabul ederseniz pek memnun olurdum."

Ben bu teklifi derhal kabul ettim. Fevkalade hoşnut olarak çıngırağı çaldı. Küçük hizmetçi kıza bazı emirler verdikten sonra bana evini gezdirdi.

Yemek salonu küçük ağaçlarla dolu bir çeşit camlı kameriyeye açılıyor, portakal ağaçları arasında dağa kadar devam eden uzun yol baştan başa görülüyordu. Bitkiler altında gizli kalmış alçak bir yer ihtiyar aktrisin sık sık oraya gelip oturduğuna delalet ediyordu.

Bunları gördükten sonra çiçeklere bakmak üzere bahçeye indik. Akşam, toprağın o bütün kokularını yayan sakin ve ılık akşamlardan biri, tatlı bir şekilde oluyordu. Sofraya oturduğumuz zaman artık bütün bütün gece olmuştu. Yemek, uzun ve güzel geçti. Jolly Romen, kalbimde kendisine karşı uyanan derin sevgi hislerini anladığı için aramızda samimi bir dostluk oluşmuştu. İhtiyar dostum içtiği iki parmak şarapla daha fazla neşelenmiş, daha fazla rahatlamış olarak dedi ki:

"Haydi, aya bakalım. Ben ayı pek severim. O, benim şiddetli hazlarımın şahidi olduğu için bütün hatıralarım onda saklıdır sanırım. Bakışlarım aya daldığı zaman bütün anılarım derhal hatırıma gelir. Hatta bazı geceler kendime güzel ama gayet güzel bir manzara hazırlarım. Bir manzara ama bilseniz ne kadar güzel! Hayır gösteremem, size o manzarayı mümkün değil gösteremem... Benimle eğlenirsiniz, hayır, hayır, gösteremem..."

Ben ricaya başlayarak dedim ki:

"Nedir? Söyleyiniz. Eğlenmeyeceğime dair size söz veriyorum, hatta sizi yeminle dahi temin edebilirim ki asla sizinle alay etmeyeceğim. Neyse söyleyiniz."

O hâlâ tereddüt ediyordu. Ellerini, o kansız ve soğuk olan zavallı elceğizlerini tutarak vaktiyle şair ile musikişinasın yaptıkları gibi hemen öptüm. Jolly Romen bundan etkilendi. Fakat tereddüdü hâlâ devam ediyordu.

Sordu ki:

"Bana gülmeyeceğinize söz veriyor musunuz?"

"Evet, yeminle..."

"O halde geliniz."

Ayağa kalktı. Yeşil elbisesi içinde gülünç bir görünüşü olan ve ihtiyar Jolly'nin sandalyesini geriye çeken genç uşağın kulağına gayet yavaş sesle çabucak birkaç kelime söyledi. Uşak cevaben dedi ki:

"Peki Madam, şimdi!"

Daha sonra Jolly Romen koluma girerek beni kameriye altına getirdi.

Portakal ağaçları arasındaki yolun manzarası hakikaten şaşırtıcıydı. Ay henüz doğmuştu. Dolunay yolun ortasına uzun parlak bir çizgi ve ince bir gümüş yol dökmekte ve bunlar karanlık ağaçların yoğun ve yuvarlak olan tepeleri arasından sarı kum üzerine düşmekteydi.

Ağaçlar çiçek açmış olduğundan hoş ve belirgin kokuları bütün geceyi dolduruyordu. Birdenbire dedim ki:

"Aman âşıktaşlık için ne kadar güzel ne kadar münasip bir yer?"

Gülümseyerek:

"Öyle değil mi? Şimdi göreceksiniz," cevabını verdikten sonra beni yanına oturttu.

Yavaşça dedi ki: "İşte insana aşkı aratan böyle şeylerdir. Ama siz, yani bu zamanın erkekleri böyle şeylere hayallerinizde yer vermezsiniz. Siz borsa, ticaret, iş adamlarısınız! Hatta bizimle ilişki kurmayı dahi bilmezsiniz. 'Bizimle' deyişim genç kadınlarla demektir. Şimdi aşklar, çoğunlukla başlangıcı gizli bir dikişçi borcu olan ilişkilerden ibarettir. Eğer dikişçiye olan borcunu kadının kendi kıymetinden yüksek bulursanız savuşur-

sunuz; borçluyu borcundan pahalı görürseniz kadının borcunu ödersiniz. Ne güzel âdetler! Ne güzel âşıktaşlıklar!"

Bu arada elimi tutarak, "Bakınız," dedi.

Birdenbire sevinç ve hayret içinde kaldım. Oradan, portakal ağaçları arasındaki yolun sonundan ay ışığının oluşturduğu iki tarafı ağaçlı yol içinden bir delikanlı ile bir genç kız birbirlerinin bellerine el atmış oldukları halde kendilerini bazen aşikâr eden, bazen gizleyen ağaç ve ışıklar arasından geçerek ağır adımlarla geliyorlardı... Delikanlı, önceki asrın delikanlıları gibi beyaz canfesten[1] bir elbise ve devekuşu tüyüyle kaplı bir şapka giymişti. Genç kız çantalı bir roba[2] giymiş ve saçlarını eski zaman kadınları gibi pudrayla beyazlatarak yüksek bir beyaz şapka şekline sokmuştu. Bizden yüz adım mesafede yolun orta yerinde durup bir müddet cilveleştikten sonra öpüştüler. O anda bu delikanlı ile bu genç kızın evdeki iki hizmetçiden başka kimse olmadıklarını anladım. Oturduğum yerde müthiş bir ferahlık kalbimi tahriş etmeye başladı. Ama gülmedim. Bir bacağı kesilen adamların bağırmadan kendilerini tuttukları gibi gergin bir halde durdum.

Çocuklar yolun sonuna doğru dönerek yeni baştan şirinlikler yaptılar. Gidiyorlar, gittikçe uzaklaşıyorlar, uzaklaştıkça bir rüya gibi kayboluyorlardı. Sonunda görünmez oldular. Yol tenha ve keder dolu bir vaziyette kaldı.

Ben, ben de kaçtım. Bir daha onları görmemek için ben de kayboldum. Çünkü anladım ki bu manzara daha uzun müddet devam edecekti.

---

1 Üzeri desensiz ince dokunmuş parlak renkli kumaş.

2 Bir giyeceğin omuzla göğüs arasında kalan kısmına eklenen parça.

Haziranın Yirminci Günü

Barbe de Johnny Sokağı'nda, yüksek kapısı taştan bir armayla süslenmiş, görünüşü gayet hüzünlü heybetli bir evde bir salon. Sık ve ince örmeli perdelerin arkasında, ocağın içinde az korlu bir ateşin kısa alevleri, punç alevi gibi raks ediyor. Tatlı bir şekilde solgun maviye boyalı geniş örtülerin düz büklümleri yukarıdan aşağıya duvarları kaplıyor. Sarı saman renginde ipek perdeler kapılarla pencereleri gizliyor. Zemin, döşemeyle aynı renk ve ahenkte olan bir Obüson halısı[1] altında saklı duruyor. İki büyük lambanın buzlu fanuslarını örten, yumuşak ve gül renkli bir kâğıdın yarı şeffaf büklümlerinden meydana gelen ışık siperinden pembe bir ışık sızarak sıcak ve sessiz salona tatlı bir aydınlık döküyor. Salonun eski tarzda olan eşyasını –pembe ve mavi çizgili, çiçek demetleriyle süslü– açık renkli kumaşlar örtüyor.

İnce ayakları mini mini bakır destekler üstüne alınan küçük masalar üzerinde mineli şekerlikler, altın kutular, Venedik kadehleri, gümüş tellerle sarılmış billur şişeler, eski çini fincanlar, fağfurdan heykelcikler; velhasıl fiyatıyla faydası karşılaştırılamayacak bin türlü güzel ve kolay kırılacak eşya, kusursuz bir zevke işaret edecek bir dağılımla yayılmış. Sevr toprağından mamul seramik bir saat, âşıkane yalvarışlar pozunda bir çobanla –bir eliyle yüreği yaralı aşığını uzaklaştıran ve diğer eliyle bir kuzunun kıvırcık tüylerini okşayan– bir çoban kızının gülen

1 Aubusson (Obüson) Orta Fransa'da dokumalarıyla ünlü bir yerleşim yeri.

yüzünü gösteriyor. Ocağın üstündeki aynanın iki tarafında, kurdele bağlarla yaldızlı çivilere asılmış ufacık resimler var ki saçları kısa, elbisesi işlemeli, yelekleri çiçekli erkekler ile gonca renkli dudakları siyah bir benle noktalı olan yüksek şapkalı kadın başlarını gösteriyor. Bunların arasında yer yer hayali bir tablo, çevresi saksı çiçekleriyle süslü oval bir ayna, dikkat ve özenle çizilmiş bir karakalem resim göze ilişiyor. Uzun, billuri saksılar içinde kartopları –çerçeveleri içinden kendilerine bakan markizler[1] gibi– mağrurca beyaz başlarını kaldırıyorlar. Üç ayaklı bir masa üzerinde bir demet şakayık duruyor; şakayıklar ki güzel olduğu nispette hızla solan, daha dün açtığı halde bugün hayattan yorgunluk gösteren çiçeklerdir!

Sümbül ve zerrin[2] kokularından oluşan hafif bir koku, salonun ılık havası içinde dalgalanıyor. Hiçbir ses yok; artık arabaların kulak tırmalayan gürültüsü, tramvayların boğuk düdüğü kesildi. Artık Kontes Margarette'in her akşam bu salonda eski dostu Baron Palmed'i beklediği saat gelip çattı.

***

Baronla kontes elli seneden beri tanışıyorlar. Paris'te evleri, köyde şatoları yan yana. Çocukken birlikte oynarlardı. Hangi gün, hangi saatte birbirlerini sevmeye başladılar? Meçhul! Bazı aşklar vardır ki başlangıcı bulunamaz; böyle aşkların çoğunlukla sonu da yoktur... Bu iki âşık, ruhlarının en derin köşesinde bu aşkın tohumunu bulmuşlardı. Onlar haberdar olmaksızın bu sevda tohumu filizlenmiş ve iki genç, henüz sevmenin ne olduğunu bilmeden saf kalplerinde aşk çiçeği açmıştı.

Onlar bu safça rüya içinde mutluluk sarhoşuyken hayatın bir gerçeği aşağılık pençesiyle aralarına atıldı.

İki aile bozuştu; artık analar, babalar görüşmez oldular. Bir çayırdan geçenler, ayaklarının ağırlığı altında ezilen ve rencide olan kıymetsiz çiçekleri düşünmedikleri gibi onlar da bu dargın-

1 XVIII. yüzyıl Avrupa'sında çok kullanılan, arkalığı alçak veya arkalıksız koltuk, salon iskemlesi.

2 Fulya çiçeği.

lığın iki masum kalbi bu kadar üzebileceğini düşünmemişlerdi. Bu ayrılık içinde zavallı çocuklar, ellerinde olmadan birbirlerine ifşa ettikleri sonsuz ve tarifsiz bir şeyin aziz hatırasını muhafaza ediyorlardı.

Sonra ikisini de evlendirdiler. O, şuh bir genç kızla evlendi; mutsuz oldu. Öteki de kumarbaz, haylaz, hatta biraz da ayyaş bir konta eş oldu; hayatı ağır bir yük haline geldi.

Şuh kadınla ayyaş kont vefat etti; dargınlıkları iki âşığı birbirinden ayıran ve henüz başlamış olup gizli kalan masum bir aşkı kırk sene evvel tamamen ortadan kaldırmak isteyen analar, babalar da göçüp gittiler. Eşsiz baronla dul kontes, her ikisi de çocuksuz olduğu halde, bir gün bir yerde karşılaştılar.

Aradan bir asrın üçte birinden fazla zaman geçmiş olduğu halde ikisi de birbirlerini bir gün evvel terk etmiş gibi davrandılar; çünkü her ikisinin saçlarına da aklar düşüren zaman, kalplerindeki aşk hazinesine el uzatıp değiştirememişti. Her ikisi de birbirlerini –bir kitap içinde unutulup da Tanrı'nın bir lütfu olarak tazeliğini koruyan bir çiçek gibi– çocukluklarındaki kadar saf, o kadar taze gördüler.

İlk görüşte, ilk dakikada birbirlerini tereddütsüz ve tam anlamıyla sahiplendiler. Tesadüfün birbirinden ayırdığı bu iki ruhun içgüdüsü, iki mıknatısı birbirine bağlayan çekim gücü gibi onları tekrar birleştirdi. Her gece yemekten sonra, aynı saatte baron, kontesin evine gelirdi. Her gece günlük olaylar üzerine görüşürler ve birbirlerine o gün yaptıklarını, gördüklerini, söylediklerini, düşündüklerini hikâye ederlerdi. Sırayla en alakasız şeylerden en samimi sohbetlere girerlerdi.

Kontes okuyacağı bir kitap, yazacağı bir mektup, seçeceği bir kumaş hakkında baronun görüşüne müracaat ederdi. Çünkü iki dost arasında bile kadının itaat eğilimi ve kararsızlığı ortaya çıkar.

Böylece aralarında o kadar derin bir sevgi ve ilişki ortaya çıkmıştı ki sohbet için kelimelere ihtiyaçları kalmamış gibiydi. Aralarında zaman zaman oluşan sessizlik esnasında biri diğerinin ne düşündüğünü anlamak için sadece bir bakışmayı yeterli

görürlerdi. Bu sebeple böyle vakitli vakitsiz uzayıp giden sessizliğin sürdüğü anlarda ruhlarının sessizce konuşmaları sona ermezdi. Fakir çocuklar için kontes, yünden kaba göğüslükler örmekle meşgul olduğu sırada baron gazetelere göz gezdirir ve okuması bitince de birkaç sözle gazetelerin içeriklerini kontese anlatırdı. Hatta bazı geceler birlikte tavla oynadıkları bile olurdu.

Gece yarısı gelip çatınca ertesi akşama kadar vedalaşır, ertesi akşam yine bir gece evvelki meşguliyetlerini tekrar ederlerdi. Her gece daha önceki gecelerde de olduğu gibi bu değişmez meşguliyetlerle geçen tekdüze saatler onlara pek tatlı ve ruh okşayıcı geliyordu. O saatlere eşlik eden samimi zevkler bir âdet hükmünü almışken bu âdetin her gece tekrarındaki zevke doyamıyorlardı.

***

Solgun maviye boyalı geniş örtülerle süslenmiş ve birinin gelmesi bekleniyormuş gibi görünen aydınlık salonun kapılarından biri açıldı ve Kontes Margaret göründü. Kontes genç midir, değil midir? Alnında, şakaklarında, yanaklarında hiçbir buruşukluk yok; yalnız yılların eli, güzel siyah saçlarına birkaç gümüş tel katmış; bununla beraber şu sade halinde ruhu cezbeden bir hoşluk var. Namert zamanın yaptığı tahribatı pudrayla hafifletmeye çalışarak bu sahte beyazlık altında bir genç gibi gülümseyen yüzü –tabiatın bir cilvesi olmak üzere üstüne birkaç parça kar düşen– bir mayıs gülü gibi ortaya çıkıyor. Her akşamki gibi yukarıdan aşağıya beyazlar giyinmiş; çünkü gelecek olan zatın özellikle sevdiği renk budur. Oymalı çerçeveler içinde duvarlara asılmış olan madamlar, mösyöler, kontesi gözden geçirerek bir markizin[1] davetine icabet edebilecek kadar güzel giyinmiş olduğunu itiraf eder gibi görünüyorlar. Kontes salonda her şeyin yerli yerinde olup olmadığına bakıyor. Gazete her zaman ki yerinde; tavla oyun masası üzerinde açık; aziz misafirin oturacağı koltuklu sandalyenin önünde basamak iskemlesi du-

1 Marki, Avrupa'da kont ile dük arasındaki soyluluk unvanı. Markiz, markinin eşine verilen unvan.

ruyor; çünkü gelecek olan muhterem adam romatizmadan şiddetle mustarip olduğundan her defasında ayrıca mazeret beyan ederek o basamak iskemlesi üzerine ayağını uzatır.

Her şeyin yerli yerinde olduğunu anladıktan sonra bir elindeki eldiveni çıkarıp gayet beyaz, gayet yumuşak bir güzel el gösterdi ki bu eli biraz sonra baron öpecektir. Kontes bir sandalyeye oturup beklemeye başladı.

Bir iki dakika sonra, tam saat alafranga saatle dokuz buçuğu çalarken Baron Palmed salona girdi. Baron temiz, zarif, güzel bir ihtiyarcıktır. Baronun hafifçe dalgalı olan saçları da Louis Seize[1] tarzında ağarmış olup bir ipek yumağı gibi göze hoş geliyor. Sakalı, bıyığı büyük bir dikkatle tıraş edilmiş, ancak yüzünün görünüşünün bir delikanlı yüzü olmadığını anlatacak kadar buruşuklar var. Eski zaman modası tarzında kadife yakasının aşağısı düğmeli olan giysisi de ne kadar yakışmış! Bacağını belli belirsiz sürüklüyor; altın başlı bastonuna hafifçe dayanıyor. Kontesin şefkatlice bir bakışla ve asilce bir duruşla kendisine uzattığı güzel eli öpmek üzere dudağına kaldırdığı zaman nasıl da hürmetle emrolunmuş gibi bir hal aldı.

İşte artık her akşamki yerlerine, karşı karşıya oturarak hürmetli bir tavır ve güzel birtakım sözlerle sohbete başladılar. Baron o gün umumi bir resim sergisine gitmiş olup gördüğü resimlerin gerçeğe tamamen bağlı kalınarak çizilmiş olduğunu ve bu resimlerdeki çiğ renklerin ve sert çizgilerin incelik arayan gözlerini yaraladığını ve kontes de moda hükmünü alan ve şamatalı alkışlara mazhar olan romanlardan birini okumak istediğini fakat ilk sayfalarda gördüğü kaba ifadelerden dolayı midesi bulanıp okumaya devam edemediğini anlattı.

Zamane sanatlarını ve edebiyatını incelemenin sonucunda düşüncelerine bulaşan masumiyet bozucu lekeyi ortadan kaldırmak amacıyla her ikisi de kendilerini çevreleyen süslü salona kederli bir bakış gezdirdiler. Baron gazetesini, kontes de el işi sepetini açtı. Salona derin bir sessizlik yayıldı; yalnızca saatin

1 Fransa kralı XVI. Louis (1754-1793).

ahenkli vuruşları işitiliyor. Saksı içindeki şakayıklar bütün bütün yorgun bir hal alarak neredeyse tamamen kokusuz olan masum ruhlarını, gösterişli salonun sıcak havasına dolan sümbül ve zerrin kokularına katıyor. Yarı baygın bir hale gelen kartopları, artık yuvarlak başlarını vakur bir şekilde kaldırabilme gücünden mahrum olarak bir ağacın yaprakları arasında asılı kalan büyük bir kar kütlesi gibi düşmeye hazır görünüyor.

Baron birdenbire başını kaldırarak dedi ki:

"Ha! İyi aklıma geldi. Yeğeninizin evlilik günü kararlaştırıldı mı?"

"Evet, haziranın yirmisine."

Baron garip bir sesle tekrar sordu:

"Haziranın yirmisine mi?"

Kontes içini çekerek:

"Evet, haziranın yirmisine!" dedi.

Baron gazetesini dizlerinin üzerine koydu. Kontes elindeki uzun örgü şişlerini bıraktı. Baron sordu:

"Ne oluyorsunuz, kontes?"

"Ya siz ne oluyorsunuz, baron?"

"Ben mi? Hiç! Hatırıma bir şey geldi de..."

"Kararlaştırılmış evlilik günü münasebetiyle mi? Bakınız, ne tuhaf şey! Bu münasebetle benim de hatırıma bir şey geldi!"

"Nasıl? Sizin de hatırınıza bir şey mi geldi?"

"Evet, kırk beş sene evvel haziranın yirminci günü yalnız başımıza büyük ormanda yaptığımız gezinti hatırıma geldi... O zaman pek gençtik, değil mi?"

Baron Palmed oturduğu koltuklu sandalyede sallanmaya başladı; ıstırabı sebebiyle basamaklı iskemlesine uzatmış olduğu ayağını topladı. Dedi ki:

"Nasıl, azizem, siz bu gezintiyi hâlâ unutmadınız mı? Bense zannediyordum ki o, yalnız benim hatırımda kalmıştır."

"Hayır, dostum, unutmadım. Hatta her sene haziranın yirminci günü gelince hayalen o gezintiyi tekrar ederim. Bu gezintiyi ailelerimiz bozuşmadan birkaç gün evvel yapmıştık. Hatırınızda mıdır, o gün hava ne kadar güzeldi?"

"Ah, elbette hatırımda! Her şey hatırımda... Siz beyazlar giymiştiniz; başınızda koca bir gelincik demetiyle süslenmiş bir hasır şapka vardı..."

"Pek doğru... Aman ne hafıza! Ben henüz on beş yaşına basmıştım, siz on dokuz yaşındaydınız... Ormanın vadiye varan dar yolunu seçmiştik. Sağa dönerek vadiyi geçtik: buğday tarlalarında ne çok mavi mineler vardı! Bir aralık bir büyük ağacın altında bir hendek kenarına oturduk... Topladığımız çiçeklerden ben demetler yapıyordum; siz bana yardım etmek istiyordunuz. Ama bir türlü beceremiyordunuz! Hatırınıza geliyor mu? Siz gelincikler, papatyalar, minelerden üç renkli bir örgü yaparak şapkama takmak istiyordunuz."

Baron ile kontes gençlik hatıralarıyla meşgul oldukları esnada gözlerinin önüne daha hüzünlü, daha acınacak bir şey geldi. Bulundukları vakti, saati, yeri unuttular. Hayallerindeki duvarlar indi; pencereler açıldı; ışığın gül gibi gülüşüyle süslenmiş, dalgalanmakta olan uçsuz bucaksız sümbüllerle döşeli geniş bir kır ve günlük güneşlik bir yer gözlerinin önüne geldi; gönle ferahlık veren bir bahar esintisi salona dolarak onlara hayat verir ve hayattan daha değerli olmak üzere bir saniye için onları gençlik dönemlerine döndürür gibi oldu. Gözlerinin önünde açılan bu zevk veren serabın ferahlığını uzatabilmek için baronla kontes hafızalarının en derin köşelerini yoklayarak o gezinti gününün en küçük ayrıntılarını bulmaya çalışıyorlardı.

Baron dedi ki:

"Hatırlıyor musunuz, ormana girer girmez müthiş bir fırtınaya tutulmuştuk."

"Hiç hatırlamaz mıyım! Hatta yağmurdan kurtulmak için bir oduncu kulübesine sığınmaya mecbur kalmıştık; hatta kulübeden çıktığımız zaman kapının önünde geniş bir dere oluştuğunu gördüğümüzden siz hem benim kunduralarımı ıslanmaktan korumak hem de belinizin inceliğinin pazınızın kuvvetine engel olmadığını göstermek için beni kucağınıza aldınız... Nasıl, dostum, şu kuvvetinizi göstermek istediğiniz hakkındaki

zannım doğru değil mi? Yoksa aldanmış mıydım azizim? Şimdi artık her şeyi itiraf edebilirsiniz..."

"Ah, azizem, her şeyi itiraf etmek gerektiği halde, biliniz ki..."

Baron ağzından çıkacak sözlerden ürkmüş gibi birdenbire durakladı. Bu kadar zamandan beri sakladığı kıymetli sırrı ifşa etmek istemiyordu. Bir aşk itirafının başlangıcını hisseden genç bir kız gibi ak saçlı kontes kızararak gözlerini önüne eğdi. Göğsü heyecan ve titremeyle dopdolu olduğu halde sordu:

"Sözünüzü niçin kestiniz? Yoksa hatırınıza gelmiyor mu?"

Bu soru üzerine baron bütün cesaretini toplayarak bir an titrek bir sesle dedi ki:

"Mademki her şeyi itiraf etmemi arzu ediyorsunuz, azizem, o halde biliniz ki sizi kucağıma alışım potinlerinizi ıslanmaktan korumak veya size kuvvetimi göstermek için olmayıp ancak hayalinizle dolu olan kalbim üzerine biraz vücudunuzu bastırmak içindi."

Kontes iki eliyle yüzünü kapayarak dedi ki:

"Ah, baron, o zaman benim de sizi ne kadar sevdiğimi bilmiş olsaydınız!"

Baron ile kontesin şimdi gözleri önüne gelen manzara, ışığın gül gibi gülüşüyle süslenmiş ve dalgalanmakta olan uçsuz bucaksız sümbüllerle döşeli geniş bir kır ve günlük güneşlik bir yer olmayıp hasret elemleri ve özlem acıları içinde geçirdikleri kederli ömürlerinin hüzünlü ve yürek parçalayan hayaliydi. Bu üzücü manzarada, yanından geçerek yakalayamadıkları saadeti, o koruda olduğu gibi, el ele aşkla geçebilecekleri hayat vadisinden aşksız bir evlilikle bağlı oldukları iki başka şahsın refakatinde geçtiklerini görüyorlardı.

Hiçbir şey söylemeksizin, mahzun mahzun, uzun bir süre birbirlerine baktılar. En tatlı serzenişlerle dolu olan bu bakış, "Bana kalbinizi o zaman niçin açmadınız? Ah, ben bunları bilmiş olsaydım, ne kadar mesut olurduk!" demek istiyordu.

İkisinin de birdenbire gözleri sulanarak büyük bir damla gözyaşı yanaklarından aşağı yuvarlandı.

Bu esnada, Sevr toprağından mamul, üzerinde bir çobanın bir çoban kızına kalbindeki aşkı bildirdiği seramik saat gece yarısını çaldı. Zarifçe bir tavırla baron, yakasının astarında parlayan gözyaşının ıslak lekesini sildi; kontes, ince keten mendilini gözlerinin kızarmış kuyruğuna gezdirdi. İkisi de ayağa kalktılar.

"*Bonsuar*,[1] azizem Margaritte! Yarın akşam yine görüşürüz!"

"*Bonsuar*, azizim Palmed! Yarın akşam yine görüşürüz."

Ayrılmadan evvel bir kere daha bakıştılar. Baron'un söylemeye cesaret edemeyeceği bir şeyi Kontes dostunun gözlerinden anladı; tebessüm ederek her zamanki gibi Baron'a elini uzatacak yerde pek basit, pek tabii, pek asilce bir tavırla alnını uzattı. Baron da ilk ve son defa olmak üzere, bir kardeş gibi iffetlice ve şefkatle, o temiz alna bir saniyecik dudaklarını dokundurdu.

1 (Fr. *bonsoir*): İyi akşamlar.

Düşes

Düşes uzun boylu, narin bir kadındı. Dar göğsü, ince boyunla beyaz ve yarı şeffaf yüzüne birleşiyordu. Yüzündeki renksiz gölgeyi hiçbir tebessüm gideremiyordu. Sık kaşları altında iki büyük, çukur, siyah göz açılıyordu.

Düşesin geçirdiği ömür değil, ömre benzer bir şeydi. Çifte pencereler, perdeli kapılarla gizlenmiş olan malikânesi içine çekilmiş, solgun sapları pamuklar içinde saklanan nazik bitkiler gibi, limonluklara benzeyen halvethanesinin[1] ılık sıcaklığı içine gizlenmişti; bütün günlerini verem illetine karşı açtığı bitmeyecek bir savaş içinde geçiriyordu.

Etrafındakiler, "Düşes veremi yeniyor, bu acılara karşı hayatını sürdürmek bir harikadır!" diyorlar ve hastalığın, sonunda onu yenemeyeceğini anlayarak bir gün çekilip gideceğini ümit ediyorlardı; hasta kadınsa bu aldatıcı ümitlerle oyalanmıyor ve bununla birlikte bütün şuhça maharetlerini toplayıp sohbetine neşeli bir üslup vermeye gayret ediyor, etrafındakilerin çare bulmaya çalışan telaşlarıyla eğlenmeye çalışıyordu. Herkese karşı şen ve lakayt olan düşes yalnız kaldığı zaman neler neler çekiyordu! O heves dolu, o hercai tabiatlı ruhta ne fırtınalar, ne öfkeler, neler kopuyordu! Her gün hayat suyunun süzülüp gitmekte olduğunu hisseden o kıvrak ve taze vücutta ne kanallar açılıyordu!

1 Başka hiç kimsenin giremediği baş başa kalınan yer. Dervişlerin inzivaya çekilip tek başlarına ibadet ettikleri yer.

Sabah vakitleri... O meçhul emellerin pembe bulutlar üzerinde koşturduğu gülümseyen vakitler... O her kalbin elem bulutlarını dağıtan hoş vakitler düşese bezginlik ve acıdan başka bir şey telkin etmiyordu. O vakitlerde, mezarından kalkan bir naaş gibi renksiz olan zavallı hasta, yatağından kalkarak pencereye yaklaşır, perdeyi kaldırır, sokakta yaşanan hayatı seyrederdi.

Sokak süpürücülerinden sonra ortalığa teneke gürültüleriyle dağılan sütçüler, malikânelerin eşiklerinde esneyen şişman hizmetkârlar, nefesleri yettiği kadar bağıran sebzeciler, balıkçılar yayılıyordu. Balıkçılar arasında bilhassa bir kadın, sesli bir kadın kontesin dikkatini çekiyordu. Şişman, dört köşeli biçimsiz, kolları sıvalı, başı bir mendille kundaklı, garip bir mahlûk olan bu kadın müşterileriyle şakalaşır, yapmacık bir tehditle diğer satıcılara sataşır, bütün sokağı sağlıklı vücudundan taşıp dökülen neşe ve sevinç alametleriyle doldururdu; hava sıcak olsun, soğuk olsun, yağmurlu olsun, sisli olsun her sabah balıkçı kadın işportasını yuvarlayarak buraya gelir ve düşesle eğleniyormuş gibi kulakları patlatacak bir sesle haykırırdı.

Düşes kendi söylediğini kendisi işitecek kadar bir ses çıkarabilmekten âciz olduğu halde balıkçı kadın kaldırımları öttürecek surette bağırırdı. Elindeki termometrenin birdenbire inivermesi veya çıkıvermesi korkusuyla düşes odasından çıkamazken balıkçı karısı her havada istediği yere gidebiliyordu. Ah bu iri karı, bu iri karı! Her yerde, her yerde düşesin hayaline azap veriyordu; gece bütün kâbuslar üzerinde bu karının kızıl, dev gibi, neşeli heykeli... Gündüz karşısında onun heybetli ve korkunç şekli! Düşes, bu kadının sesini işitir işitmez kalbine çarpıntılar geliyordu! Her sabah bu balıkçı karının sesi düşesin kulağına, "Nasılsın benim nazik düşesim? Oh! Oh! İşte sen böyle eriyip gidiyorsun da senin nefesin bitip tükeniyor, ben... Ben, bak hele şunu dinle, 'Izgaralık!.. Izgaralık uskumru!'" diyerek bağırıyor gibi geliyordu! Düşes bir aynaya bakacak olsa derhal yaygaracı karının sırıtık çehresi, kulaklarına varan ağzını gösterirdi!

Kibar kadın, fikrindeki üstünlük ve yüceliğe rağmen bu hakir mahlûka takılıp kalmıştı, düşes bu kaba kadını pek takdir ediyor

ve adeta kıskanıyordu; can çekişirken kendisini ipekli bir yatak içinde bulundurmaktan başka bir işe yaramayacak olan servetine lanet ediyordu. Ah, keşke bir balıkçı karısı olsaydı! Bununla birlikte bir gün kendi kendine düşündü ki, "Kim bilir? Belki hasta olduğum halde beni ondan daha bahtiyarım!" Çünkü düşes, filozofların eserlerini okuyup incelemiş ve "meslek-i teâvün"ün[1] doğruluğuna inanmıştı. Gerçekten her gün tezgâhını, bir mahkûmun zincirini sürüklediği gibi sürüklemekle yoksulluk ve mahrumiyetin can yakıcı darbelerine her gün karşı koymaya mecbur olan o balıkçı karısının hayatı, uzun bir azaptan başka bir şey olamazdı. Halbuki zengin hasta, hayatını bir yarı uykulu gibi zevkli, uzun ve tatlı bir rüya gibi güzel bir şekilde geçiriyordu.

Veremlinin fikri, bu son varsayımı kolaylıkla kabul ederek birkaç gün zarfında sağlam bir teori derecesine çıkardı. Artık zavallı balıkçının feryadını işittikçe gönlüne gelen öfke ve haset değil, bitmez tükenmez bir merhametti. Kendi kendine diyordu ki, "Zavallı kadın! Hayatın bu sefil şartlarına son verecek olan ölüm ise, merak ediyorum, bu pis meslekten daha iyi değil midir?!"

Merhamet bir hasettir ki seçkin kalplere yönelince mutlaka bazı makbul isteklere kılavuz olur. Düşes, balıkçı karısının bedbahtlık seviyesini anlar anlamaz bu bedbahtlığın ıstırabını azaltmayı ve teselli çarelerini düşünmeye başladı! Fakir kadını çağırıp huzuruna getirmesini kapıcıya tembih etti.

Balıkçı karısı çamurlu kunduralarıyla, ıslak fistanı ve balık pullarıyla kaplı sıvalı kollarıyla içeri girerek, "Âlâ! Uskumrumdan mı istiyorsunuz?" dedi. Görüntüsü hakikaten iğrençti. Başından dolaşarak çenesi altından bağlanan yağlı bir mendil içinde kızıl, yağlı, çıbanlı yüzü görünüyordu; bütün vücudundan ağır bir bataklık, ağır bir tütün kokusu yayılıyordu.

Hasta zayıf bir sesle dedi ki:

"Kadıncağızım, sizi çoktan beri tanırım, halinize merhamet ettim, ne şekilde olursa olsun size yardım etmek istiyorum. Arzunuz nedir?"

---

1 Solidarizm, dayanışmacılık.

"Madam, affedersiniz ama bu kış balık fena gitmiyor. Oğlumun da babasının da gündelikleri yolunda! Benim vücudum da kasa gibi sağlam. Mesut olmak için yalnız bir arzumuz vardır ki o da bu hallerin devamıdır."

Kapı aralığından esen hava düşesin göğsüne dokunmuş olmalı ki mendilini ağzına götürerek öksürdü.

Balıkçı kadının orada kaybettiği zamanın zararını karşılamak için bir hayli balık alındı. Lakin ertesi gün balıkçı kapının önüne gelip de olanca kuvvetiyle haykırdığı esnada kapıcı büyük bir öfkeyle içeriden fırlayarak o kadar gürültü etmemesini ve seyyar dükkânını daha ileriye sürmesini söyledi, çünkü düşes o gece ruhunu teslim etmişti.

Yalı Hayâlâtı[1]

Bir yalıdasınız: Gözünüzün önünde ufuk çizgisiyle sınırlı geniş bir deniz, geniş bir mavi havuz gibi durgun, parlak duruyor. Civardaki yalılardan tek tük pencereler açılmış: Şu pencerede bir küçükhanım dün akşam annesinden ancak sonunu işittiği bir konuşmanın, sonra gece gördüğü rüyanın ne demek olduğunu düşünüyor. Gözü karşıda, semavi mendiller gibi veda dalgalarıyla uçuşan beyaz bulutlara dalıp dalıp gidiyor, kâh bir eliyle omzundaki ipekli atkıyı bir makine gibi farkına varmaksızın düzeltiyor; kâh elindeki beyaz, fistolu işlemeli ince ipek mendili pembe dudaklarına kadar götürerek hafif, pembe bir hayal gibi hafif bir tebessümü hayali bir bakıştan gizliyor; altın sarısı köpükler gibi dağınık, dalgalı saçları, beyaz, küçük, adeta bir minyatür olan çehresi üstünde iri, tuhaf bir serpuş[2] oluşturuyor; öyle ki insanın hatırına bir zambak üstüne yığılmış ekin demetleri geliyor!.. Öteki pencerede mavi kaplı,[3] ince, hafif, yazlık samuruna bürünmüş kır saçlı, kır sakallı bir efendi; başında beyaz takke, ağzında yasemin çubuk,[4] elinde amber tespih, gözünde altın gözlük; yumuşak koltuğun yumuşak arkalığına, adeta yatar gibi yaslanmış düşünüyor yahut düşünmüyor; aksırıyor, öksürüyor, küçük

1 Yalı Hayalleri.

2 Başa giyilen şey, başlık.

3 Kap: Omuzların üstünden inerek vücudu saran kısa veya uzun, kolsuz üstlük.

4 Eskiden tütün içmek için kullanılan ve gül, kiraz, pelesenk gibi ağaçlardan yapılan uzun ağızlık.

bir çocuğa yatak çarşafı olacak kadar geniş, kalın, koyu mavi mendiliyle burnunu, ağzını, bıyığını, sakalını siliyor; işte şimdi de esniyor. Gözlük camının arkasından birer çürük fındık içi gibi görünen gözleri gittikçe küçülüyor. Sanki önünde mışıldayan deniz ona ninni söylüyor... Beride henüz pencereleri kapalı duran rengârenk yalıların rengârenk perdeleri, suda rengârenk akisler oluşturuyor... Ötede üstünde sallanan beyazlı, mavili, kırmızılı peştamalları; pürüzlü, aralıklı, ıslak çam tahtaları; suyun içindeki kirli sarı aksi; suyun dışındaki kirli sarı görünüşüyle bir deniz hamamı görüyorsunuz: İçerisinden su şapırtıları, gülüşmeler, bağrışmalar, sevinçli, korkulu sesler geliyor; orada on on beş kişi dalıyor, çıkıyor, atlıyor, yüzüyor, titriyor, seviniyor! İşte tasavvur ediyorsunuz! Belinden dizine kadar peştamallı, ayakları çıplak, kollarını göğsüne kavuşturmuş, vücudu soğuktan titreyen, saçları ürperen bir adam korku ve arzu, tereddüt ve ihtiyatla ıslak merdivenleri inerek son basamağa geldi. Bir eliyle merdivenin parmaklığına dayanarak ayağının ucuyla suyun sıcaklığını daha doğrusu soğukluğunu kontrol ediyor. İçinden, "Vay, pek soğuk, buz!" diyor, birdenbire ayağını çekiveriyor. Bir dakika sonra kucağına atılacağı denizden adeta korkuyor; fakat girecek, çünkü soyunmuş bulundu. Bir ses ona, "Haydi cesaret!" diyor; adeta tereddüdünden utanır gibi oluyor. Bir iki, hoop! Atladı; bağrışanların, gülüşenlerin arasına karıştı. Sular bir büyük fıskiyeden çıkar gibi, beyaz serpintilerle etrafa dağıldı...

***

Bu deniz, bu hamam, bu sesler, bu hayaller size ya gidip gördüğünüz yahut romanlarda okuduğunuz bir plaj âlemini hatırlatıyor. Dieppe[1] yahut Bologna'ya[2] doğru bir hayali seyahat yapıyorsunuz; bir anda kendinizi Manş sahilinde buluyorsunuz. İşte arkada zarif, oymalı, işlemeli, hoş görünümlü bir gazino... İşte önde yeşil yüzeyi, beyaz köpüklü yeşil dalgalarıyla Manş Denizi ki ta ötesinde köpükten çizilmiş bir hat gibi İngiltere sa-

1 Fransa'nın Normandiya bölgesinde, Manş Denizi kıyısında bir şehir.

2 İtalya'da bir şehir.

hili görünüyor. İşte gazino ile deniz arasındaki geniş kumluk ki üzerinde geziniyorsunuz. Saatinize bakıyorsunuz: öğleden sonra ikiyi gösteriyor. Başınızın üzerinde saf, bulutsuz, mavi bir gökyüzü... Ayağınızın altında güneşin bezeyen yansımalarıyla parlayan kumlar görüyorsunuz... İşte burası plajdır ki üzerindeki kalabalık sizi hayretlere düşürüyor. Ooo! Bütün Paris, yalnız bütün Paris mi ya, bütün âlem burada! İşte Paris'in en şık delikanlılarından biri olan Mösyö Gontran Pichetto:[1] Başında ince örmeli bir hasır şapka, dudakları arasında kalın bir yaprak sigarası, beyaz İngiliz şayağından[2] ceket pantolon; yelek yok, uzun, ipek boyun bağı işlemeli gömleğe altın kıskaçla iliştirilmiş; pantolonun kıvrık paçası altından evvela siyah ipek çorap, sonra sarı yahut beyaz iskarpin görünüyor; bir elinde altın kabzalı fildişi baston, öteki kolunda bir sarışın, çalçene, güzel, genç *miss*; Miss Avelin High Layofer ki iki dalga arasında Gontran ile tanışarak şimdi artık, çifte güvercinler gibi birbirlerinden ayrılmaz olmuşlar... İşte Paris şıklarından biri daha: Gaston Vilan... Üç parmağı arasında siyah abanoz bastonu çevirerek dudakları arasından *Carmen* operasının[3] bir parçasını andırır bir ıslık püskürerek, bir eliyle de sık sık tek gözlüğünü düzelterek lakayt bir şekilde salına salına geziniyor... İşte Matmazel Pose-Lapne ki takma saçları, takma dişleri, çizme kaşları, boyalı dudakları, isli gözleri, pudralı yanaklarıyla hakikaten göz boyayıcı... Bir tablo halini almış! İşte Plaisir Chimérique Tiyatrosu aktrislerinden Matmazel Atrap Nigoke, yakaladığı bir Brezilyalı kontun kolunda lastik bir bebek gibi toplanıp açılarak ihtiyar konta diyor ki, "Seni sevdiğime hâlâ inanmıyorsun, ha? Her sene Eustand'a giderken bu sene kimin hatırı için Bologna'ya gelmeye razı oldum? Bu fedakârlıklar seni inandırmaya yetişmiyor mu?" İşte Rusyalı seyyah İronikof;

---

1 Bu makalede zikredilen özel isimlerin tamamı hayal ürünü ve kurgudur (yazarın notu).

2 Şayak: İplikleri verev dokunmuş, dayanıklı, özellikle pantolon ve ceket yapılan, çuhaya göre daha kaba yünlü kumaş.

3 Librettosu Prosper Mérimée'nin *Carmen* adlı romanından aktarılan ve 1875 yılında Georges Bizet tarafından bestelenen opera.

koltuğunda Baedeker'in[1] kırmızı ciltli "Bedreka-i Seyyahîn"i,[2] bir omzunda bir dürbün kılıfı, öteki omzunda bir fotoğraf makinesi; bakıyor, inceliyor, gördüklerinin hepsini "Sonbahar Seyahatleri" adlı resimli eserine koyacak... İşte Atinalı Doktor Hipokratopolos ki uzun siyah şapkası bu kalabalık arasında göze çarpıyor, çünkü ondan başka bir kimsede uzun siyah şapka yok... İşte Amerika'nın en büyük ressamlarından Mister John Show Kinley ki şövalesini kurmuş, paleti, fırçası elinde, boya takımı önünde; işe başlamak için güneşin biraz daha ufka yaklaşmasını bekliyor... İşte Ninie, Margot, Fifienne, Loulou: Menier'nin meşhur çikolata fabrikasında çalışan dört işçi kız ki arkalarından gelen ihtiyar mösyönün söylediklerine gülmekten bayılacaklar. Bunlara karşı gelen Mösyö Jules Gavroche ki yirmi iki seneden beri Mekteb-i Tıbbiye talebeliğiyle iftihar eder! yanlarından geçerken ihtiyar mösyönün kulağına eğilip bir şeyler fısıldıyor... İşte İspanyalı Marguie Jorje del Rastacoera del Gommoso del Fishtera Don Quijote del... Ve başkaları... İşte uzun saçları, geniş kenarlı, kaşmir şapkasıyla koca Jean Yendo ki bütün birikimlerini harcayarak "Nakarât-ı Kalb" adı altında yayımladığı şiir kitabı kitapçının mahzeninde çürüyüp gitmemiş olsaydı, şimdi böyle rengi yeşile dönmüş, yakası tiftiklenmiş siyah ceket, havı dökülmüş gül rengi pantolon giyinmezdi. Durum böyleyken ümitsizliğe düşmemiş yine ilham arayıp gidiyor; etrafındaki kalabalığa öyle bir bakış atıyor ki bu bakışın manası şüphesiz, "François Coppée'nin, Sully Proudhomme'un eserlerini okuyan, onları zengin eden hep böyle okurlar değil mi?.. Hayır, yazmayacağım, para kazanmak için onlar gibi hezeyan yazmak elimden gelmeyecek..." gibi bir şeydir...

İşte Andantino –İtalya'da bir kafeşantan– şantözlerinden Matmazel Dioatta Armonika ki akik renkli dudaklarıyla açık saçık şarkılardan birinin nakaratını çığırıyor... İşte meşhur Al-

1 Alman kitapçı ve yazar Karl Baedeker (1801-1859) günümüzdeki gezi rehberlerinin yaratıcısı ve yayıncısı olarak bilinir. Kırmızı cilt ve yaldızlı harfler, Baedeker'in rehberlerinin alametifarikası olmuştur.

2 Seyyahların Rehberi.

man âlimlerimden Herner Riechmann ki, "Geçen sene dünyanın bütün filozoflarını altüst eden 'Madde var olmayan bir görülendir!' adındaki felsefenin daha önce işitilmemiş temel kaidesini söyleyen benim," der gibi iftihar adımlarıyla yürüyor.

Bu kalabalığın içerisinden sıyrılıp bir adım daha denize yaklaşıyorsunuz; birbirinden güzel, birbirinden zarif, birbirinden renkli, küçük ipek astarlı rengârenk çadırlar, şemsiyeli koltuklar, gölgelikli beşikler görüyorsunuz ki ötede karışık bir surette dağılmış, beride düzensiz bir surette toplanmış... Çadırın birinde bütün bir aile, bir aile ki mösyö ile madamdan bir de henüz üç yaşında olan köpek Şarlo'dan oluşuyor, sindirim istirahatine dalmış... Öteki çadırda iki genç kadın belki iki yeni gelin sedef saplı, devekuşu tüylü büyük yelpazeleri arkasından fısıldaşarak gülüşüyorlar.. Şuradaki şemsiyeli koltukta bir delikanlı oturuyor ki solgun, sarı benzine, çukur yanaklarına, çukur gözlerine, kısa kesik öksürüğüne... Ağzını sildikçe mendil üzerinde görülen pembeliklere, yorgun bakışına, nefes darlığına, alnındaki ince ter tabakasına dikkat edenler, buraya deniz havası alarak şifa bulmak için gelmiş bir veremli olduğunu anlamakta güçlük çekmiyorlar; sonsuz deniz karşısında delikanlının titreyen ruhuna sonsuz bir ümit geliyor, ah ümit!.. Berideki çadırlı beşikte bir çocuk, sarı saçlı, beyaz, toparlak, hayran gözlü bir çocuk, pembe çadırın pembe gölgesi içinde hayret verici bir iştahla pembe parmağını emiyor.. Çadırların dışarıdaki gölgesi içinde bebekler gibi giydirilmiş, temiz, mutlu ve gülen çocuklar kumlardan kaleler, köşkler, sokaklar, meydanlar yapıyorlar; denizden gelen mülayim rüzgâr onların sarı, kıvırcık saçlarını enseleri üzerinden birer demet sarı sümbül gibi uçuruyor. Ötede birkaçı niçin koştuğunu bilmeksizin koşuyor, biri düşüyor, biri ağlıyor. Dadılar, mürebbiyeler telaşla, "Poll nereye gidiyorsun? Arman, buraya gel! Clear dikkat et!" diye bağrışıyorlar.

Biraz daha ilerliyorsunuz: İşte üç sıra olarak dizilmiş, altmış kadar araba ki bir tarafında hayvan takacak bir halkası, ona karşılık tarafta ise yerden yarım metre yüksekliğinde üç basamaklı bir merdiveni ve merdivenin hizasında yüksekte bir

penceresi var; diğer tarafları hep kapalı, yaysız, kırmızı, koyu yeşil yahut mavi boyalı küçük bir oda hacminde bir şey... Biletinizi –çünkü plaja girerken bir frank yirmi beş *santim*[1] vermiş de bir bilet almışınız– vererek bu arabalardan birine merdiven tarafındaki tek kapısından atlayınız; arabanın içerisi boştur, iki tarafında uzun tahta sedirler, bu sedirlerin hizasında yüksekte elbise, çamaşır asmaya özgü çengeller, çiviler, raflar görüyorsunuz. Bir dakika sonra arabacınız size denize girmek için don, çıkarken kurulanmak için silecek getiriyor. Sonra arabacının kaba bir sesle, "Ho!.. Kokot!" dediğini işitiyorsunuz; arabanız yürümeye, hayır yürümeye değil, yuvarlanmaya başlıyor; o kadar sarsılıyor ki siz içerisinde ayakta duramıyorsunuz, kulağınıza göğün üstünden, yerin altından haykırmalar geliyor; arabanız biraz gittikten sonra sağdan geri edip duruyor. Pencereden bakıyorsunuz: Hayret! Suyun içinde, dalgaların arasındasınız; sahilden on beş metre kadar uzaklaşmışsınız. Arabacınız arabanın atına binmiş, sahile doğru dönüyor. Şimdi arabanız tekerlekli bir deniz hamamı halini almış... Alelacele soyunup titreyen ayaklarınızı son basamağı suya dalmış olan merdivene koyarak bir dakikacık tereddütle uzaktan gelen yeşil dalgalara bakıyorsunuz; korkmayınız, su ancak belinize gelir...

Artık dalgaların okşayan kucağındasınız! Şimdi bir kere denizin sahil tarafında kalan kısmını gözden geçiriniz. Vay! O plajın gezinti yerinde gördüğünüz halk... O çadırlardakiler... Hepsi, hepsi suyun içinde! Yalnız bir kişi eksik: Eyvah, deniz havası teneffüs ederek şifa bulmak için Bologna'dan gelmiş olan veremli delikanlı ki güçsüzlükten titreyen elleriyle gözüne tuttuğu bir dürbünle uzaktan izlemekle yetinmiş... Evet, bu genç hastadan, çocuklarla mürebbiyelerden başka herkes dalgalar arasında çırpınıyor. İşte düz siyah donu, düz siyah gömleği, muşamba takkesiyle madam... Yanında mavi çizgili beyaz donuyla mösyö... Aralarında yedi yaşındaki oğulları ki anadan doğma... Üçü de el ele gidiyorlar! İşte siyah dantelalı, siyah kurdeleli, dekolte, al

1 (Fr. *centime*) Kuruş, sent.

gömleği, paçaları siyah kırmalı al donuyla Matmazel Atrap-Nigo ki yanındaki beyaz donlu erkeği tanıyorsunuz: Brezilyalı kont!.. İşte filozof Herner Riechmann, ayağında ciddi renkte bir don... Denize bakıyor...

***

Sonra birdenbire gerçeğe geri dönüyorsunuz. Bir yalıdasınız: Gözünüzün önünde ufuk çizgisiyle sınırlı geniş bir deniz, geniş bir mavi havuz gibi durgun, parlak duruyor. Civardaki...

İhtiyar Âşıka

On sene evvel çılgınca bir aşkla tutulduğu güzel delikanlıyı takip etmek için kocasını, çocuklarını huzur ve saadetini her şeyini terk etmişti, vicdanının kınamalarını dinlememiş, insanların ayıplamalarına kulak asmamıştı. Nihayet otuz beş yaşına kadar devam edebilecek olan tazelik ve güzelliğinin daha kaç senelik ömrü kaldığını, buna karşın âşığının kaç yaşında olduğunu düşünmemişti... Delikanlı kendisini seviyor, demek ki güzel buluyor, beğeniyordu: İşte o minnettar âşık bundan ilerisini aramamıştı. O zamandan beri bir hayli zaman gelip geçti, o kadar ki kadın geçen zamanları artık hesap etmek istemiyor! Aşkları hâlâ eski şiddeti, eski hararetiyle devam etmekte... Yine de olgunlaşmış bir meyvenin içindeki bir kurt gibi gizli bir endişe kadının ruhunu kemiriyor... Kendi kendine diyor ki, "Bu aşk daha ne kadar devam edebilecek?.."

Hâlbuki âşığı gittikçe güzelleşti, hayatın doruklarına varmış ağırbaşlı bir erkek güzeli oldu: Kadın bu güzelliği büyük bir korkuyla anlıyor ve kabul ediyor. Âşığının her sabah gözünü açar açmaz kendisine atacağı bakışı titreye titreye bekliyor, en gizli ince anlamlarına kadar bildiği o bakışta anlık bir hayret – gösterilmesi ve gizlenmesi anlık bir şaşkınlık– arıyor; bir hayret ki bu, sevgilisinin, o sevdiği kadına benzer bir yerinin kalmamış olduğunun birdenbire farkına varmasından ileri gelecektir.

Eyvah, biliyordu ki âşığı merhametli ve şefkatliydi: Hislerinin saraycığından uçup gitmiş olan aşkı, baştan çıkarıcı sözler ve yapmacık tavırlarla taklide çalışacağı belliydi. Fakat kadının

kalbi bu sahte aşkın farkına varacak. Merhamet edilerek kendisine atılan bu aşk sadakasını kabul edemeyecektir; bir gün sevgililik makamından düşme felaketi başına gelecek olursa harap olmuş saadetine sarılmayacaktı... Beyhude suçlamalar, nafile şikâyetler çıkmazına sapmayarak dünyanın bir ucuna, en uzak bir ucuna çekilecek. Orada sessizce ruhunun kederlerini hazma çalışacak, harap kalbini oraya defnedecek... Ve eğer bu seyahat mümkün olmazsa bir kazayı vesile ederek hayatına son verip gidiverecekti. Çünkü böyle yapmayıp da alelade bir biçimde canına kıyacak olsa âşığını pişmanlık üzüntüsüyle mustarip etmesi mümkündü, o ise bundan sakınıyordu. O istiyordu ki aşığında bırakacağı son hayal, son hatıra ne elem verici olsun ne de gülünç!

Tutkun ruhunu sarhoş eden ve ona haz veren bütün sevinç ve zevklerle birlikte ömrünün son parçasını alıp götürecek olan o akıbet kasırgasını elinden geldiği kadar geciktirmeye çalışıyor, bütün iradesiyle onun ortaya çıkma zamanını savuşturmaya ve uzaklaştırmaya gayret ediyor... İşte bunun için, var olan bütün gücünü sarf ederek ihtiyarlığa –korkunç bir gölge gibi üzerine çöken, bir korkuluk gibi muhabbet kuşlarını kaçıran o korkunç ihtiyarlığa– karşı batmakta olan güzelliğini korumaya çabalıyor!

İşte bunun için daima dikkatli; yorulmak, dinlenmek bilmiyor; ihtiyarlığın tahrip edici pençesiyle tırnak tırnağa gelmiş, durmadan mücadelede! Güzellik tablosu üzerine düşen zaman lekesini değiştirmek ve gizlemek için eski kitaplarda, yeni kitaplarda ne çareler gösterilmişse hepsine başvuruyor. Zeki fakat cahil bir kadının bütün tereddüt ve tedbiriyle tüm ibkâ-yı şebâb[1] ilaçları, tüm o nadide macunları, tüm o garip merhemleri, rengârenk kozmetikleri kullanıp duruyor!.. Acaba bu meşguliyetler onu yormuyor mu? Şüphesiz! Fakat o, yorgunluğa, üzgünlüğe hiç önem verir mi? Geçen sene düşüp de iki dişi kırıldığı zaman gösterdiği sabır ve tahammül neydi? Kırılan iki ön diş hemen o gün eğelenmiş, yerine hemen o gün iki yapma diş koydurmuş,

1 Gençliği devam ettirme, yaşlanma karşıtı.

bunun için şiddetli ıstırapları göze almış değil miydi? Bütün bu fedakârlıkları yaptığı esnada yalnız şu düşünceyle meşguldü: Olan kazadan sevgilisini haberdar etmemek ve özellikle o kazanın doğurduğu hasarı ne şekilde tamir edip gizlediğini bildirmemek! Ah, şimdi de yanlışlıkla saçları dökecek bir pomat yahut cildi sertleştirecek bir gaze[1] kullanmaktan ne kadar korkuyor! Böyle bir kaza başına gelecek olursa neticesi ne kadar korkunç olacak. Bir yürek yarası olacak ki sonsuza kadar hafifletilme ve teselli çaresi bulunamayacak.

Dünyada ne kadar şuhluk, ne kadar çılgınlık varsa hepsini yapıyor. Eski elmaslarını satıp yerine sahte elmaslar alarak eline geçen parayı, kendisini giydirip kuşatan kadına sıkıştırıyor ki daha dikkatli giydirsin, her kadından güzel olmasına dikkat etsin; veriyor, eline geçeni o kadına veriyor çünkü o, güzelliğinin bütün hakikatlerine vâkıf, tuvalet odasındaki şişeleri, kutuları, sözün kısası o mis kokulu laboratuvarda her ne varsa biliyor. Her sabah tazelenen o baştan çıkarıcı ve yalancı gençliğin hangi banyolardan çıkma olduğunu öğrenmiş... Ya bu kadın bir gün bu evi terk eder giderse, ya ağzını açıp da bütün bildiklerini ortaya dökecek olursa!.. Yok! Zavallı âşık kadının hakkı vardı: Artık güzelliğinin bütün sırlarını öğrenmiş olan o kadından hiçbir şeyini esirgeyemezdi, artık onun susmasının bedelini ödemeyi kabullenmişti.

Bunlar bir şey değil dahası var: Aşk şarabıyla hayalleri yıkılmış olan zavallı kadın dünyada âşığından başka kimseyi sevme ihtimali olmadığı halde her erkeğe sahte bir aşk ve ilgi bakışları atıyor, erkekleri âşıkça bir karşılık vermeye sevk ediyor ve zorluyordu. Tek, âşığı bunları görsün de kendisinin hâlâ aşk ve ilgiye değer olduğunu anlasın!.. Bu maksada ermek için gönlüne uğramayan garip hevesler gösteriyor, hatta gerekirse –yapma ihtimali olmayan bir hatayı bile– yapmış yahut yapmak istiyormuş gibi görünecek! Aşkın bir kavga hissi olduğunu ve uzun bir asayişin huzur dolu kucağına terk edilmesi halinde evvela

1 Kadınların süslenmek için yüzlerine sürdükleri kırmızı renkli düzgün, allık.

uykuya sonra ebedi uykuya dalacağını biliyor... Âşığının sevgi dolu yüreğinden kendisini kapıp kaçmak isteyen bir kimsesi olmayan kadın, her dakika aşk zirvesinden yuvarlanma tehlikesindedir.

Bu nedenle âşığı gelip de büyük bir öfkeyle serzenişlere başlayarak kendisini herkese beğendirmek için can atışından, dinmek bilmeyen arzularından, bütün erkekleri kendisiyle meşgul ettiğinden dolayı şikâyetlere koyulunca yahut artık başkalarına karşı gösterdiği şuhça hallerin devamını görmeye dayanamayacağını ve eğer bir başkasının sevda dudağına rağbet edecek olursa kendisini öldüreceğini bir tehdit diliyle itiraf edince... Ah, işte o zaman yaşlı âşık kadın geniş bir nefes alıyor, o zaman kalbine bir ferahlık geliyor... O zaman ruhunda galibiyet ferahlığı hissediyor, bir aralık kendisi bile kendisinin hâlâ genç, hâlâ heves ve arzu uyandırmakta olduğuna inanır gibi oluyor!

Bu esnada gurur ve tapınmadan oluşan şiddetli bir coşkuyla âşığının kucağına atılarak, "Budala! Ben hem kırk yaşını aştım hem de dünyada senden başka bir kimseyi sevmiyorum," diyeceği gelir.

Lakin susar... Kalbinden fışkıran sarhoşça itirafları boğar, yutar... Sonra büyük bir haz ve sevinçle âşığının azar ve paylamalarını dinler.

Bu esnada zamanın yok edici etkilerine alaycı bir bakış atar; gölgesine katılmış olan ve hemen hemen pençesini üzerine salmak üzere bulunan ihtiyarlığa emreden bir tavırla der ki, "O beni hâlâ seviyor, demek ki sen daha beni yakalayamadın!" Sonra birdenbire ruhunda ağır bir acı hisseder, dehşetle düşünür ki, "Fakat yarın... Fakat bir sene sonra ne olacak?"

Te'sîr-i Muhîtât[1]

"Ooo! Sen daha okuyacak mısın?"

"Sen uyu! Ben uykum gelinceye kadar okuyacağım."

"Bir taraftan aydınlık, bir taraftan gazetenin hışırtısı varken ben hiç uyuyabilir miyim? Haydi, mumu söndür; gazeteni sabah da okuyabilirsin!"

"Uykum gelmeden beni zorla yatağa girmeye mecbur ettin. Uykusu olmayan bir adam için en rahatsız yer yataktır; ben bunu bildiğim halde ancak sözünü, hatırını kırmamak için geldim, yattım. Bu azap yetişir; artık bana uykum gelmeden budala gibi gözümü kapamayı teklif etme!"

"Vay! Demek ki benimle beraber yatmak sana işkence geliyor; öyle mi? Doğrusu nezaketinize hiç diyecek yok!"

Bu son cümleyi tamamlar tamamlamaz, bana cevap vermeye vakit bırakmaksızın, ayaklarımı çiğneyerek, vücudunun beyaz leylak kokusunda olan rayihasını dağıtarak yataktan fırladı, sarı saçları dağınık, tüysüz ipek gibi teması haz veren yuvarlak, lekesiz, beyaz kolları, ayakları, omuzları, ensesi çıplaktı; dizlerine kadar inen kenarı işlemeli beyaz, ince yarı şeffaf bir gömlek, vücudunun yarı göğsünden kalan kısmı ile bacaklarını ancak örtebiliyordu.

Asabi bir hareketle sandalyelerden birini alıp pencerenin önüne kadar sürükleyerek arkası benden tarafa olduğu halde oturdu; son haddine kadar indirilmiş olan beyaz muşamba

1 Çevrenin Etkisi.

perdeyi şiddetle yarıya kadar kaldırdı. Dirseklerini pencerenin keskin kenarına dayayıp şakaklarını avuçları içine aldı. Mehtap, panjurun küçük kareleri arasından damla damla sızarak, dört köşeli kar parçaları şeklinde omuzlarına, saçlarına düştü.

***

Güzel Blanche ilk defa bana darılmıştı.

Şakaları, sevinçleri, kahkahaları, masum alayları, ardı arkası kesilmeyen işveli gevezelikleri, öpücükleri, okşamaları, daima doymak bilmeyen âşıkane arzusuyla altı aydan beri bana hayat lezzetlerinin en içten heyecanlarını hissettiren o güzel, o saf, o vefakâr Blanche'i ben gazete okumak gibi adi bir faydaya feda ederek onun benim için beslediği şefkat hisleriyle dolu güzel, masum, tapılası kalbini kırmıştım.

Acı ve derin bir pişmanlık hissi ruhumu parça parça ediyordu.

Blanche'le ilk defa karşılaştığım gün benim hissettiğim hayranlık hissi ile onun gösterdiği güvensizlik ve soğukluk, sonra ilk aşk öpücüğünü tattığım dakikada namus hassasiyeti eseri olarak gösterdiği geçici hiddet ve öfke, sonra kesin yenilgisini anlayıp da kucağıma atılarak sadakat ve vefa güvencesi istediği zaman döktüğü gözyaşları, daha sonra sonsuza kadar benimle yaşamaya karar verip de bu samimi yuvaya girerek artık korkusuzca kucak kucağa büyük bir aşka düştüğümüz gece, geleceğimizle ilgili anlattığı iyimser ve masumca düşünceleri ve nihayet şu son geceye kadar geçirdiğimiz zaman zarfında şefkat öpücüğünün gül renkli hazineleri içinde bana perde perde açtığı âşıkane zevklerin sırları, dudaklarıyla bütün vücuduma akıttığı benzersiz çarpıntılar, o zamana kadar bence meçhul olup onun kıymetli kucağında öğrendiğim zevkli ve unutulması imkânsız heyecanlar birer birer hatırıma geldi.

İşte bana bu kalp nimetleriyle tatlı zevkler veren hassas kadını, kibirli bir sözümle ta onuru üzerinden yaralayarak uzaklaşmaya mecbur etmiştim... Bu hatanın tasavvuru kalbimi utançla karışık bir pişmanlıkla paramparça ediyordu. Mumu söndürüp kırmak, gazeteyi parça parça etmek istiyordum.

Blanche, pencerenin kenarına dayanmış sinirli titremelerle dizlerini oynatıyor. Bir çift güvercin gibi, berrak olan ayaklarının güzel topuklarını yere vuruyor. Üzerinde oturduğu iskemleyi gıcırdatıyor... Anlaşılamayacak bir şekilde kendi kendine söyleniyor; velhasıl ciddi bir öfke içinde bulunduğunu saklayamıyordu.

Ben yatağımın içinde Blanche'in hareketlerini gözetlemekte ve pişmanlık dolu merakımı ondan gizlemek için zaman zaman elimdeki gazeteyi hışırdatarak kayıtsızca okumaya devam eder gibi görünmekteydim. Blanche'in sandalyenin üzerinden pencerenin kenarına kadar uzanmış olan bedeni, gömleğin gergin dokusu arasından, bütün orantılılığını, bütün güzelliğini gösteriyordu; beyaz kolları başının iki tarafında berrak birer istinat sütunu oluşturuyordu.

Ben Blanche'in duruş ve hareketlerine dikkat ederken onun bütün güzelliği gözümün önüne gelerek damarlarımı ateş gibi yakıcı bir arzuyla yakmaktaydı. Blanche'i bu gece her zamankinden daha fazla sevdiğimi kendi kendime itiraf etmekte ve biraz evvel hayal ettiğim münasebetsizlikteki kabalığı düşündükçe utanıp hiddetlenmekteydim.

Yatağın duvar tarafındaki yarısında Blanche'in bıraktığı boşluk gözümde gittikçe genişleyerek karanlık bir girdap halini aldı. Yorganın, çarşafın, yastığın onun vücuduna temas eden yerlerinden yükselmeye devam eden rayiha dalgaları bana güçlü bir istek ve arzu sarhoşluğu veriyordu.

Kalkıp Blanche'in ayaklarına kapanarak af dileyecek olsam, o yüce ruhlu kızın bir tebessümle beni affederek dudağında tatlı bir serzeniş büklümü ve gözünde arzuyu tahrik eden bir gücenme bakışıyla döneceğinden emindim; çünkü dünyada saadetin, sinirlerin arzulu tahriklerinden ve kalbin geçici zevklerinden ibaret olduğu inancında olan Blanche için öpücüksüz, kucaklaşmasız bir saat geçirmekten daha büyük azap olamayacağı muhakkaktı.

Fakat bunu bir türlü yapamıyordum: Bir şey, bir his, boş bir fikir arzuma engel oluyordu. Biraz evvel aşağıladığım bir kadının önünde diz çökerek af dileyecek derecede nefsimi küçük

düşürmek elimden gelmiyordu; fikrim saçmalıklardan saçmalıklara atlayarak eğer ben bu defa alçalacak olursam artık bundan böyle Blanche'in irade ve heveslerine tabi olmak, erkeklik gururumu onun ayakları altına atmak gerekeceğini ve bunun üzerine erkeklik haysiyetimin korunması hürmetine kayıtsız davranmanın uygun olacağını tahmin edemiyordum.

Bununla beraber Blanche gözüme o kadar güzel, o kadar yüce ve öpmeye değer görünüyordu ki bana ağırbaşlılığımı, onurumu, gururumu ayaklar altına aldırmak için bir bahanenin, küçük bir sebepçiğin yeterli olacağı şüphesizdi.

"Sokakta bir cinayet meydana gelse... Üst katta bir gürültü olsa... Cama birdenbire siyah bir gece kuşu çarpsa... Blanche ansızın bir şeyden korkuverse..."

İşte benim o andaki temennilerim bunlardan ibaretti; çünkü böyle bir hadise meydana gelince derhal Blanche'in imdadına koşarak onu teselli edeceğim, ona güven vereceğim ve bu suretle talep etmeksizin affa mazhar olacağım aşikârdı; bundan başka, sonuç bu şekilde gerçekleştiği zaman adeta Blanche benim himaye ve yardımıma muhtaç olmuş da ben acıyarak onun imdadına koşmuşum görünecektim ki işte asıl bu bencilce düşünce beni o temennilere sevk etmekteydi... Fakat heyhat! Her yer sakin, herkes derin uykular içinde huzura gark olmuştu!

Dakikalar geçiyor, Blanche yine olduğu yerde duruyordu. Merhametle karışık bir kucaklama arzusu beynimin içinde kaynayıp duruyordu... Ne kadar küçük ne kadar anlamsız olursa olsun bir bahane bekliyordum. Birdenbire sokakta bir kemanın gönül parçalayan iniltileri titremeye başladı... Fırsat; bir saatten beri sabırsızca beklemekte olduğum fırsat en fazla ümit ettiğim bir anda, tam da istediğim bir şekilde karşıma çıkmıştı. Musikiyi, özellikle keman sesini ne kadar sevdiğimi Blanche pekâlâ bilir!

O derece sevdiğim bir şeyi yatağın içinden, bir felçli gibi dinleyemezdim ya! Elbette bir sandalye alacak, Blanche'in yanına gelerek pencereyi açacak, oturacaktım. Evet! Bu hareketler pek tabiiydi. O kadar tabiiydi ki Blanche beni yanına çeken kuvve-

tin ne olduğunu mümkün değil anlayamayacak ve zedelemekten korktuğum erkeklik gururum sağlam kalacaktı.

Bir saniye zarfında bütün bu muhakemeler zihnimde olmuş bitmiş, artık vereceğim kararı vermiş, bir nefeste mumu söndürdükten sonra elimden gazeteyi atıp yataktan atlamıştım.

Blanche hareketlerimden habersiz görünerek hiç kımıldamıyor, bir saatten beri almış olduğu vaziyetini korumakta ısrar ediyordu.

Dışarıda her ses bir inilti, bir şikâyet gibi tellerden süzülmekte, her musiki melodisi bir damla gözyaşı gibi ateşli ve sarsıcı bir nöbetle yayın altından dökülmekteydi.

Ben bir sandalyeyi çekerek Blanche'in yanına kadar gelmiştim. Onun etrafında dalgalanan hoş kokulu havayı teneffüs ediyordum.

"İzin verirseniz pencereyi açacağım?" dedim.

Bu cümleyi telaffuz ederken sesim hiç titremedi. Hiç tanımadığım yabancı bir kadına hitap eder gibi ilgisiz bir surette kelimeler art arda ağzımdan çıktı. İtidalli metanetimden dolayı kendi kendimi hayretle takdir ediyordum. Blanche hiçbir şey söylemeksizin biraz çekildi. Pencereyi, panjurları açtım, istemeden, "Ooo!" beğenme edatı dudaklarımdan döküldü. Gökyüzünün lekesiz, yekpare, billur maviliği üstünde gümüş, yuvarlak bir ayna gibi dolunay parlamakta... Ayın üstündeki iri gölgelerden başka, gökyüzünün duruluğunu bozacak bir şey görülmemekteydi. Karşımızdaki sık korunun gölgeli örtüsü üzerinde ışığın parlak damlaları şeffaf elmas parçalar gibi parlamakta... Yumuşak bir beyaz aydınlık korunun içindeki yolun ince kumu üzerinde gönle oturan ışıklı bir yol oluşturmaktaydı. Ay, kuzeye mahsus gece yarısı güneşi gibi, ruh okşayıcı bir biçimde yeryüzünü aydınlatmakta ve eğer gecelere özgü olan suskunluk ve hareketsizlik hissedilememiş olsa insanın gündüz olduğuna hükmedeceği gelmekteydi. Ilık, tatlı bir gece rüzgârı, korunun yaşlı ağaçlarından topladığı balsam kokularını kır çiçeklerinin hafif ve tabii kokusuna karıştırarak havaya dağıtmaktaydı! Bahara has bir tazelik, rüzgârın güzel kokulu esintisine tatlı bir

sıcaklık vermekteydi. Bütün dünya gülümseyen, parlak bir hayat tablosu halindeydi.

Her şey susmuş, sade ve sadece keman hâlâ ağlıyordu. Kâh tellerin kederli titreşimleri, hıçkırıklı ağlayışlar gibi gamlı ve kederli bir şekilde, yaz gecesinin gölgesi ve aydınlığı içinde dağılmakta; kâh dört tel, yayın aşk dolu baş döndürücülüğü altında, hazlardan dehşete düşmüş gibi baygın bir halde inlemekteydi.

Ben artık Blanche'in yanına oturmuştum. Onun vücudundan gelen sıcaklık, tatlı bir his gibi, bütün vücuduma yayılmaktaydı. Onun hoş nefeslerini soluyabilmek için gizli gizli sandalyemi ona yaklaştırıyordum. O daima görmezden gelerek hareketlerime izin veriyordu. Ben ona yaklaşmak, daha fazla yaklaşmak, daima yaklaşmak istiyordum.

***

Kemanın ağlayan ezgileri bir müddet musiki perdelerini dolaşarak sakin yaz gecesi içinde uçuştuktan sonra sanki kirişler yorulmuş gibi, doğal bir şekilde titreşimler kesildi... Kemancının hüzünlü sesi, kemanın inleyen şarkısının yerine geçti. Kemancının titreyen gırtlağından yükselen bu ses, meşhur bir mersiyenin ağızdan ağıza düşerek harap olan dokunaklı güftesi içine daldı...

Düşerdi sîneme her bûsenin akîbinde
Düşerdi bî-haber ü bî-tüvân u mestâne![1]

anlamında olan bir beytin her kelimesini musikiyle tarumar ederek eski bir aşk mektubu gibi, havaya savurmaktaydı.

Ben, büsbütün Blanche'in yanına gelmiş, gördüğüm müsamahadan yararlanarak elimi onun omuzuna dayamıştım. Yumuşak ve duru cildi dokunma duyuma, ruhun teması kadar, haz dolu bir heyecan veriyordu. Kalbimde şiddetli bir çarpıntı gittikçe süratle nefesime baskı yapmakta, beni yormaktaydı. Yorgunluk eseri olan tabii bir düşüşle başım hafifçe Blanche'in omzuna dayandı.

---

1 Düşerdi göğsüme her öpücüğün sonrasında / Düşerdi baygın, takatsiz ve sarhoşcasına.

Onun vücudunun hoş kokusunu koklamak bütün sinirlerimde sarhoş edercesine bir heyecan meydana getiriyordu.

Sağ elimle Blanche'in yumuşak, sarı, uzun saçlarını okşuyordum. Saçlarının uzunluğunca elim onun yumuşak ve narin tenine dokundukça hakikaten tatlı ve tarifi imkânsız arzu dolu hisler duymaktaydım.

Gökyüzü uzakta, açık deniz renginde temiz ve sonsuz bir atlas parçası gibi muhteşem durmakta ve dolunayın beyaz ışıkları gözleri kamaştıracak bir saflıkla yeryüzündeki nesneler üzerinde dalgalanmaktaydı.

Büyük ihtimalle yolunu şaşırmış ve bundan dolayı böyle gece yarısına kadar tenha sokaklarda kalmış olan dilenci kemancı, okumakta olduğu mersiyenin bir kıtasını bitirmiş, yine sazını ağlatmaya başlamıştı. Kemancının titreyen eli tellerin ağlayan titreşimlerini havaya göndererek sanki mehtaplı gecenin ışıklı saatlerine hazin bir ninni söylemekteydi.

Blanche bir daü'l-cümûd[1] nöbetinden uyanır gibi birdenbire derin bir nefes aldı. Dirseklerini pencerenin kenarından ayırıp vücudunu sandalyesi üzerinde topladı, istemsiz ve hemen hemen mekanik bir hareketle geziniyor gibi bir biçimde kolları uzandı.

Ben şaşırmış bir halde ne yapacağına dikkat ediyordum. Bir uyurgezerin bir şey araması gibi kolları havada dolaşıyordu. Ben hiçbir şey söylemeye cesaret edemiyordum. Birdenbire sol kolunu ensemden dolaştırarak başımı kalbi üzerine bastırdı. Göğsünde hızlı bir çarpıntı hissedilmekteydi. Serzenişli, titrek, genizden gelen, ağlamaklı ve heyecanlı bir sesle dedi ki:

"Gazeteni okudun, bitirdin mi? Hırçın çocuk! Hiç böyle bir gecede gazete okumak âşıkane hazlara feda edilir mi? Kâinatın böyle güzel geceleri dargınlık içinde geçirilmek için mi yaratılmıştır? Bu kokular, bu aydınlık, bu ılık rüzgâr bize, 'Donuk bir dargınlık içinde arzularınızı inletiniz,' mi diyor? Ah, etrafın bu hali, bu saflık, bu mutedil sıcaklık, bu parlak tatlılık, hep

1 Katalepsi, his ve hareket yokluğu, vücudun donmuş gibi katılaşması.

gözümün önündeki bu arzu uyandıran şeyler, beni gönül lezzetlerine teşvik etmemiş olsaydı acaba seni bu gece affeder miydim? Fakat ne yapayım? Tabiatın bu latif gecesindeki tesirine karşı koyamıyorum. Böyle zamanlarda yalnız kalıp da ruhumdaki emellerin kendi kendine feryat ettiğini dinlemek bana pek dayanılmaz geliyor! Mutlaka başka bir vücudun sıcaklığına, koruma ve ilgisine muhtaç olduğumu böyle müstesna zamanlarda her zamandan daha fazla hissederim. Harici şeylerin kalp üzerindeki etkisini erkekler bilmiyorlar. Mesela bir saat evvel sana, 'Mumu söndür!" dediğim zaman acaba gönlümden geçen şey uyku muydu? Hayır! Erkekler kadınların dilini anlayamıyor! Ah! Siz hiçbir zaman bizim sözlerimizle fikirlerimiz arasındaki ilişkiyi anlayamayacaksınız! Bu gece hava kapalı, ortalık karanlık olsaydı, sen bu hareketinin cezasını çekecektin. Ama böyle bütün varlığın 'Aşk! Aşk!' diyerek fısıldaştığı bir zamanda iradem elimde kalmıyor ki!"

Böyle işveli bir nutku dinlerken bütün idrak ve iradem ortadan kalkmıştı. Yalnız dinliyor, bir yaprak gibi yalnız titriyordum. Blanche'in melekçe bir edayla yenilgisini itiraf etmesi ruhumu zafer sesleriyle dolduruyordu. Zavallı saf kalpli Blanche, kendisini mağlup eden doğal etkinin en savaşçı, en sağlam ve kuvvetli olanının kendisinde olup bana kendisi mağlup olmadan evvel yenilmiş olduğunu bilmiyordu. Artık Blanche'in nutku benim hareket hattımı çizmişti. Bir anda kalkıp kendisini kucağıma almıştım. Bir kuş, bir av, bir mutluluk hazinesi gibi kucağımda sıkarak iki adımda yatağa kadar götürdüm. Giderken istemiyormuş gibi tepinerek hem gülüyor, hem de, "Hayır! İstemem. Sen uyu! Ben uykum gelinceye kadar okuyacağım!" diyerek benden tatlı bir intikam alıyordu.

Yatağın içinde birbirini takip eden uzun ve ateşli öpücüklerim arasında Blanche, "Söz ver, bir daha böyle bir şey yapmayacağına söz ver, yemin et!" diyordu.

Ben, "Peki! Peki! Söz veriyorum. Yemin ediyorum ki bir daha böyle bir şey yapmayacağım!" diyordum. Artık onurumu, erkeklik gururumu, ağırbaşlılığımı, kısacası Blanche'ten ve onun aşkından başka her şeyi unutmuştum...

Ayın parlak yüzeyi, açık kalan pencerenin tülü hizasına kadar inmiş olup oradan, göz kırpar gibi görünmekte ve kemancının:

Düşerdi sîneme her bûsenin akîbinde,
Düşerdi bî-haber ü bî-tüvân ü mestâne!

nakaratını ta uzaklarda tekrar ettiği işitilmekteydi.

Ben bu gece her geceden daha fazla tatlı şakalar yapan Blanche'in yuvarlak kolları arasında ezgilere ve ışıklara, kalpte arzu uyandıran şeylerin hepsine kalben teşekkür ederek, susuz kalmış bir hummalı gibi, Blanche'in dudaklarından ayrılamıyordum.

Lâne-i Elhân[1]

Biri söze başlasın:

"Mavi gözlerinde bir bekleyiş bakışı uyukluyor. Kitap karşında açık, avuçlarında başın, açık alnın sarı saçlarının gölge ağları içinde, dirseklerin ışık siperinin mavi fanusundan dökülen parlak dairenin kenarında; fakat artık okumuyorsun, düşünüyorsun; okuyan yalnızca vaziyetin. Gözlerin daima o satır üstünde dalgın, sabit; küçülüyor, küçülüyor... Sonra birdenbire açılıyor, daha sonra bu hareketlerini gizlemek için yine o satıra dönüyor... Bir aralık bakışın –yorgun, uykulu, yalvaran bir bakış!– uzun kirpikler arkasından sessizce, gizlice, kabahatli bir çocuk gibi bakıyor; bir kere bana, bir kere saate; bir kere de oraya, orada bir köpük yığını gibi duran beyaz döşeğe bakıyor. İşte bu kadar! Başka hiçbir ses, hiçbir sabırsızlık belirtisi yok; dolaşan yalnız kirpiklerin gölgesi arasında koyu mavi bir gözbebeği; yalnız koyu mavi bir gözbebeği, ancak bir saniyelik semavi bir hülya gibi dolaşıyor; bu gezinti bile gizlice, belki de istem dışı... Ben yazıyorum, yazıyorum, kalemim beyaz kâğıt üstünde ahenkli bir ezgiyle şu kelimeleri resmederek kayıp gidiyor; sen sanıyorsun ki ben sana bakmıyorum, hayır bakıyorum, görüyorum: İşte yorgunluğun sisli kanatları gözlerinin üst kapaklarını indiriyor... Sen onları açık tutmaya çalışıyorsun, kaşların yükseliyor. İşte alnında bir, iki, üç

1 Nağmeler Evi.

büklüm... Şimdi iki şeyi dinliyorsun: Satırların bir ucundan diğerine koşan kalemimin hiç değişmeyen cızırtısı, saatin düzenli vuruşları! Ay, nasıl gecelerin sessizliğini dinlerse öyle, o kadar ilgisiz, o kadar yorgun dinliyorsun... Bu sesler de, kulakların da gittikçe zayıflayacak; sonra bir an için kesilip yine başlayacak; sanki susacak, ağlayacak; nihayet bütün bütün susacak, çünkü senin uyuduğunu anlayacak... Şimdi istediklerin şunlar değil mi? Şu lambanın ışıklı tırnağından, gözlerini gıcıklayan şu sarı şuleden kurtulmak, sonra beyaz korsajı,[1] siyah fistanı, siyah jüponu[2] çıkarmak... Sonra saçlarını gevşetmek, pembe takkeni giymek: nihayet aynaya bir veda bakışı... Hem de bunların hepsini çabuk çabuk bir dakika içinde bitirmek, şurada bir köpük yığını gibi duran beyaz döşeğe atılmak. Şimdi istediklerin bunlar değil mi? Bütün bunları biliyorum. Hem de bak: Uyku gözlerinde, gözlerin uykuda; hem gözlerin mahmur hem gözlerindeki uyku, bütün bunları görüyorum. Seni seviyorum da –ah hem de nasıl sevgi!– sana acıyorum da. Fakat seni bu azaptan kurtarmak istemem, çünkü... Nasıl anlatayım, bilmem ki? Ah! Şimdi âşıkane bencilliğimdeki zevk ve huzuru bilsen! Sen niçin üzülüyorsun, niçin bu yorgunluk ve bekleyiş altında eziliyorsun, niçin bana soğuk bir iyi geceler öpücüğü uzatıp yatağına girmiyorsun? Benim için, beni üzmemek, beni yalnız bırakmamak, benim hareketlerimden memnun ve mesut olduğunu anlatmak için değil mi? Ah, ne saadet! Ey aziz sevgilim, ciddi aşkları ciddi tahammüller ispat eder! Ben de ne kadar sevildiğimi anlamak için şu azabı uzatıyorum."

Öteki şöyle karşılık versin:

"İşte sonbahar rüzgârı bir hasta gibi inliyor. İşte ayrılığın öncüsü! Sonbahar! Artık senenin akşamı geldi çattı: Aziz ve sevilen bir misafir gibi ilkbaharda gelen şey, ilkbaharda gelen hayat artık mahzun ve içi kan ağlayarak ayrılıp gidecek... Ey aziz sevgilim, rüzgârı dinle: Harekete hazır bir vapur gibi durmadan ıslık

1 Kadın elbiselerinin belden yukarı kısmı.

2 Kadınların giydiği iç etek.

çalıyor, "Haydi haydi!" diyor. İşte yola çıkış ötüşü, işte bahçelerde bir ayrılık perişanlığı... Kuru dallar üstünde cansız yapraklar titriyor, kopuyor, dökülüyor, ağaçlardan bir türlü ayrılmak istemiyor, bir daldan ayrılıyor, ötekine konuyor... Bu hazan rüzgârı beni pek karamsar yaptı: Sanıyorum ki bu hayatı savuran şiddetli rüzgâr bir gün senin kalbinde de esecek, bir unutuluş kasırgası bütün şefkat ve sevgini alıp götürecek, bütün aşk ve merhametinin yaprakları başka kadınlara dağılacak... Oh, dostum saadetimizin bu sonbaharını bana gösterme! Dikkat ediyor musun, azizim? Yine rüzgârın sesi değişti: Artık inlemiyor; haykırıyor, kudurmuşçasına ormanlara saldırıyor, ağaçları kemiriyor, yoluyor; dallar, zavallı çıplak siyah dallar bir kederli kalbin yaslı sinirleri gibi bükülüyor, kıvranıyor, çatırdıyor, kırılıyor; hazin bir kalp kırılması sesi, müthiş bir musiki... Yok, ey taparcasına sevdiğim, biz tabiatın bu gamlı seslerinden habersiz kalmalıyız: şu sisli gökyüzü, şu sarı yapraklar, şu solmuş bahçeler üstüne perdeleri indirelim. Gözlerime bak, orada derin ve güzel bir gökyüzü, o gökyüzünde senin ruhunun yüzü var; kalbimi seyret, orada bütün bir dünya var ki senin malikânen! Azizim ellerini avuçlarının içine bırak; zevk ve şefkatlerin, bahar ve ışığın, kalplerin, nağmelerin ve güzel kokuların sonsuzluğundan bahsedelim. Bizim için şu samimiyet dairesinin gül renkli kubbesinden başka gökyüzü kalmasın; âlem, o fezalar, o sınırları bilinmeyen şeyler bizim nemize lazım? İki kalbi sarabilecek küçük bir mahremiyet saraycığı: Bu bize yetmez mi?"

Biri koca, öteki karı olsun: Ömürleri karşılıklı edebi nağmelerle geçsin, aralarında alışılmış bağlardan başka iki şey bulunsun: Şiir ve aşk.

Bu bir hayaldir, tatlı bir hayal, işte o kadar, değil mi? Hayır öyle değil! Bu bir hakikat, bu varlık; on dokuzuncu asrın ender güzellikler görmüş olan gözü böyle birkaç nağmeler yuvası keşfetti: İşte karısıyla Michelet, işte kocasıyla Madam Octave Feuillet, işte Léon Daudet'nin anne ve babası, işte Théophile Gautier'in kızıyla Catulle Mendés, işte José María de Heredia'nın kızıyla Henri de Régnier...

Bunlar yalnız Fransa'da mı? Hayır, başka memleketlerde de var: İşte Almanya'da Mösyö ve Madam Glazer, İngiltere'de Robert Browning ile karısı Elizabeth Browning...

Bunlar bugün kısmen malum: Madam Michelet'i, Madam Octave Feuillet'yi, Madam Alphonse Daudet'yi, Judiht Gautier imzasıyla eserlerini yayımlayan Madam Catulle Mendés'i... Bunların meşhur kocalarını herkes tanır. Az çok her birinden bir şeyler okunmuştur.

Ötekilerin bizce henüz bilinirliği yok, yalnız Browning ailesini İngiliz edebiyatıyla iştigal edenler tanır.

Son olarak, Fransa'da yeni bir çift daha keşfedildi ki hayatları hakikaten güvercinlere yakışır şekilde... Karı koca kendilerine nağmelerle dolu bir muhit kurmuşlar; teneffüs ettikleri bir şiir ve saz havası, gördükleri bir hayaller baharı, medeni dünyanın şaibeleri arasında aşk ayına bakmakta... İsimleri? Mösyö ve Madam Rostand.

Bu mesut aile son zamanlara kadar bütün bütün meçhulmüş, yalnız Mösyö Rostand hakkında şu kadarcık malumat varmış: Gayet zengin bir adam ki boş vakitlerini kafiye aramakla geçirir. Son zamanlarda Comédie Française Tiyatrosu'nda Mösyö Rostand'ın bir piyesi sahneye konuldu; piyes duygulu ve alaycı bir tarzda...[1] Théodore de Banville'in piyesleri gibi şaraneymiş, doğal olarak seyircinin rağbetini kazandı. O vakit yazarın geçmiş hayatı, özel yaşantısı incelendi; meçhul şairin samimi geçmişinde iki mühim şey bulundu: Altı sene evvel *Musardises*[2] adında bir şiir kitabı yayımlamış; şairin eşi de şairmiş, hatta Rosemonde Gérard müştearıyla yayımlanmış *Pipeaux*[3] adlı bir şiir kitabı varmış; bu iki kitap aynı senede okura sunulmuş; ikisi de evliliklerinin ilk günlerinin nağmelerinin anlatımı, lezzetlerinin hikâyesi, nakarat tekrarlarıyla doluymuş; bunlar

1 Edmond Rostand'ın 1897 yılında yayımlanan *Cyrano de Bergerac* adlı oyunu.

2 *Les Musardises*: Fransız şair ve oyun yazarı Edmond Rostand'ın 1890 yılında yayımlanmış şiir kitabı.

3 *Les Pipeaux*: Fransız şair Louise Rose Étiennette Gérard'ın (Rosemonde Gérard) 1899 yılında yayımlanan şiir kitabı.

yayımlandıkları vakit okunmak şerefine ulaşamamışlar ki içerikleri o zaman bilinsin; bu eserler ancak sonradan okunmuş, anlaşılmış.

Birbirine âşık, birbirine uygun bu iki kalbin duygularına, sırlarına nüfuz etmek için o iki nağme derlemesinden güzel vasıta olamazmış...

Adolphe Brisson, karı kocanın bütün şiirlerini okumuş, diyor ki:

> Birbirlerini nerede tanımışlar? Bilmem, çünkü şiirleri bu konuda suskun. Ani bir şefkat birini diğerine cezbetmiş, ilk görüşmede sevişmişler. Kadın sarışın, gül renkli... Saçları az dağınıkmış; kocası olacak şairi peri hikâyelerindeki prensler gibi görmüş. Söz ve karar verilmiş; Tatlı bir mutluluk devri açılmış; bu saadet dönemi, ruhlarında bir hoş koku bırakmış! Birkaç ay bir arada yaşamışlar; fikirlerini, hislerini göstermiş ve itiraf etmişler; bu tatlı samimiyeti hiçbir şey bozmamış; daha iyi tanışmışlar, bütün bütün birleşmişler, aralarındaki bağın ciddiyetini ve ölümsüzlüğünü hissetmişler... İki küçük kitabın küçük yapraklarından binlerce çocukluklar, hevesler, şefkatler, ifrata varan sevinçler, sonra birdenbire hazin bir tefekkür, ümitler, kendinden geçişler, ömürlerinin çiçeklenme devrinde olan iki mahlukun mutlak mutluluğuna delil olacak şeyler, yaşama şevkiyle dolu çığlıklar...

İşte o şiirlerden birkaç örnek; Mösyö Rostand, karısının balo terliklerini saklıyor; saklıyor da ne yapıyor? Bunu tercüme ettiğimiz şu şiir ifşa ediyor:

> Küçük gül renkli ayaklarına giydiği canfes terlikleri aldım... O benim için bir ganimetler hazinesidir, ben onun binlerce eşyasını alır, saklarım; onun odasından, kapılar kapalı kalmak şartıyla; gizli gizli, neler neler almışımdır! Küçük, gül renkli ayaklarına giydiği canfes terlikleri de aldım; çocukça bir şevkle açılmış çiçeklerle donattım. Şimdi masanın üzerinde duran o terliklerin her birine her sabah yeni güller koyarım...

Karı koca bazen iki çocuk gibi şakalaşıyorlar. Mösyö Rostand ceketinin iliğine bir mimoza demeti iliştiriyor, karısı bu demeti almak istiyor; öteki reddediyor. Bu husus, Madam Rostand'a şu şiiri yazdırıyor:

> Geçen sabah gül renkli bir güneşle aydınlanan yaprakların altında seni düşünüyordum, o aralık sen geçtin. Ceketinde bir mimoza dalının ışıltılı salkımını gördüm... Nağmeli bir yalvarışla dedim ki, "Aman, rica ederim, şu küçük solgun çiçeği bana ver..." Sen reddettin! Evet, reddettin; sen ki o kadar şefkatli, o kadar itaatkârsın, o mimoza dalını benden esirgedin. Benim üzüntümün derecesini düşünmeksizin, benim gözyaşlarıyla dolu gözlerimi görmeksizin benim üzüntümle alaya kadar vardın, dedin ki, "Nasıl? Ciddi mi, azizim hakikaten bu çiçekleri istiyor musun?" Ben şu cevabı verdim: "Bilhassa şunu anlamak isterim ki benim zavallı gönlümün bu acı eziyetine niçin sebep oluyorsun? Söyle, şu mimoza dalı senin nazarında niçin bu kadar kıymetli?" Sen hâlâ tebessüm ediyordun. "Dinle söyleyeyim, fakat beni azarlamayacaksın. Seni severken şu mimoza dalını senden esirgemek küstahlığında niçin bulunduğumu söyleyeyim. Doğuştan biraz meraklıyım, sizden bir şey esirgenince çehrenizin alacağı hali görmek arzusuna düştüm, daha bu halinizi görmemiştim, bilmiyordum... Al işte mimozalar!" dedin.

Bir şiir ki konusunu göz önüne getiriyor, şuh ve gönül çalan bir tablo gibi karı kocanın hali göz önünde canlanıyor: Evvela kırılma, sonra el sıkışma, arada bir demet çiçek... Kocanın bakışında bir zafer parıltısı, kadının ayaklarında evvela sabırsızca bir hareket, sonra bir mutluluk zayıflığı... Nihayet iki el şefkatli bir sertlikle birbirini sıkıyor! Bu tabloda tam olarak karı kocalık saadetini, aşk ve gençliği seyrediyoruz.

Diğer bir şiirinde Mösyö Rostand karısına hitap için bir kelime arıyor: Azizem, hayatım, hazinem... Bütün bu hitapları düşünüyor fakat hiçbirini yeterli göremiyor, araştırmaya devam ediyor, nihayet şundan iyisini bulamıyor: Mecdim![1]

---

1 Şanım, şerefim.

İnsan bu aileyi, bu hayatı, bu dingin saadeti, şu iki paralel ayna gibi biri diğerinin duygu ve hayallerini sonsuz surette yansıtan iki kalbi düşündükçe *Mignon*[1] operasındaki meşhur güfteyi biraz değiştirmeyle, "Ben de böyle yaşamak... Böyle yaşamak, böyle sevmek, böyle ölmek isterim..." demekten, gıpta eder bir hasret iç çekişinden kendini alamaz.

1 Operalarıyla tanınan Fransız besteci Ambroise Thomas'ın (1811-1896) başyapıtı. Tarihin en başarılı operalarından biri sayılan *Mignon* 1866'da yazılmıştır.

Prens Levent

İki koltuk değneğine asılı zavallı bir torba halinde, Direklerarası[1] çayhanelerinden birine giren sarı bıyıklı, kuru ve genç sakat zabit,[2] yudum yudum çayını içerken yanındaki delikanlıya biraz heyecanlı ve biraz da iftihar ederek anlatıyordu:

"Artık şimdi gülünç olmaksızın söyleyebilirim. Benim sokaktan geçişim semtin tazeleri için en fazla heyecanla beklenen bir hadiseydi. Mahmuzlarımın şıkırtısı duyuldu mu derhal –ketum olmak isteyen itinalarla– pencereler sürülür, deniz gibi yahut siyah inci kadar parlak gözler kafeslere[3] yapışırdı. Yolda

1 Eskiden Vezneciler ile Şehzadebaşı arasındaki yolun bir bölümüne, her iki yanda da dükkânların önünde bulunan sütunlar üzerindeki revaklardan ötürü, Direklerarası denilirdi. 19. yüzyılda şehrin eğlence hayatının merkezi oldu, tiyatrolar, karagöz ve ortaoyunları, pehlivanlar, meddahlar hep burada toplandı.

2 Eskiden orduda rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan subay.

3 Aralıklı dizilmiş ince çubuklara, yine aynı aralıklarla çapraz çubukların mıhlanmasıyla yapılan ve eski Türk evlerinde yabancı gözlerden saklanması gereken harem kısmının pencerelerine, bahçelere, evin içinde ayrılması istenen yerlere konan siper.

rast geliverişim genç kızların yürüyüşlerini şaşırtır, ayaklarını dolaştırırdı; sanki dengeleri etrafımdaki havadan erirdi. Bana bir de lakap takmışlardı: Prens Levent. Asıl adım unutulmuş gibiydi. İşte itiraf edeceğim; bütün bunlar birer mini mini zafer gibi göğsümü şişiriyordu... Eminim ki seferberlik ilan edilip de Prens Levent, Aksaray Caddesi'nden kaybolduğu zaman hasret içinde kalan gözler bir düzineden aşağı değildi. Baş sevkiyat beni, hatırlarsın ya, Çanakkale'ye atmıştı. İlk ateş ziyafetini Anafartalar'da tattım. Bana orası, ilk önce birbirini anlamayan ve birbirinin balını kapmak isteyen iki arı kovanı hissi verdi. İlk günler istihkâm taburlarının siper hazırlıklarıyla geçti. Ötede beride siperler birer yara gibi uzanıyordu; biz siperlerde yaralanmadan evvel vatan toprağı siperlerle yaralandı. İstihkâm taburları hepimizi siperlere yerleştirdiler; orada hayat şüphe yok ki pek neşeli bir şey değil; fakat siperdekilerin büyük bir tesellisi var, istedikleri anda vatanın toprağını öpebilmek... Sizi temin ederim ki orada ecdadımızın kokusuna benzer bir şey hissolunuyor... Ooh, ilk ateşi hiç unutmayacağım: İnce, müstesna ve adeta, bilmem tabiri caiz midir, uhrevi bir sarhoşluk... İlk top gümbürtüsüyle sarsılan başınız dönüyor, bütün sinirlerinizde kesintisiz bir titreme, fakat korkuyla alakası olmayan bir titreme... Etrafımdakilere baktım; gözler açılmış, benizler uçuk, dudaklar titreyen nefeslerle boğuluydu. Sanki o top gürültüsü bizi beklenmeyen, müthiş bir sınava davet ediyordu. Hiçbir şey ve hiçbir kimse aklıma gelmiyordu. Beynimi sessiz ve hissiz bir bönlük küresi doldurmuştu. Bir kendi varlığımı, bir de dizlerimin dayandığı toprağı hissediyordum. Siper şimdi galiba güven verdiği için sevimli geliyordu: Onun yumuşak toprağı, içerisinde bulunduğum heybetli mabedin ipek bir seccadesi gibiydi. Sis içinde düşman toplarının siyah ağızları uzanıyordu. Ara sıra ağızdan ateşli bir dil çıkıyor, etrafımızdaki her şeyi saniyelerce titretiyordu. Şarapnel öyle patlıyordu ki gökler yarılıyor sanırdınız. Her darbede dağlar uluyor, bulutlar inliyor, havanın ve toprağın inilti ve

feryadı bir karışım yoğunluğuyla böğürüyordu. Her patlamada yerden kalkan kumlar, topraklar ve taşlar kuru bir yağmur halinde tepemize dökülüyordu. Mıntıka-i mühlike[1] önümüzdeki siperlerdi. Orada mermiler, ateş kargalar gibi hayatları didiklemişti. Şehadet rütbesi için durmaksızın boş mevkiler açılıyordu; boşalan siperleri doldurmak lazımdı. Nöbet bizim bölüğe geldi. Boru, acı ve madenî bir çığlıkla, 'Haydi oraya... Vatan için ölmeli!' diyordu. Ağzım kurumuş ve dilim damağımı rendeleyen bir törpü olmuştu. Bütün bölük abdest aldı.

1 Ölümcül bölge, ateşli silahların etkili menzili dâhilindeki saha.

Düğüne gider gibi şen ve neşeli ölüme hazırlanıyorduk. Bu temiz gömlek ve donun temasından bütün vücudum pürüzlendi. Sanki bana bir tavuk derisi geçirdiler. Sonra, –Oo, bu, yiğitlikten daha yüce bir hareketti– uygun adımlarla ölüme doğru yürüdük! İşte genç, sıcak; hayat, hayal ve arzu dolu kalplerimizi vatan için düşmana uzatıyorduk... Bu anda, ya Rabbi, ne garip his! Kendinizi milletin oğlu, babası, kardeşi, eşi, silahı, ruhu, taç ve tahtı, her şeyi sanıyorsunuz; göğsünüzde yirmi milyon nüfusun kalbi çarpıyor, size öyle geliyor ki memleketinizin dereleri sizin damarlarınızdır ve ormanlarında sizin kaslarınız birbirine sarılıyor; vatan sanki siz kendinizsiniz; yalnız içinizde, 'Allahaısmarladık, allahaısmarladık!' diyen gizli bir ses var ki pek iyi anlayamıyorsunuz; bu veda nakaratı kime hitaptır: Sağınızda veya solunuzda bir kere depreşip ebediyen dinlenecek bir silah arkadaşınıza mı yoksa arkanızda kalan vatan topraklarına mı? Şimdi Ölüm Siperleri'ne giderken eller dipçiklerde ve kabzalarda kilitlenmişti. Göğsümde bilmem nasıl bir ağırlık hissediyordum. Sanki etraf bütün ağırlığını ciğerlerime bastırdı. Dua, salavat, tövbe, yakarış etrafımdaki dudakları mırıldatıyordu; bilmem hangi derin hasret yanımdaki arkadaşın göğsünden hıçkırık gibi boğuk ve kısa bir, 'Ah...' çıkarttı. Demir ve ateş fırtınası, tarifi imkânsız bir gürültü yapıyordu. İnsan inanamazdı ki bu müthiş velveleyi yapan insandır! Arkamızdan boru, 'İleri... İleri!' diyordu. Ölümcül sipere vardık! Oh, o manzara... Ebedi suskunluklarıyla gökyüzüne haykıran açık ağızlar, evlerinden uğramış gözler, dudaklardan taşmış diller, yarım bir his ve hayat kalıntısıyla kıpırdaşan bacaklar; üniformalar üstünde sırıtan ciğer, beyin, bağırsak parçaları; ooh, yarım kalmış ölümler ve ölüler... Ansızın sağımdaki silah arkadaşı kolları havada yuvarlandı; bir anda başında kanlı saçları kızıl bir takke olmuştu; kanıyla çamurlaşan topraktan ayağımı çekmek istedim fakat o anda bilmem nasıl oldu, sanki sol ayağım boşa bastı, yuvarlandım; sol avcum siperin zemininde şakladı, pantolonumun paçası boşalmıştı, kumaşın ya-

rasından kan pıhtılanıyor ve kırmızı bir çiçek oluyordu. Etrafımdakilere baktım; bu bakış bir soruydu. 'Ne oldu bana?' demek istiyordum. Fakat etrafımdaki bütün gözler manasız birer camdı ve bütün yüzler manasız birer mukavva... Galiba benim hesabıma onlar korktu! Neden, neden sonra anladım ki Prens Levent kötürüm olmuş. O zaman uzakta, ta Koska[1] kaldırımları üzerinde hayat dolu, çınlayan ve gururlu bir biçimde şıkırdayan mahmuzlarını acı bir musiki gibi işittim; zavallılar artık hiçbir ses vermeyeceklerdi..."

Gözlerinin kenarında yuvarlanmaya hazırlanan yaş tanelerini elinin tersiyle gizlice sildikten sonra ilave etti:

"Şimdi değneklerim tenha sokakların sessizliğini noktalarken eski tanıdıklardan bir tazeye tesadüfüm o kadar elim bir şeydi ki... O zaman Prens Levent bütün fetihleriyle gözümün önüne geliyor ve kızıyorum, 'Ya o olmasaydı ya ben!' diyorum..."

1 Beyazıt Meydanı'ndan batıya doğru, Aksaray Meydanı'na inen yokuşun başındaki bölge.

Aile Yuvası

Bizim köylülerden biri anlatıyordu:

"Güneşi ardına alarak başını eğdi, bir kere sağ gözüyle baktı; sonra bir sıçrayışta karşıya geçerek ela gözünün keskinliğiyle soldan süzdü. İlk görünüşünde o bir yosma şişe kırığıydı; ikinci manzarası, içinden geçen güneşin yedi parlak rengini açığa vurması sebebiyle şık eleğimsağma parçası olmuştu. Çaylak bayıldı; üstelik toy, görgüsüz, ağzı süt kokan bir çaylaktı; ona tam manasıyla "acemi çaylak" denebilirdi. Feleğin çemberinden geçmiş, yaşlı bir mahluk olsaydı ona başını çevirip yan gözle bakmazdı bile; çünkü o hayatının en mesut devrinde ancak Korilopsis[1] yahut Muhabbet Lavantası gibi başa vuran ucuz bir kokuya kap olmuş bir cam parçasıydı. Fakat henüz Hanya'yı Konya'yı tanımayan hayvancağıza Kaşıkçı Elması'ndan daha değerli göründü; o kadar ki içinden, 'Sakın bu, tabiatın bir gözbağcılığı olmasın!' dedi. Hakikatin bu kadar yalabık olabileceğine inanmıyordu. Bir gaga, bir gaga daha vurdu; hayır, gördüğü bir hayalet değildi. Yaradılışın mücevher bir şaheserini keşfettiğine şüphe yoktu. Olanca gücünü harcayarak bunu yeni yuvasına götürmeliydi. Çünkü bu matah avı ele geçiren kuş yeni evli bir gençti; oh, körpe hanımcığı ne kadar sevinecekti! Bu pırlantayla döşenecek yuvaları bütün sarayların ağızlarını sulandıracak değil miydi? Zeki ve zarif bir yeni gelin için bundan üstün dilek

1 Corylopsis: Bir çeşit çiçek.

var mıydı? Genç çaylağın bu taze, ilk karısıydı, pek tabiidir ki 'zeki ve zarif' olacaktı. Onun kıvrak sevinci, ya Rabbi, ne ince şiirdi... Aşkın verdiği müstesna kuvvetle güzel billuru yuvasına getirdi; ortaya yerleştirdi ve büyük keşiflerden doğan dilsiz gurur içinde eşine bakarak bekledi... Fakat umduğu şakrak sarhoşluğu göremiyordu. Çaylak dilinden anlarım desem yalan söylemiş olurum amma eminim ki yuvada geçen ağız dalaşı tahminimden çok uzak değildi. Taze gelin birkaç saniye o yeni şeyi süzdükten sonra azarlama yüklü bir bakışla kocasına sordu:

'Bu ne, bu?'

'Doğrusunu söyleyeyim karıcığım, adını bilmiyorum fakat öyle sanıyorum ki bulunmaz Hint kumaşı dedikleri bu olacak...'

'Bu mu bulunmaz Hint kumaşı? Doğrusu çok acayip kumaş! Lohusa odamızı bununla döşeyeceğiz, öyle mi?'

Hanımın ela gözleri tehdit doluydu. Baba çaylak afalladı; iyi kötü bir özür kekeleyecekti. Ancak hanımın korkunç köpürmesi meydan vermedi:

'Efendi, bunun üzerinde senin bir ay kuluçka yattığın var mı? Ya Rabbi, bu erkekler ne düşüncesiz mahluklardır! Hele ben, o düşüncesizlerin de en budalasına düşmüşüm. Düşününüz, beni yarım saattir şurada bekletiyor, araya araya bulunmaz Hint kumaşı dediği şu kenarları usturadan tehlikeli maskaralığı bulmuş... Zavallı yavrucaklarım, yumurtadan çıkar çıkmaz doğram doğram olacaklar; Efendibabaları bunu istiyor! Fakat yağma yok, ben ne kendimi paralattırırım ne de yavrularımı. Sana açık söyleyeyim mi efendi, artık senin bu yuvada yerin kalmadı. Haydi bakalım, kapı dışarı! Bir daha yolun bu tarafa düşerse bir deste gözlü iğne, iki düzine jilet bıçağı ile beş on avuç sırça kırığı getir e mi? Yavrulara beşik şiltesi yaparız!'

Ve daha son sözü gagasındayken bir göğüs çaprazıyla baba çaylağı ve zorlu bir tepmeyle de onun bulunmaz Hint kumaşını yuvadan yuvarladı.

İşte bu şekilde genç ve gürbüz bir aile yurdu yıkılmış bulunuyordu... Şimdi siz, 'Onlar kuş beyinlidirler de ondan böyle oldu!' dersiniz. Fakat hadiseyi, balayını henüz geçirmiş bir

aile apartmanına hayalen aktaralım. Doğacak netice o yıkım faciasından çok başka olmaz. Düşününüz, küçükhanım kübik eşya ısmarlıyor, yirmi gün beklettikten sonra küçükbey yirmi seneden beri modası geçmiş Arnuvo[1] mobilyayı hamallara yükletmiş getiriyor. Sen hanım ol da küplere binme bakalım. Genç beyini geldiği yere yollasa hakkı yok mu? Her neyse ben yanağımı cama dayadım, yuvadan kovulan baba çaylağı takip ediyordum. Bedbaht güveyi biraz ötede bir dam üstüne konmuş birkaç çaylağın yanına gitti. Zannıma göre burası çaylakların kulübü, kıraathanesi yahut kahvesi olacak. Herhalde orada toplananlar civardaki yuvaların en ağırbaşlı çaylaklarıydı. Karşılarındaki konağın danslı çayını seyrederek cazbandını dinleyerek eğleniyorlardı. Ara sıra aralarına taze bir dişi çaylak konunca hepsinin göğüslerinden tatlı bir ilkbahar elektriklenmesi geçiyor, hepsi silkiniyor, tüylerini ütülüyor, yeni gelen hanımın gözüne girmeye çalışıyorlardı. İşte onlar böyle dans, aşk ve musiki arasında sarhoşken yuvasından kovulan talihsiz damat –müsaadenizle burada merhum Sadullah Paşa'nın parlak bir tabirini çalacağım– 'Sâika-i belâ gibi,'[2] dedi ve hemen derdini yanmaya koyuldu: 'Efendiler, tasavvur buyurunuz, sağdan lodosa ve soldan poyraza nazır, sağlam çöplerden ve ılık tüylerden örülmüş bir yuvam vardı..' Fakat devam edemedi; çünkü kanatları hepsininkinden kabarık bir çaylak sözünü kesmişti. 'Saygıdeğer kardeş,' dedi, 'anlatacağın şen ve şuh bir macera ise devam et. Tepeden tırnağa kulak kesileceğiz. Değilse boşuna gaganı yorma. Biz buraya dert dinlemek ve yürek üzmek için değil, ötüşüp gülüşmek için geliyoruz. Burası Saçakta Hülya Kulübü'dür. Geçen rüzgârdan güzel koku, doğan güneşten taze şiir ve verimli kümeslerden semiz piliçler avlamak: İşte bizim felsefemiz bunu tanır. Biz de tabiat gibi yalnız gelecek günler için kaygı besleyeceğiz. Yuvalarımız genç fikirlerle

1 (Fr. *art nouveau*) "Yeni Sanat" ya da "Stil 1900" olarak bilinen ve 19. yüzyılın sonlarında Paris'te ortaya çıkan sanat akımı.

2 Bela yıldırımı gibi.

doludur. Her fazilet ancak yarınki hayatın faydalı bir hizmetkârı olmak itibarıyla değerlidir. Tarih önümüzdeki asrın yavrularını aydınlatmak için yaşıyor. Eğer yavru ve yarın olmasa aşk, yuva, zekâ, hepsi çoktan iflas ederdi. İleriye bakınca hükmetmeliyiz ki yeryüzünde yalan varsa, ölümdür. Çünkü yuvalarda yavruların sesi kesilmediği müddetçe tüylerimizin rengi ne kadar değişmiş olsa hayata yeni geliyoruz demektir. Bin asır evvelki çaylaklar bizde yaşıyor; âlemin son saatine yetişecek torunlarımızda da biz yaşayacağız... Saygıdeğer çaylak kardeş, senin başına geleni içimizde bilmeyen yok ve hepimiz seni itham ediyoruz. Çünkü sen çöp lazım olan yere pırlanta götürmeye kalktın. Yavruların saadetini düşünecektin; kendi yuvanı parlatmak istedin. Genç hayat arkadaşın seni hakikate davet etmiş oluyor. Haydi, yürekten pişmanlıkla yuvana git ve yavruları, yalnız yavrularla onları yetiştiren değerli anayı düşün.'"

Çaylak dilinden anlamam amma galiba dedikleri doğruydu.

ORJİNAL METİNLER

Hikâye-i Müntahabe[1]

İşte iki sene oluyor; bir bahâr mevsiminde yayan Bahr-i Sefîd sâhilini takip ediyordum. Bir yolda geniş hatvelerle yürürken âlem-i hayâle dalmaktan; denizin kenarında, dağların eteğinde nevâziş-kâr bir rüzgâra karşı, ziya içinde yürümek[ten]; yürürken düşünmekten daha şirin ne vardır? Derbederâne şedd-i rihâl eden bir ruha iki saatçik bir seyâhatte ne kadar hayâller ne kadar muhabbetler ne kadar güzâşte vakalar avdet eder! Berhem-zede ve pür-neşât olarak havâ-yı hârr ü hafîf ile ka'r-ı sadra kadar nüfûz eden bütün âmâli, insan sabâ-yı inşirâh-bahşâ ile birlikte tezevvuk eder. Meşyetle artan hiss-i mecâat gibi, bu dil-âşûb emeller, rûhumuzda gittikçe mütezâyid bir iştihâ-yı saâdet uyandırır. Gönlümüzde serî'ü't-tayarân, bedî'ü'l-cevelân fikirler, kuşlar gibi şehper-zen ve terâne-sâz olurlar.

Ben, Saint-Raphaél'den İtalya'ya giden uzun yolu, o yeryüzündeki muhabbetlerin neşâid-i mevcûdesini tasvir edercesine sad-renk ve âlî olan çemen-suffe-i mütemâdîyi takip ediyordum. Kumar yeri olan Monaco ile cây-i nahvet ve nümayiş olan Cannes şehri arasındaki bu hadîka-i gül ü nârence, bu semâ-yı nûşîn altına gelenlerin ekseri ya para kazanmak veya parasını göstermek gibi ihtirâsât-ı redîe ile geldiğini düşünüyordum.

Her dağın dâmeninde tesâdüf olunan latîf koylardan birinin kenarında birdenbire birkaç yalı gördüm. Denize karşı, bir

1 "Hikâye-i Müntahabe", Cenap Şahabettin, *İkdâm*, sayı 435, 28 Eylül 1311/10 Ekim 1895, s. 3.

dağın eteğinde, bir yabani çam ormanı önünde güzîn olup adedi dörde beşe baliğ olan bu yalılardan biri o kadar güzeldi ki birdenbire kapısı önünde tevakkuf ettim. Bu yalı, esmer tahta oymalarla müzeyyen ve tâkına kadar sarılan güllerle mestûr bir beyaz kâşaneydi. Bu kâşanenin bahçesi iltizâmî bir adem-i intizâm-ı şûhâne ile serilmiş olan her renkte ve her bûydan çiçekler ile ârâste ve çimenle mâlî bir kâlîçe-i müzehher idi. Merdivenlerin her kademesinde büyük çiçek demetleri görülmekte ve pencerelerden hânenin sath-ı rahşân-ı haricîsine doğru sarılı, mâîli salkımlar rîzân olmaktaydı. Bu mini mini meskene tâk-ı setr olan ve taş parmaklıklarla mahdûd bulunan terrasé, al kahkaha çiçekleriyle mestûr idi.

Bu kasr-ı sevdâ-güzîn arkasında, çiçek açmış portakal ağaçları arasında, dağın eteğine kadar mümted olan bir uzun yol manzûr olmakta ve kapısı üzerinde küçük hurûf-ı müzehhebeden müşekkel "Antuan Yalısı" nâmı okunmakta idi.

Burada hangi şâir veya hangi perinin âsûde-nişîn olduğunu düşünmeye başladım.

Biraz uzakta yol üzerinde bir köylü taş kırmakla meşgul idi. Bu me'vâ-yı elmâs-pâre-nişânın sahibi kim olduğunu ona sordum, "Madam Jolly Romen'dir," cevabını verdi.

Jolly Romen! Ben çocukluğumda bu kadından, Rachel'in rakîbesi olan bu büyük aktristen bahsolunduğunu pek çok işitmiş idim.

Dünyada hiçbir kadın onun kadar alkışlanmamış ve bâhusûs onun kadar sevilmemiş idi. Onun yüzünden ne kadar düellolar, ne kadar intiharlar, ne kadar gürültülü vakalar zuhûr etmiş idi.

Bu muğfile-i kulûb şimdi kaç yaşında idi? Ya altmış ya yetmiş beş? Jolly Romen, memleketimizin en güzîde şâiri ve en büyük mûsikî-şinâsının perestiş ettikleri o kadın, şimdi burada bu hanede bulunuyor, ha! Ben on iki yaşındayken o kadının, mûsikî-şinâsı parlak bir sûrette terk ederek şâirle birlikte Sicilya'ya kaçmasından dolayı bütün Fransa'da hâsıl olan heyecanı hâlâ tahattur ediyorum.

Meşhur bir piyesin ilk sahne-i temâşâya konulduğu gece bütün huzzâr tarafından yarım saat mütemâdiyen alkışlandıktan ve on bir defa sahneye davet olunduktan sonra şâir ile birlikte bir arabaya râkiben azîmet etmiş idi. Şâir ile aktris eski bir cezîrede, Mahrût-i Müzehheb denilen ve Palermo'yu ihata eden cesim portakal ormanında sevişmek üzere aşmışlar idi.

Bunların Etna dağına nasıl çıktıkları ve ruhsâr-ber-ruhsâr garâm, dest-ber-dest vedâd olarak güya o girdâb-ı âteşnâkin ka'rına atılacaklarmış gibi koca bürkânın fetha-i cesîmesine doğru nasıl eğildikleri o zamanlar hikâye olunur idi.

O, vefât etti. O, eş'ârı bütün bir silsile-i şuarânın efkârını ta'dîl edecek kadar amîk ve müessir neşâidi müstakbel üdebâsına bir âlem-i nevîn-i edeb küşâde eyleyecek derecede refîk ve pür-hafâyâ olan şâir!

Öteki de vefât etti. Öteki, o metrûk mûsikî-şinâs ki Jolly Romen için bulduğu âhenkler, o yürekler parçalayacak me'yûsiyet ve rûhlar çıldırtacak muzafferiyet havaları hâlâ herkesin hatırındadır!

İşte o kadın burada, şu burka'-i ezhâr altındaki hâne içinde idi.

Bilâ-tereddüd kapıyı çaldım.

On sekiz yaşlarında, tavrı şaşkınca, elleri büyük bir hizmetçi çocuğu kapıyı açtı. Ben kartımın üzerine ihtiyar aktrise hitâben zen-dostâne bir cümle ile beni kabul etmesi niyâz-ı mahsûsunu kayd eyledim. İsmimi bilmesi ve bana bâb-ı kabûlünü açmaya rızâ-dâde olması muhtemel idi.

Genç uşak gidip geldikten sonra arkası sıra gelmekliğimi ifhâm etti. Louis Philippe usûlünce ağır ve bârid şeylerle mefrûş bir salona girdik, salonda on altı yaşlarında ince belli ve fakat hüsnü mahdûd bir hizmetçi kızı şerefime olarak oradaki eşyanın örtülerini kaldırıyordu.

Sonra onlar gittiler, ben yalnız kaldım.

Duvarda üç levha var idi; bu levhalardan biri rollerinden biri kıyafetiyle aktrisin; diğeri uzun redingotuyla şâirin, üçüncüsü bir piyano önünde mûsikî-şinâsın resmi idi. Aktrisin sarışın,

latîf resminde mâî gözleri ile edâlı ağzı tebessüm etmekte ve o zamana mahsûs olan tavırdan eser görülmekte idi; bu tasvîrde sanat tersîm itibârıyla dikkat ve nezâket, zerâfet ve yübûset anlaşılıyordu.

Bir kapı açılıp bir küçük kadın girdi; ihtiyar ama pek ihtiyar, küçük ama pek küçük olan bu kadın beyaz saçları, beyaz kaşlarıyla hakîkî bir beyaz fare hâlini almış idi.

Elini bana uzatıp hâlâ ihtizâzlı, hâlâ vâzıh, hâlâ taze kalan bir sesle dedi ki:

— Teşekkür ederim mösyö. Bugünkü erkeklerin eski zaman kadınlarını tahattur etmesi hakîkaten büyük bir eser-i nezâkettir! Oturunuz.

Ben de hânesini pek nazar-firîb bularak sahibinin ismini öğrenmek merakına düştüğümü ve bunu öğrenince bu hânenin kapısını çalmak arzusuna mukâvemet edemediğimi kendisine hikâye ettim.

Cevâben dedi ki:

— Gelişinizden pek mahzûz oldum, mösyö. Bâ-husûs ki böyle bir lütfu ilk defa olarak sizden görüyorum. Kartınızı üzerindeki cümle-i nâzikâne ile bana verdikleri zaman yirmi seneden beri gâib olan eski bir muhibbimin haber-i makdemini almış gibi titredim. Âh, ben artık mezâr-nişîn bir ölüden başka bir şey değilim. Hakîkaten öleceğim güne değin hiç kimse beni düşünmez, hiç kimse beni tahattur etmez. Ancak öldüğüm gün gazeteler Jolly Romen'den bahsedecekler; üç gün kadar hakkımda hikâyeler, fıkralar, maîşet-i husûsiyeme dâir sözler, hatıralar, mübâlağalı medihler görülecek. Sonra artık bütün bütün nesyen mensiyyen hükmüne geçeceğim.

Burada bir müddet sükût ettikten sonra tekrar söze başladı:

— Bu netîcenin zuhûru da pek uzamayacaktır. Bugün berhayât olan şu küçük kadından birkaç ay, belki de birkaç gün sonra bir küçük iskeletten başka eser kalmayacaktır.

Gözlerini tasvîrine atfetti. Tasvîri kendisine, o ihtiyar kadına mütehekkimâne tebessüm ediyordu. Sonra da iki levhaya baktı; mûsikî-şinâs-ı -ı mülhim ile şâir-i vakûrun resimleri, "Bu harâbe bizden ne istiyor?" diyor gibi görünüyorlardı.

Dil-hırâş, mukâvemet-sûz, ta'rîfi imkânsız bir iktirâb kalbime müstevlî oldu. Bu iktirâb derin bir su içinde boğuluyor gibi hâtırât içinde çabalanan güzâşte ömürlerin iktirâbı idi.

Seri' ve şa'şa'a-bâr bir sûrette Nice'ten Monaco'ya giden arabaların yoldan geçtiklerini oturduğum yerden seyrediyor idim. Bu arabaların içinde genç, güzel, zengin, mes'ûd kadınlarla, mütebessim, mahzûz erkekler var idi. Jolly Romen nazarımı takip ile fikrimden geçenleri anlayarak dudağında bir ibtisâm-ı mütevekkilâne hâsıl olduğunu gördüm. Dedi ki:

— Iztırâblı yaralara dokunur gibi nâzikâne ihtiyâtlarla yavaş yavaş istintâk etmeye başladım.

İhtiyar aktris muvaffakiyetlerinden, sekr-i gâlibânesinden, dostlarından, bütün ömr-i muzafferânesinden bahsetti.

Sordum ki:

— Size en ciddi huzûzâtı, en hakîkî saâdeti bahşeden tiyatro mudur?

Bu suâle birdenbire cevap vererek:

— Hayır, hayır! dedi.

Ben tebessüm ettim. O, duvardaki iki levhaya bir nazar-ı me'yûsâne atfederek tekrar söze başladı:

— Bunlar!

— Hangisi?

— İkisi de! Zaten ben bunların ikisini de hâfıza-i pîre-zenânemde bir gibi görürüm. Şu kadar var ki bugün onlardan biri hakkında fazla olarak bir iktirâb-ı nedâmet hissederim.

— O hâlde, Madam, siz saâdetinizi onlara değil, doğrudan doğruya muhabbete medyûnsunuz. Çünkü onlar vâsıta-i muhabbet olmaktan başka bir şey değil idiler.

— Olabilir. Fakat ne vâsıtalar!

— Âdî bir adam tarafından daha ziyâde sevilmediğinize, daha ziyâde sevilmeyeceğinize emin miydiniz? Ötekiler size mûsikî ile şiir gibi iki müthiş rakîbe gösterdikleri hâlde âdî bir adam bütün hayatını, bütün kalbini, bütün efkârını, bütün evkâtını, bütün vücûdunu size hasretmez miydi?

Hâlâ genç kalıp rûhu tehzîz eden sedâsının bütün şiddetiyle haykırarak dedi ki:

— Hayır, mösyö, hayır! İhtimal ki beni bir diğeri daha ziyâde severdi, fakat bunlar gibi sevemezdi. Çünkü bunlar bana hiç kimsenin muvaffak olamayacağı bir sûrette aheng-i hafî-i muhabbeti ismâ' ettiler. Âh, onlar beni ne tatlı bir sekr ile sergirân etmiş idiler! Hiç başka bir adam onların esvât ve elfâzda buldukları şeyleri bulabilir mi?.. İnsan muhabbete zemin ve semânın bütün elhân ve eş'ârını terfîk edemedikten sonra sevmek neye yarar? Hâlbuki bunlar elfâz ve esvât ile bir kadını çıldırtmanın yolunu bilirler idi! Evet, bizim muâşakâtımızda belki hakîkatten ziyâde hayâl var idi. Lâkin hakîkatler insanı dâimâ türâb-ı haşîn üzerinde bıraktığı hâlde öyle hayâller bulutlara is'âd eder... Eğer beni daha ziyâde seven başkaları ise bana muhabbeti anlatan, ihsâs eden, sevdiren bunlardır!

Birdenbire ağlamaya başladı. Sessizce ağlayarak girye-i mahrûmiyet döküyordu.

Ben, hiç görmemezliğe gelerek uzağa bakıyordum. Birkaç dakika sonra Jolly Romen tekrar söze başladı.

— Bakınız, mösyö, hemen kâffe-i mahlûkâtta cisim ile birlikte kalp dahi ihtiyarladığı hâlde bende bunun aksi vâki' olmuştur. Benim zavallı cismim altmış dokuz yaşında, zavallı kalbim yirmi yaşındadır. İşte bunun için ben kendi kendime ezhâr ve hayâlât içinde yaşıyorum.

Aramızda uzun bir sükût cereyân etti. Sâl-dîde aktris mütebessimâne yine söze başladı:

— Hava iyi olduğu zamanlar gecelerimi ne sûretle imrâr eylediğimi bilseniz benimle ne kadar eğlenir idiniz!.. Böyle gecelerde hem kendi kendimden utanıyorum hem de kendi kendime acıyorum.

Pek çok rica ettim. Ne yaptığını, öyle geceleri ne sûretle geçirdiğini söylemedi, artık gitmek üzere ayağa kalktım. Jolly Romen dedi ki:

— Hemen gidiyorsunuz ha!

Akşam taâmını Monte Carlo'da edeceğimi kendisine söyledim. Bunun üzerine muhterizâne bir tarzda sordu ki:

— Akşam taâmını benimle birlikte etmek istemez misiniz? Buna muvâfakat etseniz pek memnûn olurdum.

Ben bu teklîfi derhâl kabûl ettim. Fevkalâde mahzûz olarak çıngırağı çaldı. Küçük hizmetçi kızına bazı emirler verdikten sonra bana hânesini gezdirdi.

Yemek salonu küçük ağaçlarla memlû bir nevi camlı kameriyeye açılıyor, portakal ağaçları arasında dağa kadar mümted olan uzun yol baştan başa manzûr oluyor idi. Nebâtât altında gizli kalmış olan irtifâsız bir nişîmen ihtiyar aktrisin ekseriyâ oraya gelip oturduğuna delalet ediyor idi.

Bunları gördükten sonra çiçeklere bakmak üzere bahçeye indik. Akşam, o bütün revâyih-i arziyeyi neşreden sâkin ve mutedil akşamlardan biri, şirin bir sûrette hulûl ediyor idi. Sofraya oturduğumuz zaman artık bütün bütün gece olmuş idi. Taâm medîd ve latîf oldu. Jolly Romen kalbimde kendisine karşı uyanan hissiyât-ı amîke-i muhibbâneyi anladığı cihetle aramızda samîmî bir dostluk hâsıl olmuş idi. İhtiyar muhibbem içtiği iki parmak şarap sâikasıyla daha ziyâde münbasit, daha ziyâde mutmain olarak dedi ki:

— Haydi, kamere bakalım. Ben kameri pek severim. O, benim şiddetli huzûzâtımın şâhidi olduğu için bütün hâtırâtım onda mündemiçtir sanırım. Onu, meşmûl-i nazar-ı istiğrâk ettiğim zaman bütün yadigârlarım derhâl avdet eder. Hatta bazı geceler kendime latîf ama gâyet latîf bir manzara teşkîl ederim. Bir manzara ama bilseniz ne kadar latîf! Hayır gösteremem, size o manzarayı mümkün değil gösteremem... Benimle eğlenirsiniz, hayır, hayır, gösteremem...

Ben ricaya başlayarak dedim ki:

— Nedir? Söyleyiniz... Eğlenmeyeceğimi size va'd ederim, hatta sizi yemîn ile dahi te'mîn edebilirim ki asla sizinle istihzâ etmeyeceğim... Ne ise söyleyiniz...

O hâlâ tereddüt ediyordu. Ellerini, o kansız ve soğuk olan zavallı elceğizlerini tutarak vaktiyle şâirle mûsikî-şinâsın yaptıkları gibi müteâkiben telsîm eyledim. Jolly Romen bundan müteessir oldu. Fakat tereddüdü hâlâ ber-devâmdı.

Sordu ki:

— Bana gülmeyeceğinizi va'd ediyor musunuz?

— Evet, yemîn ile...

— O hâlde geliniz.

Ayağa kalktı. Yeşil elbisesi içinde gülünç bir kıyafet alan ve ihtiyar Jolly'nin sandalyesini geriye çeken genç uşağın kulağına gâyet yavaş sesle çabucak birkaç kelime söyledi. Uşak cevâben dedi ki:

— Peki, madam, şimdi!

Ba'dehu Jolly Romen koluma girerek beni kameriye altına getirdi.

Portakal ağaçları arasındaki yolun manzarası hakîkaten hayret-bahşâ idi. Ay, henüz doğmuş idi. Kurs-ı tâmm-ı kamer, yolun ortasına uzun bir hatt-ı muzî ve ince bir hıyâbân-ı sîmîn dökmekte ve bunlar muzlim ağaçların kesîf ve müdevver olan tepeleri arasından sarı kum üzerine düşmekte idi.

Ağaçlar çiçek açmış olduğundan nûşîn ve müessir olan ıtrları bütün leyli imlâ ediyordu.

Birdenbire dedim ki:

— Aman muâşaka için ne kadar güzel, ne kadar münasip bir mevki!

Mütebessimâne:

— Öyle değil mi? Şimdi göreceksiniz.

Cevabını verdikten sonra beni yanına oturttu. Yavaşça dedi ki:

— İşte insana muhabbeti aratan böyle şeylerdir. Ama siz, yani bu zamanın erkekleri böyle şeylere sevk-i tahayyülât etmezsiniz. Siz borsa, ticaret, iş adamlarısınız! Hatta bizimle peydâ-yı münâsebet etmeyi dahi bilmezsiniz. "Bizimle" deyişim genç kadınlarla demektir. Şimdi muhabbetler alelekser mukaddemesi gizli bir dikişçi borcu olan münasebetlerden ibârettir. Eğer dikişçiye olan borcunu kadının kendi kıymetinden yüksek bulursanız savuşursunuz; medyûneyi deyninden pahalı görürseniz kadının borcunu te'diye edersiniz. Ne güzel âdetler! Ne güzel muâşakalar!

Bu aralık elimi tutarak:

— Bakınız, dedi.

Birdenbire sürûr ve hayret içinde kaldım. Oradan, portakal ağaçları arasındaki yolun nihâyetinden, ziyâ-yı kamerin teşkîl eylediği hıyâbân içinden bir delikanlı ile bir genç kız yekdiğerinin bellerine el atmış oldukları hâlde kendilerini mütenâviben tazviye ve tazlîl eden eşcâr ve envâr arasından geçerek âheste hatvelerle geliyorlar idi... Delikanlı asr-ı sâbık delikanlıları gibi beyaz canfesten bir elbise ve devekuşu tüyü ile mestûr bir şapka giymişti. Genç kız, çantalı bir roba giymiş ve saçlarını eski zaman kadınları gibi pudra ile beyazlatarak yüksek bir serpûş-ı sefîd teşkîl eylemiş idi.

Bizden yüz hatve mesafede yolun orta yerinde durup bir müddet mübâdele-i nâz ü niyâz ettikten sonra bir bûse teâtî ettiler.

O anda bu delikanlı ile bu genç kızın hânedeki iki hizmetçiden başka kimse olmadıklarını anladım. Oturduğum yerde müthiş bir inbisât kalbimi tahrîş etmeye başladı. Mâmâfîh gülmedim. Bir bacağı kesilen adamların ihtiyâc-ı feryâda mukâvemet ettikleri gibi mütekallis bir hâlde durdum.

Çocuklar yolun nihâyetine doğru dönerek yeni baştan kesb-i halâvet ettiler. Gidiyorlar, gittikçe uzaklaşıyorlar, uzaklaştıkça bir rü'yâ gibi gâib oluyorlar idi. Nihâyet görünmez oldular. Yol tenha ve keder-âgîn kaldı.

Ben, ben de kaçtım. Bir daha onları görmemek için ben de gâib oldum. Zîrâ anladım ki bu manzara daha uzun müddet devam edecekti.

Haziranın Yirminci Günü[1]

Barbe de Johnny Sokağı'nda, yüksek kapısı taştan bir arma ile mücehhez, gâyet hazînü'l-manzar ve gâyet mehîb bir hânede bir salon. Sık ve ince örmeli perdelerin arkasında, ocağın içinde az korlu bir ateşin kısa şuleleri punç alevi gibi raksân oluyor. Şirin bir sûrette solgun mâîye boyalı geniş setîrelerin müstakîm büklümleri yukarıdan aşağıya duvarları tefrîş ediyor. Sarı saman renginde ipek perdeler kapılarla pencereleri gizliyor. Zemin, döşeme ile hem-renk ve yek-âhenk olan bir Obüson kâlîçesi altında nihân duruyor. İki büyük lambanın buzlu fanuslarına serpûş olan ve mülâyim ve gül-gûn bir kâğıdın nîm-şeffaf iltivââtından teşekkül eden bir siper-i ziyâdan pembe bir ziyâ tereşşuh ederek hârr u hamûş duran salona tatlı bir aydınlık döküyor. Salonun eski şekilde olan esasını –pembe ve mâî çizgili, demet çiçeklerle ârâste– açık renkli kumaşlar örtüyor.

İnce ayakları mini mini bakır mesnedler üstüne alınan küçük masalar üzerinde mînâlı şekerdânlar, altın kutular, Venedik kadehleri, gümüş tellerle mazrûf billur şişeler, eski çini fincanlar, fağfurdan heykelcikler; velhâsıl bahasıyla nef'i nispet kabul etmeyecek bin türlü latîf ve sehlü'l-inkisâr şeyler, zevk-i selîme delâlet edecek bir perâkendelikle yayılmış. Sevr toprağından ma'mûl bir saat, terecciyât-ı âşıkâne vaz'ında, bir çoban ile –bir

1 "Haziranın Yirminci Günü", Cenap Şahabettin, *Mecmua-i Ebuzziya*, sayı 57, Muharrem 1314/Haziran-Temmuz 1896, s. 2104-2113.

eliyle âşık-ı dil-fikârını teb'îd ve diğer eliyle bir kuzunun kıvırcık tüylerini taltîf eden– bir çoban kızının çehre-i handânını gösteriyor. Ocağın üstündeki âyînenin iki tarafında kurdele bağlarıyla müzehheb çivilere ta'lîk olunmuş ufacık resimler var ki saçları kısa, elbisesi işlemeli, yelekleri çiçekli erkekler ile gonca-fâm dudakları bir hâl-i siyah ile menkût olan yüksek serpûşlu kadın başlarını irâe ediyor. Bunların arasında gâh ü bî-gâh bir levha-i hayâliyye, çevresi saksı çiçekleriyle müzeyyen bir âyîne-i beyzî, dikkat ve nezâketle musavver bir karakalem resim müsâdif-i nigâh oluyor. Uzun, billûrî saksılar içinde kartopları –çerçeveleri derûnundan kendilerine bakan markizler gibi– mağrûrâne beyaz başlarını kaldırıyorlar. Üç ayaklı bir masa üzerinde bir demet şakâyık duruyor; şakâyık, latîf olduğu nispette serî'ü'z-zevâl olan, daha dün inkişâf ettiği hâlde bugün hayattan yorgunluk gösteren çiçekler!

Sümbül ve zerrîn kokularından mürekkep bir ıtr-ı hafîf salonun havâ-yi mülâyimi içinde dalgalanıyor. Hiçbir ses yok; artık arabaların sâmi'â-hırâş gürültüsü, tramvayların boğuk düdüğü kesildi. Artık Kontes Margarette'in her akşam bu salonda eski muhibbi Baron Palmed'i beklediği saat hulûl etti.

***

Baron ile kontes elli seneden beri tanışıyorlar. Paris'te hâneleri, köyde şatoları yan yanadır. Hengâm-ı sabâvetlerinde birlikte oynarlar idi. Hangi gün, hangi saatte sevişmeye başladılar? Meçhûl!.. Bazı muhabbetler vardır ki mebdei bulunamaz; böyle muhabbetlerin ale'l-ekser müntehâsı da yoktur.. Âşık ve âşıka rûhlarının en derin köşesinde bu muhabbetin tohumunu bulmuş idiler. Onlar haberdâr olmaksızın bu tohm-ı sevdâ nemâyâb olmuş ve iki genç, henüz sevmek ne olduğunu bilmeden saf kalplerinde şukûfe-i garâm inkişâf eylemiş idi.

Onlar bu rü'yâ-yı sâde-dilâne içinde mest-i saâdet iken bir hakîkat-i hayâtiyyenin pençe-i mühîni aralarına atıldı.

İki aile bozuştular; artık analar, babalar görüşmez oldular. Bir çemenzârdan geçenler pây-ı girânları altında mezbûl ve ren-

cîde olan hakîr çiçekleri düşünmedikleri gibi onlar da bu dargınlığın iki kalb-i ma'sûmu dâğ-dâr edebileceğini düşünmemiş idiler. Bu mübâade içinde zavallı çocuklar min-gayr-i ihtiyâr yekdiğerine ifşâ ettikleri nâmütenâhî ve nâ-kâbil-i ta'rîf bir şeyin hâtıra-i muazzezesini muhâfaza ediyorlar idi.

Sonra ikisini de evlendirdiler. O, şûh-meşreb bir genç kız ile izdivâç etti; bedbaht oldu. Öteki de kumarbaz, haylaz, hatta biraz da bedmest bir konta zevce oldu; hayatı bir bâr-ı girân hükmünü aldı.

Şûh-meşreb kadın ile bedmest kont vefat etti; dargınlıkları iki âşık ve âşıkayı birbirinden ayıran ve henüz başlamış olup tezâhüre kadar varamayan bir muhabbet-i ma'sûmâneyi kırk sene evvel kesretmek isteyen analar, babalar dahi irtihâl eylediler. Zevcesiz baron ile dul kontes, ikisi de çocuksuz olduğu hâlde, bir gün bir yerde yekdiğerine müsâdif oldular.

Aradan bir sülüs asırdan ziyâde zaman geçmiş olduğu hâlde ikisi de birbirini bir gün evvel terk etmiş gibi davrandılar; zîra her ikisinin saçlarına da aklar düşüren zaman, kalplerindeki hızâne-i muhabbete îsâl-i dest-i tağyîr edememişti. Her ikisi de yekdiğerini –bir kitap içinde unutulup da bir lütf-i takdîr olmak üzere tarâvetini muhâfaza eden bir çiçek gibi– sabâvetlerindeki kadar sâf, o kadar taze gördüler.

İlk nazarda, ilk dakikada yekdiğerine sûret-i kat'iye ve kâmilede temellük ettiler. Tesâdüfün birbirinden ayırdığı bu iki rûhun sevk-i tabî'îsi iki mıknatısı birbirine rabteden câzibe gibi onları tekrar birleştirdi. Her gece yemekten sonra aynı saatte baron kontesin hanesine gelirdi. Her gece havâdis-i rûzmerre üzerine görüşürler ve yekdiğerine o gün yaptıklarını, gördüklerini, söylediklerini, düşündüklerini hikâye ederler idi. Mütenâviben en hevâî şeylerden en samîmî musâhabelere girerler idi.

Kontes okuyacağı bir kitap, yazacağı bir mektup, intihap edeceği bir kumaş hakkında baronun reyine mürâcaat ederdi. Zîra iki dost arasında bile kadının meyl-i itâat ve bî-karârîsi zâhir olur.

Bu sûretlerle aralarında o kadar amîk bir meveddet ve münâsebet peydâ olmuş idi ki, musâhabe için elfâza ihtiyaçtan müstağnî gibi kalmış idiler. Aralarında zaman zaman hâsıl olan sükût esnasında biri diğerinin ne düşündüğünü sormak için bir nazar-ı basit mübâdelesini kâfi görürler idi. Bu cihetle böyle gâh u bî-gâh uzayıp giden sükûtların hengâm-ı temâdîsinde rûhlarının mükâleme-i ebkemânesi münkatı' olmaz idi. Fakir çocuklar için kontes yünden kaba göğüslükler örmekle meşgul olduğu sırada baron gazetelere göz gezdirerek hitâm-ı mütâlaasında birkaç sözle gazetelerin muhteviyatını kontese anlatır idi. Hatta bazı geceler birlikte bir tavla oynadıkları bile vâki' olur idi.

Nısfu'l-leyl hulûl edince ertesi akşama kadar vedalaşarak ertesi akşam yine bir gece evvelki meşgalelerini tekrar ederler idi. Her gece mütesâviyen bu meşâgil-i lâ-yetegayyerle güzâr eden yek-âhenk saatler onlara pek şirin ve rûh-nevâz geliyor idi. O saatlerin müterâfık olduğu ezvâk-ı samîmiyye bir âdet hükmünü almışken bu âdetin her gece tekerrüründeki halâvete doyamıyorlar idi.

***

Solgun mâîye boyalı geniş setîrelerle pîrâste olan ve birine muntazır gibi görünen münevver salonun kapılarından biri açılıp Kontes Margaret göründü. Kontes genç midir, değil midir? Cephesinde, şakaklarında, yanaklarında hiçbir buruşukluk yok; yalnız dest-i sinîn güzel siyah saçlarına birkaç gümüş tel katmış; mâmâfîh şu sade hâlinde rûh-firîb bir letâfet var. Mürüvvetsiz zamanın icrâya başladığı tahrîbâtı pudra ile tehvîne çalışarak bu sefîdî-i muğfil altında civânâne tebessüm eden çehresi –bir cilve-i tabîat olmak üzere üstüne birkaç parça kar düşen– bir mayıs gülü gibi inkişâf ediyor. Her akşamki gibi yukarıdan aşağıya beyazlar giyinmiş; zîra gelecek olan zatın bi't-tercîh sevdiği renk budur. Oymalı çerçeveler içinde duvarlara muallak olan madamlar, mösyöler, kontesi muayene ederek bir markizin davetine icâbet edebilecek kadar güzel giyinmiş olduğunu i'tirâf eder gibi görünüyorlar. Kontes salonda her şeyin yerli yerinde

olup olmadığına bakıyor. Gazete her vakit ki yerinde; tavla oyun masası üzerinde küşâde; azîz misâfirin oturacağı koltuk sandalyesi önünde basamak iskemlesi duruyor; zîra gelecek olan muhterem adam romatizmadan şiddetle muztarip olduğundan her defada ayrıca beyân-ı i'tizâr ederek o basamak iskemlesi üzerine ayağını uzatır.

Her şeyin yerli yerinde olduğunu anladıktan sonra bir elindeki eldiveni çıkarıp gayet beyaz, gayet yumuşak bir güzel el gösterdi ki bu eli biraz sonra baron bûs edecektir. Kontes bir sandalyeye oturup beklemeye başladı.

Bir iki dakika sonra, tam saat alafranga dokuz buçuğu çalarken Baron Palmed salona dâhil oldu. Baron temiz, zarîf, güzel bir ihtiyarcıktır. Baron'un hafifçe dalgalı olan saçları da Louis Seize'ın saçları tarzında ağarmış olup bir ipek yumağı gibi nazara hoş geliyor. Sakalı, bıyığı kemâl-i dikkatle tirâşîde olup yüzünde ancak çehresinin bir delikanlı vechi olmadığını anlatacak kadar buruşuklar var. Eski zaman modası tarzında kadife yakasının aşağısı düğmeli olan esvâbı da kendisine ne kadar yakışmış! Bacağını belli belirsiz sürüklüyor; altın başlı bastonuna hafifçe dayanıyor. Kontesin bir nazar-ı müşfikâne ve bir vaz'-ı asîlâne ile kendisine uzattığı güzel eli bûs eylemek üzere dudağına kadar ref' ettiği zaman ne kadar ihtirâm-fermûdâne bir hâl aldı.

İşte artık her akşamki yerlerine, karşı karşıya otururak bir şîve-i tevkîrkârâne ve birtakım elfâz-ı müntahabe ile musâhabeye başladılar. Baron o gün bir resim meşher-i umûmîsine gitmiş olarak, gördüğü levhaların hakâyık-perestâne musavver olduğunu ve bu levhalardaki elvân-ı nâ-pûhte ve hutût-ı haşînenin bâsıra-i iffet-cûyânesini cerîhadâr eylediğini ve kontes de moda hükmünü alan ve velveleli alkışlara mazhar olan romanlardan birini okumak istediğini ve fakat ilk sahifelerde gördüğü gılzet-i ifâdeden dolayı midesi bulanıp mütâlaada devam edemediğini hikâye etti.

Sanâyi' ve edebiyât-ı hâzırayı tetkîk netîcesi olmak üzere fikirlerine ârız olan şâibe-i ma'sûmiyet-şikenâneyi def' eylemek kasdıyla her ikisi de kendilerine ihâta eden müzeyyen salona

bir nazar-ı mağmûmâne gezdirdiler. Baron gazetesini, kontes de el işi sepetini açtı. Salona amîk bir sükût müstevlî oldu; yalnız saatin darabât-ı muntazamı mesmû' oluyor. Saksıları içinde şakâyıklar bütün bütün yorgun bir hâl alarak hemen hemen bi'l-külliye kokusuz olan ma'sûm rûhlarını –muzafferâne salonun havâ-yı hârrına istîâb eden– sümbül ve zerrîn râyihalarına mezcediyorlar. Yarım baygın bir hâle gelen kartopları artık yuvarlak başlarını vakûrâne ref' edebilmek iktidârından mahrûm olarak, bir ağacın yaprakları arasında âvîhte kalan büyük bir kitle-i berf gibi âmâde-i sukût görünüyorlar.

Baron birdenbire başını kaldırarak dedi ki:

— Ha! İyi aklıma geldi. Yeğeninizin yevm-i izdivâcı karâr-gîr oldu mu?

— Evet, haziranın yirmisine.

Baron garip bir sesle tekrar sordu ki:

— Haziranın yirmisine mi?

Kontes içini çekerek:

— Evet, haziranın yirmisine! dedi.

Baron gazetesini dizleri üzerine koydu. Kontes elindeki uzun örgü iğnelerini bıraktı. Baron sordu ki:

— Ne oluyorsunuz, kontes?

— Ya siz ne oluyorsunuz, baron?

— Ben mi? Hiç!.. Hatırıma bir şey geldi de...

— Karâr-gîr olan yevm-i izdivâc münâsebetiyle mi? Bakınız, ne tuhaf şey!.. Bu münâsebetle benim de hatırıma bir şey geldi!

— Nasıl? Sizin de hatırınıza bir şey mi geldi?

— Evet, kırk beş sene evvel haziranın yirminci günü tenhaca büyük ormanda icra eylediğimiz teferrüc hatırıma geldi... O zaman pek genç idik, değil mi?

Baron Palmed oturduğu koltuk sandalyesinde sallanmaya başladı; sâika-i ıztırâb ile basamak iskemlesine uzatmış olduğu ayağını topladı. Dedi ki:

— Nasıl, azîzem, siz bu teferrücü hâlâ unutmadınız mı? Ben ise zannediyordum ki o, yalnız benim hatırımda kalmıştır.

— Hayır! Dostum, unutmadım. Hatta her sene haziranın yirminci günü hulûl edince hayâlen o teferrücü tekrar ederim. Bu teferrücü ailelerimiz bozuşmadan birkaç gün evvel icrâ etmiş idik. Hatırınızda mıdır, o gün hava ne kadar güzeldi?

— Âh, elbette hatırımda! Her şey hatırımda... Siz beyazlar giymiştiniz; başınızda koca bir gelincik demeti ile müzeyyen bir hasır şapka vardı...

— Pek doğru... Aman ne hafıza! Ben henüz on beş yaşına basmış idim, siz on dokuz yaşında idiniz... Ormanın vadiye müntehî olan dar yolunu ihtiyar etmiş idik. Sağa dönerek vadiyi geçtik: Buğday tarlalarında ne kadar mâî mineler vardı! Bir aralık bir büyük ağacın altında bir hendek kenarına oturduk... Topladığımız çiçeklerden ben demetler yapıyordum; siz bana yardım etmek istiyor idiniz. Ama bir türlü beceremiyordunuz! Hatırınıza geliyor mu? Siz gelincikler, papatyalar, minelerden üç renkli bir örgü yaparak şapkama takmak istiyordunuz.

Baron ile kontes yâd-ı şebâb ile meşgul oldukları esnada gözleri önüne daha mağmum, daha müşfikâne bir şey geldi. Bulundukları vakti, saati, mevkii unuttular. Nazar-ı hayâllerinde duvarlar indi; pencereler açıldı; gül-hand-i ziyâ ile tırâzîde, nâ-mütenâhî sünbülât-ı mütemevvice ile mefrûş bir sahrâ-yı fesîh ve şems-âbâd gözleri önüne geldi; bir nefha-i dil-küşâ-yı bahâr salona istîâb ederek onlara hayat verir ve hayattan kıymettâr olmak üzere bir saniye için onları ahd-i civânîye iade eder gibi oldu. Nazargâhlarında açılan bu serâb-ı halâvet-nümûdun temdîd-i güşâyişi için baron ile kontes hafızalarının en derin köşelerini araştırarak o yevm-i teferrücün en hurde tefâsîlini bulmaya çalışıyorlardı.

Baron dedi ki:

— Der-hâtır ediyor musunuz, ormana girer girmez müthiş bir fırtınaya tutulmuş idik.

— Hiç der-hâtır etmez olur muyum!.. Hatta yağmurdan kurtulmak için bir oduncu kulübesine ilticaya mecbûr olmuş idik; hatta kulübeden çıktığımız zaman kapının önünde geniş

bir dere teşekkül ettiğini gördüğümüzden siz hem benim kunduralarımı ıslanmadan muhâfaza etmek hem de belinizin inceliği pazınızın kuvvetine mâni olmadığını göstermek için beni kucağınıza aldınız... Nasıl, dostum, şu kuvvetinizi göstermek istediğiniz hakkındaki zehâbım doğru değil mi? Yoksa aldanmış mı idim azîzim? Şimdi artık her şeyi i'tirâf edebilirsiniz...

— Âh, azîzem, her şeyi i'tirâf etmek iktizâ eylediği hâlde, biliniz ki...

Baron ağzından çıkacak elfâzdan ürkmüş gibi birdenbire tevakkuf etti. Bu kadar zamandan beri muhâfaza eylediği sırr-ı muazzezi ifşâ etmek istemiyordu. Bir i'tirâf-ı âşıkânenin mukaddimesini hisseden bir genç kız gibi ak saçlı kontes kızararak gözlerini önüne eğdi. Göğsü heyecan ve halecân ile mâlâmâl olduğu hâlde sordu ki:

— Sözünüzü niçin kestiniz?.. Yoksa hatırınıza gelmiyor mu?

Bu suâl üzerine baron bütün cüretini toplayarak bir an ihtizâzlı bir sesle dedi ki:

— Mademki her şeyi i'tirâf etmekliğimi arzu ediyorsunuz, azîzem, o hâlde biliniz ki sizi kucağıma alışım potinlerinizi ıslanmadan muhafaza etmek veya size kuvvetimi göstermek için olmayıp ancak hayâlinizle meşhûn olan kalbim üzerine biraz vücûdunuzu bastırmak için idi.

Kontes iki eliyle yüzünü kapayarak dedi ki:

— Âh, baron, o zaman benim de sizi ne kadar sevdiğimi bilmiş olsa idiniz!

Baron ile kontesin şimdi gözleri önüne gelen manzara, gülhand-i ziyâ ile tırâzîde ve nâ-mütenâhî sünbülât-ı mütemevvice ile mefrûş bir sahrâ-yı fesîh ve şems-âbâd olmayıp âlâm-ı tahassür ve evcâ'-ı iştiyâk içinde geçirdikleri ömr-i gam-âgînin hayâl-i hüzn-âver ü dil-hırâşı idi. Bu manzara-i müellimede yanından geçerek derdest edemedikleri saâdeti, o meşcerede olduğu gibi dest-ber-dest-i meveddet olarak geçebilecekleri vâdi-i hayâttan muhabbetsiz bir izdivâç ile merbût oldukları iki şahs-ı âherin refâkatinde mürûr eylediklerini görüyorlar idi.

Hiçbir şey söylemeksizin, mahzûn mahzûn, bir uzun nazar mübâdele eylediler. En tatlı serzenişlerle mâlî olan bu nazar, "Bana kalbinizi o zaman niçin ifşâ etmediniz? Âh, ben bunları bilmiş olsaydım, ne kadar mes'ûd olurduk!" demek istiyordu.

İkisinin de birdenbire gözleri sulanarak büyük bir damla gözyaşı yanaklarından aşağı yuvarlandı.

Bu aralık, Sevr toprağından ma'mûl olarak üzerinde bir çobanın bir çoban kızına mâ-fî'l-bâl-i âşıkânesini arz eylediği saat, nısfu'l-leyli çaldı. Bir tavr-ı zarîfâne ile baron, yakasının astarında parlayan katre-i sirişkin şâibe-i ratîbesini sildi; kontes, ince keten mendilini gözlerinin humret-âlûd kuyruğuna gezdirdi. İkisi de ayağa kalktılar.

— *Bonsuar*, azîzem Margaritte!.. Yarın akşam yine görüşürüz!

— *Bonsuar*, azîzim Palmed!.. Yarın akşam yine görüşürüz.

Ayrılmadan evvel bir kere daha bakıştılar. Baron'un söylemeye cesaret edemeyeceği bir şeyi Kontes muhibbinin gözlerinden anladı; tebessüm ederek mu'tâdları vechile barona elini uzatacak yerde pek basit, pek tabii, pek asîlâne bir tavır ile alnını uzattı. Baron da, ilk ve son defa olmak üzere, bir birader gibi afifâne ve müşfikâne bir sûrette, o cebîn-i sâfa bir saniyecik dudaklarını dokundurdu.

Düşes[1]

Düşes uzun boylu, narin bir kadın idi. Dar göğüs ince bir boyun ile beyaz, nîm-şeffâf çehresine ittisâl ediyordu. Yüzündeki sâye-i bî-rengi hiçbir tebessüm def'e muktedir olamıyordu. Sık kaşları altında iki büyük, çukur, siyah göz açılıyordu.

Düşesin geçirdiği ömür değil, ömre benzer bir şey idi. Çifte pencereler, perdeli kapılarla mahfûz olan mâlikânesi içine çekilmiş, –solgun sâkları pamuklar içinde saklanan nâzik nebâtlar gibi– limonluklara benzeyen halvethânesinin harâret-i mülâyimânesi içine gizlenmiş idi; bütün günlerini verem illetine karşı açtığı bir ceng-i bî-mütâreke içinde imrâr ediyordu.

Etrafındakiler: "Düşes vereme galebe ediyor, bu âlâma karşı idâme-i hayât etmek bir hârikadır!" diyorlar ve illetin fi'l-gâye galebe edemeyeceğini anlayarak bir gün çekilip gideceğinden ümitvâr oluyorlardı; hasta kadın ise bu muğfil ümitlerle oyalanmıyor ve mâmâfîh bütün mahâret-i şûhânesini cem' ve sarf ederek musâhabesine bir reviş-i şâdkâmâne vermeye, etrafındakilerin telâşî-i çâre-cûyânesiyle eğlenmeye çalışıyordu. Herkese karşı hurrem ve lâkayd olan düşes yalnız kaldığı zaman neler neler çekiyordu! O pür-heves, o hercâî-meşreb rûhta ne fırtınalar, ne tehevvürler, neler kopuyordu. Her gün âb-ı ter-i hayâtının süzülüp gitmekte olduğunu

1 "Düşes", Cenap Şahabettin, *Mektep*, sayı 46, 1 Ağustos 1312/13 Ağustos 1896, s. 734-736.

hisseden o şeng ü tâze vücutta ne kanallar açılıyordu! Sabah vakitleri... O meçhûl ümniyelerin gül-gûn bulutlar üzerinde tek ü tâz ettiği mütebessim vakitler... O her kalbin sehâb-ı âlâmını dağıtan hoş vakitler düşese fütûr ve merâretten başka bir şey telkîn etmiyordu. O vakitlerde mezarından kalkan bir naaş gibi bî-reng olan zavallı hasta yatağından kalkarak pencereye yaklaşır, perdeyi kaldırır, sokakta cereyan eden âsâr-ı hayâta nigerân olurdu.

Sokak süpürücülerinden sonra ortalığa teneke gürültüleriyle dağılan sütçüler, mâlikânelerin eşiklerinde esneyen şişman hizmetkârlar, nefesleri yettiği kadar bağıran sebzeciler, balıkçılar yayılıyordu. Balıkçılar arasında bilhassa bir kadın... Ve bu sesli bir kadın kontesin nazarını celbediyordu. Şişman, dört köşeli, biçimsiz, kolları sıvalı, başı bir mendil ile kundaklı, garip bir mahlûk olan bu kadın müşterileriyle şakalaşır, bir tehdîd-i ca'lî ile diğer satıcılara sataşır, bütün sokağı taşıp dökülen sıhhat-i bedeniyesinin alâim-i inbisât-âmîzi ile imlâ ederdi; hava sıcak olsun, soğuk olsun, yağmurlu olsun, sisli olsun her sabah balıkçı kadın işportasını yuvarlayarak buraya gelir ve düşes ile eğleniyormuş gibi kulakları patlatacak bir sedâ ile haykırır idi.

Düşes kendi söylediğini kendisi işitecek kadar bir ses çıkarabilmekten aciz olduğu hâlde balıkçı kadın kaldırımları öttürecek sûrette bağırırdı. Elindeki mikyâs-ı harâretin birdenbire inivermesi veya çıkıvermesi korkusuyla düşes odasından çıkamaz iken balıkçı karısı her havada istediği yere gidebiliyordu. Âh, bu iri karı, bu iri karı! Her yerde, her yerde düşesin hayâlini ta'zîb ediyordu; gece bütün kâbuslar üzerinde bu karının kızıl, dîvâyîn, şâtır heykeli... Gündüz karşısında onun şekl-i mehîb ü müdhişi! Düşes bu kadının sesini işitir işitmez kalbine halecânlar geliyordu! Her sabah bu balıkçı karının sesi düşesin kulağına, "Nasılsın benim nazik düşesim? Oh! Oh! İşte sen böyle eriyip gidiyorsun da senin nefesin bitip tükeniyor, ben... Ben, bak hele şunu dinle, 'Iskaralık!.. Iskaralık uskumru!'" diyerek bağırıyor gibi geliyordu! Düşes bir aynaya bakacak olsa derhâl yaygaracı karının sırıtık çehresi kulaklarına varan ağzını gösterir idi!

Kibar kadın, fikrindeki temâyüz ve ulviyete rağmen bu hakîr mahlûka meclûb olup kalmıştı, düşes bu kaba kadını pek takdîr ediyor ve âdeta kıskanıyordu; dem-i ihtizârında kendisini ipekli bir serîr içinde bulundurmaktan başka bir işe yaramayacak olan servetine nefrîn-hân oluyordu. Âh, keşke bir balıkçı karısı olsaydı! Mâmâfih bir gün kendi kendine düşündü ki, "Kim bilir? Belki ma'lûl olduğum hâlde ben ondan daha bahtiyârım!" Zîra düşes âsâr-ı felâsifeyi mütâlaa etmiş ve "meslek-i teâvün"ün[1] sıhhatine kâil olmuş idi. Filhakîka her gün işportasını –bir mahkûmun zincirini sürüklediği gibi– sürüklemekle fakr u mahrûmiyetin darabân-ı cân-güdâzına her gün karşı koymaya mecbûr olan o balıkçı karısının hayatı uzun bir azaptan başka bir şey olamazdı. Hâlbuki zengin hasta, hayatını bir nîm-hâb gibi lezîz, bir rü'yâ-yı medîd ü latîf gibi rûh-nevâz bir sûrette geçiriyordu.

Müteverrimenin fikri bu son faraziyeyi bi's-sühûle kabûl ederek birkaç gün zarfında bir nazariye-i müstahkeme mertebesine çıkardı. Artık zavallı balıkçının feryâdını işittikçe gönlüne gelen, gazap ve haset değil, bitmez tükenmez bir merhamet idi. Kendi kendine diyor idi ki, "Zavallı kadın! Acaba bu şerâit-i süfliye-i zindegânîye nihayet verecek olan mevt ise bu murdâr sanattan ehvendir!"

Merhamet bir hasettir ki kulûb-i mümtâzeye itticâh edince mutlaka bazı âmâl-i makbûleye reh-nümâ olur. Düşes balıkçı karısının dereke-i bedbahtîsini idrâk eder etmez bu bedbahtlığın tahfîf ve tesliyesi çârelerini düşünmeye başladı!.. Fakir kadını çağırıp huzûruna getirmesini kapıcıya tembîh etti.

Balıkçı karısı çamurlu kunduralarıyla, ıslak fistanı ve balık pullarıyla pûşîde olan sıvalı kollarıyla içeri girerek, "Âlâ! Uskumrumdan mı istiyorsunuz?" dedi. Manzarası hakîkaten iğrenç idi. Başından dolaşarak çenesi altından bağlanan yağlı bir mendil içinde kızıl, yağlı, çıbanlı çehresi görünüyordu; bütün vücûdundan ağır bir bataklık, ağır bir tütün kokusu münteşir oluyor idi.

---

1 Metinde, muhtemelen dizgi yanlışı olarak, "teâvül" şeklinde geçmektedir. (ç. n.)

Hasta zayıf bir sesle dedi ki:

— Kadıncağızım, sizi çoktan beri tanırım, hâlinize merhamet ettim, ne sûretle olursa olsun size muâvenet etmek istiyorum. Arzunuz nedir?

— Madam, affedersiniz ama bu kış balık fena gitmiyor. Oğlumun da babasının da gündelikleri yolunda! Benim vücûdum da kasa gibi sağlam. Mes'ûd olmak için yalnız bir arzumuz vardır ki o da bu hâllerin devâmıdır.

Kapı aralığından cereyân eden hava düşesin göğsüne dokunmuş olmalıdır, mendilini ağzına götürerek öksürdü.

Balıkçı kadının zâyi' ettiği vakti[ni] tazmîn etmek için bir hayli balık alındı. Lâkin ertesi günü balıkçı kapının önüne gelip de olanca kuvvetiyle haykırdığı esnada kapıcı kemâl-i hiddetle içeriden fırlayarak o kadar gürültü et[me]mesini ve seyyar dükkânını daha ileriye sürmesini ihtâr etti, zîra düşes o gece teslîm-i rûh etmiş idi.

Yalı Hayâlâtı[1]

Bir yalıdasınız: Gözünüzün önünde dâmân-ı âfâk ile mahdûd vâsi' bir deniz –geniş bir havz-ı kebûd gibi– râkid, mücellâ duruyor. Civardaki yalılardan tek tük pencereler açılmış: Şu pencerede bir küçükhanım dün akşam vâlidesinin lisânından ancak sonunu işittiği bir muhâverenin, sonra gece gördüğü rü'yânın ne demek olduğunu düşünüyor. Gözü karşıda –semâvî mendiller gibi temevvücât-ı vedâiyye ile uçuşan– beyaz bulutlara dalıp dalıp gidiyor, gâh bir eliyle omzundaki ipekli atkıyı bir makine gibi farkına varmaksızın düzeltiyor; gâh elindeki beyaz, fistolu işlemeli ince ipek mendili pembe dudaklarına kadar götürerek hafif, bir hayâl-i gül-gûn gibi hafif bir tebessümü bir nazar-ı hayâlîden gizliyor; zerrîn köpükler gibi perîşân, dalgalı olan saçları, beyaz, küçük âdeta bir minyatür olan çehresi üstünde iri, tuhaf bir serpûş teşkîl ediyor; öyle ki insanın hatırına bir zambak üstüne yığılmış ekin demetleri geliyor!.. Öteki pencerede mâî kaplı, ince, hafif, yazlık samuruna bürünmüş kır saçlı, kır sakallı bir efendi; başında beyaz takke, ağzında yasemin çubuk, elinde amber tespih, gözünde altın gözlük, yumuşak koltuğun yumuşak arkalığına, âdeta yatar gibi yaslanmış düşünüyor yahut düşünmüyor; aksırıyor; öksürüyor; bir küçük çocuğa yatak çarşafı olacak kadar geniş olan kalın, koyu mâî

1 "Yalı Hayâlâtı", Cenap Şahabettin, *Servet-i Fünûn*, sayı 288, 5 Eylül 1312/17 Eylül 1896, s. 18-20.

mendiliyle burnunu, ağzını, bıyığını, sakalını siliyor; işte şimdi de esniyor. Gözlük camının arkasından birer çürük fındık içi gibi görünen gözleri gittikçe küçülüyor. Gûyâ önünde mışıldayan deniz ona ninni söylüyor... Beride henüz pencereleri kapalı duran rengârenk yalıların rengârenk perdeleri, suda ukûs-ı rengârenk hâsıl ediyor... Ötede üstünde sallanan beyazlı, mâîli, kırmızılı peştemalları; pürüzlü, aralıklı, ıslak çam tahtaları; suyun içindeki kirli sarı aksi; suyun dışındaki kirli sarı heyeti ile bir deniz hamamı görüyorsunuz: İçerisinden su şapırtıları, gülüşmeler, bağrışmalar, sevinçli, korkulu sesler geliyor; orada on on beş kişi dalıyor, çıkıyor, atlıyor, yüzüyor, titriyor, seviniyor! İşte tasavvur ediyorsunuz: Belinden dizine kadar peştemallı, ayakları çıplak, kollarını göğsüne kavuşturmuş, vücûdu soğuktan titreyen, saçları ürperen bir adam havf ve arzu, tereddüt ve ihtiyat ile ıslak merdivenleri inerek son kademeye geldi. Bir eliyle merdivenin parmaklığına dayanarak bir ayağının ucuyla suyun harâretini daha doğrusu bürûdetini muayene ediyor. İçinden, "Vay, pek soğuk, buz!" diyor, birdenbire ayağını çekiveriyor. Bir dakika sonra âgûşuna atılacağı denizden âdeta korkuyor; fakat girecek, çünkü soyunmuş bulundu. Bir ses ona, "Haydi cesaret!" diyor; âdeta tereddüdünden utanır gibi oluyor. Bir, iki, hop! Atladı; bağrışanların, gülüşenlerin arasına karıştı. Sular bir büyük fıskiyeden çıkar gibi, beyaz reşâşelerle etrafa dağıldı...

***

Bu deniz, bu hamam, bu sesler, bu hayâller size –ya gidip gördüğünüz yahut romanlarda okuduğunuz– bir "plaj" âlemini ihtar ediyor. Dieppe yahut Bologna'ya doğru bir seyâhat-i muhayyele icrâ ediyorsunuz; lemhatü'l-basarda kendinizi Manş sahilinde buluyorsunuz. İşte arkada zarîf, oymalı, işlemeli hoş-manzar bir gazino... İşte önde yeşil sathı, beyaz köpüklü yeşil dalgaları ile Manş Denizi ki ta ötesinde köpükten çizilmiş bir hat gibi İngiltere sahili görünüyor. İşte gazino ile deniz arasındaki vâsi' kumluk ki üzerinde geziniyorsunuz. Saatinize bakıyorsunuz: ba'de'z-zevâl ikiyi gösteriyor. Başınızın üzerinde sâf, bulutsuz, mâî bir sema...

Ayağınızın altında güneşin in'ikâsât-ı müzehhebesiyle parlayan kumlar görüyorsunuz... İşte burası plajdır ki üzerindeki kalabalık sizi hayretlere düşürüyor. Ooo! Bütün Paris –yalnız bütün Paris mi ya?– bütün âlem burada! İşte Paris'in en şık delikanlılarından biri olan Mösyö Gontran Pichetto:[1] Başında ince örmeli bir hasır şapka, dudakları arasında kalın bir yaprak cigarası, beyaz İngiliz şayağından ceket pantolon; yelek yok, uzun, ipek boyunbağı işlemeli gömleğe altın kıskaç ile iliştirilmiş; pantolonun kıvrık paçası altından evvela siyah ipek çorap, sonra sarı yahut beyaz iskarpin görünüyor; bir elinde altın kabzalı fildişi baston, öteki kolunda bir sarışın, lâf-zen, güzel, genç *miss*; Miss Avelin High Layofer ki iki dalga arasında Gontran ile tanışarak şimdi artık, çifte güvercinler gibi birbirinden ayrılmaz olmuşlar... İşte Paris şıklarından biri daha: Gaston Vilan... Üç parmağı arasında siyah âbnûs bastonu çevirerek dudakları arasından *Carmen* operasının bir parçasını andırır bir ıslık püskürerek, bir eliyle sık sık tek gözlüğünü düzelterek bir hırâm-ı lâkaydâne ile geziniyor... İşte Matmazel Pose-Lapne ki takma saçları, takma dişleri, musavver kaşları, mülevven dudakları, isli gözleri, pudralı yanakları ile hakîkaten nazar-firîb... Bir levha hâlini almış! İşte Plaisir Chimérique Tiyatrosu aktrislerinden Matmazel Atrap Nigoke, yakaladığı bir Brezilyalı kontun kolunda bir lastik bebek gibi toplanıp açılarak ihtiyar konta diyor: "Seni sevdiğime hâlâ inanmıyorsun, ha? Her sene Eustand'a giderken bu sene kimin hatırı için Bologna'ya gelmeye razı oldum?.. Bu fedakârlıklar seni temine yetişmiyor mu?" İşte Rusyalı seyyah İronikof: Koltuğunda Baedeker'in kırmızı ciltli "Bedreka-i Seyyâhîn"i, bir omzunda bir dürbün mahfazası, öteki omzunda bir fotoğraf makinesi; bakıyor, dikkat ediyor, gördüklerinin hepsini "Sonbahar Seyâhatleri" unvanlı musavver eserine derc edecek... İşte Atinalı Doktor Hipokratopolos ki uzun siyah şapkası bu kalabalık arasında göze çarpıyor, çünkü ondan başka bir kimsede uzun siyah şapka yok... İşte Amerika'nın en büyük

1 Bu makalede mezkûr olan esâmî-i hâssa bütün muhayyel ve ihtirâîdir. (yazarın notu)

ressamlarından Mister John Show Kinley ki şövalesini kurmuş, paleti, fırçası elinde, boya takımı önünde; işe başlamak için güneşin biraz daha ufka yaklaştığını bekliyor... İşte Ninie, Margot, Fifienne, Loulou: Menier'in meşhûr çikolata fabrikasında çalışan dört amele kız ki arkalarından gelen ihtiyar mösyönün söylediklerine gülmekten bayılacaklar. Bunlara karşı gelen Mösyö Jules Gavroche –ki yirmi iki seneden beri Mekteb-i Tıbbiye talebeliğiyle müftehirdir!– yanlarından geçerken ihtiyar mösyönün kulağına eğilip bir şeyler fısıldıyor... İşte İspanyalı Marguie Jorje del Rastacoera del Gommoso del Fishtera Don Quijote del... ilâ âhirihi!.. İşte uzun saçları, geniş kenarlı, kazmir şapkasıyla koca Jean Yendo ki bütün muktesedâtını sarf ederek "Nakarât-ı Kalb" namı altında neşrettiği mecmûa-i eş'âr kitapçının mahzeninde çürüyüp gitmemiş olsa idi, şimdi böyle rengi yeşile dönmüş, yakası tiftiklenmiş siyah ceket, havi dökülmüş kül rengi pantolon giyinmezdi; mâmâfih me'yûs olmamış, yine "ilhâm" arayıp gidiyor; etrafındaki kalabalığa öyle bir nazar atfediyor ki bu nazarın manası şüphesiz, "François Coppée'nin, Sully Proudhomme'un âsârını okuyan, onları zengin eden hep böyle kâriler değil mi?.. Hayır, yazmayacağım, para kazanmak için onlar gibi hezeyân yazmak elimden gelmeyecek..." gibi bir şeydir...

İşte Andantino –İtalya'da bir kafeşantan– şantözlerinden Matmazel Dioatta Armonika ki akîk renkli dudaklarıyla perde-bîrûnâne şarkılardan birinin nakaratını çığırıyor... İşte Alman hükemâ-yı meşhûresinden Herner Riechmann ki "Geçen sene felâsife-i cihânı altüst eden, 'Madde bir mer'î-i gayr-ı mevcûddur!' nâmındaki düstûr-ı nâ-şinîde-i hikmetin kâili benim," der gibi iftihâr hatveleriyle yürüyor.

Bu kalabalığın içerisinden sıyrılıp bir hatve daha denize takarrüb ediyorsunuz; birbirinden güzel, birbirinden zarîf, birbirinden rengîn, küçük ipek astarlı rengârenk çadırlar, şemsiyeli koltuklar, sâyebânlı beşikler görüyorsunuz ki ötede perîşân bir sûrette dağılmış, beride gayr-i muntazam bir sûrette toplanmış... Çadırın birinde bütün bir aile –bir aile ki mösyö ile madamdan, bir de henüz üç yaşında olan köpek Şarlo'dan mürekkep– hazm

istirâhatine dalmış... Öteki çadırda iki genç kadın, belki iki yeni gelin sedef saplı, devekuşu tüylü büyük yelpazeleri arkasından fısıldaşarak gülüşüyorlar... Şuradaki şemsiyeli koltukta bir delikanlı oturuyor ki solgun, sarı benzine, çukur yanaklarına, çukur gözlerine, kısa kesik öksürüğüne... Ağzını sildikçe mendil üzerinde hâsıl olan pembeliklere, yorgun nazarına, dıyk-ı nefesine, cebhesindeki ince ter tabakasına dikkat edenler buraya deniz havası teneffüs ederek şifa bulmak için gelmiş bir müteverrim olduğunu anlamakta güçlük çekmiyorlar; bahr-i nâmütenâhî karşısında delikanlının rûh-ı lerzânına nâmütenâhî bir ümit geliyor, âh ümit!.. Berideki çadırlı beşikte bir çocuk, sarı saçlı, beyaz, toparlak, hayran gözlü bir çocuk, pembe çadırın pembe gölgesi içinde bir iştihâ-yı hayret-bahşâ ile gül-gûn parmağını emiyor... Çadırların hariçteki gölgesi içinde bebekler gibi giydirilmiş, temiz, şâd u handân çocuklar kumlardan kaleler, köşkler, sokaklar, meydanlar yapıyorlar; denizden gelen mülâyim rüzgâr onların sarı, kıvırcık saçlarını enseleri üzerinden –birer demet sümbül-i zerrîn gibi– uçuruyor. Ötede birkaçı niçin koştuğunu bilmeksizin koşuyor, biri düşüyor, biri ağlıyor. Dadılar, mürebbiyeler mütelâşiyâne, "Poll, nereye gidiyorsun? Arman, buraya gel! Clear dikkat et!" diye bağrışıyorlar.

Biraz daha ilerliyorsunuz: İşte üç saf üzerine dizilmiş, altmış kadar araba ki bir taraflarında hayvan takacak bir halkası ona mukâbil olan tarafta yerden yarım metre yüksekliğinde üç kademeli bir merdiveni, merdivenin hizasında yüksekte bir penceresi var; sâir tarafları hep kapalı, yaysız, kırmızı, koyu yeşil yahut mâî boyalı küçük bir oda hacminde bir şey!.. Biletinizi –çünkü plaja girerken bir frank yirmi beş *centime* vermiş de bir bilet almıştınız– vererek bu arabalardan birine, merdiven cihetindeki yegâne kapısından atlayınız; arabanın içerisi boştur, iki tarafında uzun peykeler, peykelerin hizasında yüksekte elbise, çamaşır asmaya mahsûs çengeller, çiviler, raflar görüyorsunuz. Bir dakika sonra arabacınız size denize girmek için don, çıkarken kurulanmak için silecek getiriyor. Sonra arabacının kaba bir sesle, "Ho!.. Kokot!" dediğini işitiyorsunuz; arabanız

yürümeye, hayır, yürümeye değil, yuvarlanmaya başlıyor: O kadar sarsılıyor ki siz içerisinde ayakta duramıyorsunuz, kulağınıza semânın fevkinden, arzın tahtından gamgameler geliyor; arabanız biraz gittikten sonra sağdan geri edip duruyor. Pencereden bakıyorsunuz: Hayret! Suyun içinde, dalgaların arasındasınız; sahilden on beş metre kadar uzaklaşmışsınız. Arabacınız arabanın atına binmiş, sahile doğru avdet ediyor; şimdi arabanız tekerlekli bir deniz hamamı hâlini almış... Alelacele soyunup pây-ı lerzânınızı –son kademesi suya dalmış olan– merdivene koyarak bir dakikacık tereddütle uzaktan gelen yeşil dalgalara bakıyorsunuz; korkmayınız; su ancak belinize gelir...

Artık dalgaların âgûş-ı nevâzişindesiniz! Şimdi bir kere, denizin sahil cihetinde kalan kısmını gözden geçiriniz: Vay! O plajın gezinti yerinde gördüğünüz halk... O çadırlardakiler... Hepsi, hepsi suyun içinde! Yalnız bir kişi eksik: Eyvah, deniz havası teneffüs ederek şifâ bulmak için Bologna'dan gelmiş olan müteverrim delikanlı ki zaaftan titreyen elleriyle gözüne tatbîk edebildiği bir dürbünle uzaktan temâşâya kanaat etmiş... Evet, bu genç hastadan, çocuklarla mürebbiyelerden başka herkes dalgalar arasında çırpınıyor; işte düz siyah donu, düz siyah gömleği, muşamma' takyesi ile madam... Yanında mâî çizgili beyaz donu ile mösyö... Aralarında yedi yaşındaki oğulları ki anadan doğma... Üçü de el ele gidiyorlar! İşte siyah dantelalı, siyah kurdelalı, dekolte, al gömleği... Paçaları siyah kırmalı al donu ile Matmazel Atrap-Nigo, ki yanındaki beyaz donlu erkeği tanıyorsunuz: Brezilyalı kont!.. İşte feylesof Herner Riechmann: Ayağında ciddi bir renkte bir don... Denize bakıyor...

***

Sonra birdenbire hakîkate avdet ediyorsunuz. Bir yalıdasınız: Gözünüzün önünde dâmân-ı âfâk ile mahdûd, vâsi' bir deniz –geniş bir havz-ı kebûd gibi– râkid, mücellâ duruyor. Civardaki...

İhtiyar Âşıka[1]

On sene evvel bir muhabbet-i şeydâyâne ile müptelâsı olduğu güzel delikanlıyı takip etmek için kocasını, çocuklarını, huzûr ve saâdetini, her şeyini terk etmişti; vicdanının tevbîhâtını dinlememiş, âlemin takbîhâtına kulak asmamıştı. Nihayet otuz beş yaşına kadar devam edebilecek olan tarâvet ü melâhatının daha kaç senelik ömrü kaldığını... Buna mukâbil âşığının kaç yaşında olduğunu düşünmemişti... Delikanlı kendisini seviyor, demek ki güzel buluyor, beğeniyordu: İşte o âşıka-i şükrân bundan ilerisini aramamıştı. O zamandan beri bir hayli eyyam gelip geçti, o kadar ki kadın geçen zamanları artık hesap etmek istemiyor! Muhabbetleri hâlâ eski şiddeti, eski harâreti ile berdevâm... Mâmâfîh kemâl-resîde bir meyvenin ka'rında bir kurt gibi, gizli bir endişe kadının rûhunu kemiriyor... Kendi kendisine diyor ki, "Bu muhabbet daha ne kadar devam edebilecek?"

Hâlbuki âşığı gittikçe güzelleşti, şâhika-i hayâta resîde olan vakûr bir erkek güzeli oldu: Kadın bu güzelliği kemâl-i dehşetle idrâk ve teslîm ediyor. Âşığının her sabah gözünü açar açmaz kendisine atfettiği nazara, her sabah titreye titreye muntazır duruyor, en gizli ânât-ı maânîsine kadar ma'lûmu olan o nazarda bir hayret-i âniye –izhâr ve ihfâsı âni bir taaccüp– arıyor; bir hayret ki ma'şûkasının, o sevdiği kadına benzer bir yeri kalmamış olduğunun birdenbire farkına varmasından tevellüt edecektir.

1 "İhtiyar Âşıka", Cenap Şahabettin, *Mektep*, sayı 53, 19 Eylül 1312/1 Ekim 1896, s. 846-848.

Eyvah, biliyordu ki âşığı rahîm ve şefik idi: Serâçe-i hissiyâtından uçup gitmiş olan muhabbeti, elfâz-ı muğfile ve evzâ'-ı ca'liye ile taklîde çalışacağı belli idi... Fakat kadının kalbi bu sahte muhabbetin farkına varacak. Terahhumen kendisine atılan bu sadaka-i âşıkâneyi kabul edemeyecektir; bir gün kürsî-i ma'şûkiyetten düşmek beliyesi başına gelecek olur ise saâdet-i münhedimesine sarılmayacaktı... Beyhûde tecrîmler, tehî şikâyetler girîvesine sapmayarak dünyanın bir ucuna, en uzak bir ucuna çekilecek. Orada sâkitâne iktirâbât-ı rûhiyesini hazma çalışacak, kalb-i harâbını oraya defnedecek... Ve eğer bu seyâhat mümkinü'l-icrâ olmaz ise bir kazayı vesîle ittihâz ederek eyyâm-ı hayâtiyesine hâtime çekip gidiverecekti. Çünkü böyle yapmayıp da alelâde nefsine suikast edecek olsa âşığını bir elem-i nedâmetle müteezzî etmesi mümkündü, o ise bundan ictinâb ediyordu. O istiyordu ki âşığında bırakacağı son hayâl, son hatıra ne elim olsun ne de gülünç!..

Rûh-ı meftûnunu teskîr ve telzîz eden bütün mesârr u ezvâk ile birlikte ömrünün son parçasını alıp götürecek olan o girdbâd-ı âkıbeti elinden geldiği kadar te'cile çalışıyor, bütün irâdetiyle onun zamân-ı zuhûrunu def' ve teb'îde gayret ediyor... İşte bunun için bütün kuvâ-yı mevcûdesini sarf ederek ihtiyarlığa –bir sâye-i müthiş gibi üzerine çöken bir korkuluk gibi tuyûr-ı muhabbeti kaçıran o müthiş ihtiyarlığa– karşı hüsn-i gâribini muhâfazaya çabalıyor!

İşte bunun için dâimâ müteyakkız; yorulmak, dinlenmek bilmiyor, ihtiyarlığın pençe-i tahrîbiyle tırnak tırnağa gelmiş lâ-yenkatı' mücadelede! Levha-i melâhatı üstüne düşen şâibe-i zamanı ta'dîl ve izmâr için eski kitaplarda, yeni kitaplarda ne çareler gösterilmiş ise hepsine mürâcaat ediyor. Zeki, fakat câhil bir kadının bütün tereddüt ve ihtiyâtı ile bütün "ibkâ-yı şebâb" ilaçlarını, bütün o nâdîde macunları, bütün o garip merhemleri, rengârenk kozmetikleri isti'mâl edip duruyor!.. Acaba bu meşâgil onu yormuyor mu?.. Şüphesiz! Fakat o, hiç yorgunluğa, üzgünlüğe ehemmiyet verir mi? Geçen sene düşüp de iki dişi kırıldığı zaman gösterdiği sabır ve tahammül ne idi? Kırılan iki

ön diş hemen o gün eğelenmiş, yerine hemen o gün iki sahte diş koydurmuş, bunun için en şiddetli ıztırâbâtı göze aldırmış değil mi idi? Bütün bu fedakârlıkları icrâ ettiği esnada yalnız şu endişe ile meşgûl idi: Kazâ-yı vâki'den ma'şûkunu haberdâr etmemek ve alelhusûs o kazanın intâc ettiği hasarı ne sûretle tamir ve ihfâ ettiğini bildirmemek!.. Âh, şimdi de yanlışlıkla saçları dökecek bir pomata yahut cildi sertleştirecek bir gaze kullanmaktan ne kadar korkuyor! Böyle bir kaza başına gelecek olursa netîcesi ne kadar müthiş olacak, bir zahm-ı derûn olacak ki ilelebet çâreyi tahfîf ve tesliyesi bulunmayacak.

Dünyada ne kadar şûhluk, ne kadar şeydâlık varsa hepsini yapıyor. Eski elmaslarını satıp yerine sahte elmaslar alarak eline geçen parayı kendisini giydirip kuşatan kadına sıkıştırıyor ki daha dikkatli giydirsin, her kadından güzel olmasına dikkat etsin; veriyor, eline geçeni o kadına veriyor, çünkü o bütün hakâyık-ı cemâliyesine vâkıf, tuvalet odasındaki şişeleri, kutuları, elhasıl o müşkîn kimyâhânede her ne var ise biliyor. Her sabah tazelenen o şebâb-ı muğfil ve zâhirînin hangi banyolardan çıkma olduğunu öğrenmiş... Ya bu kadın bir gün bu hâneyi terk eder giderse, ya ağzını açıp da bütün bildiklerini ortaya dökecek olursa!.. Yok! Zavallı âşıkanın hakkı vardı: Artık bütün hafâyâyı cemâliyesini öğrenmiş olan o kadından hiçbir şeyini esirgeyemezdi, artık onun minnet-güzâr-ı sükûtu olmuş gitmiş idi.

Bunlar bir şey değil, dahası var: Rahîk-i aşk ile bergeşte-hayâl olan zavallı kadın dünyada âşığından başka bir kimseyi sevmek ihtimâli olmadığı hâlde her erkeğe sahte bir nazar-ı meyl ü muhabbet izhâr ediyor, erkekleri mukâbele-i âşıkaneye sevk ve icbâr eyliyordu. Tek, âşığı bunları görsün de kendisinin hâlâ sezâyı meyl ü muhabbet olduğunu anlasın!.. Bu maksada vusûl için gönlüne uğramayan garip hevesler irâe ediyor, hatta icap etse –irtikâp etmek ihtimâli olmayan bir hatayı bile– irtikâp etmiş yahut etmek istiyormuş gibi görünecek! Muhabbetin bir hiss-i rezmî olduğunu ve uzun bir asayişin âgûş-ı pür-sükûnuna terk edildiği hâlde evvela hâba sonra hâb-ı ebedîye dalacağını biliyor... Âşığının sîne-i muhabbetinden kendisini kapıp kaçmak

isteyen bir kimsesi olmayan kadın her dakika şâhika-i ma'şûkiyetten yuvarlanmak tehlikesindedir!

Bu cihetle âşığı gelip de kemâl-i tehevvürle serzenişlere başlayınca kendisini herkese beğendirmek için gösterdiği tehâlük ve sarf ettiği teşnegî-i sükûn-nâşinâstan, bütün erkekleri kendisiyle meşgûl ettiğinden dolayı şikâyetlere koyulunca yahut artık diğerlerine karşı gösterdiği evzâ'-ı şûhânenin devamını görmeye mütehammil olmadığını ve eğer bir başkasının leb-i sevdâsına rağbet edecek olur ise kendisini öldüreceğini bir lisân-ı tehdîd ile i'tirâf edince... Âh, işte o zaman yaşlı âşıka geniş nefesini alıyor, o zaman kalbine bir vüs'at geliyor.. O zaman rûhunda bir ferah-ı gâlibâne hissediyor, bir aralık kendisi bile kendisinin hâlâ genç, hâlâ mülhim-i heves ü arzu olduğuna inanır gibi oluyor!

Bu esnada gurur ve perestişten mürekkep bir vecd-i şedîd ile âşığının kucağına atılarak:

— Budala! Ben hem kırk yaşını aştım hem de dünyada senden başka bir kimseyi sevmiyorum, diyeceği gelir.

Lâkin sükût eder.. Kalbinden feverân eden i'tirâfât-ı mestâneyi boğar, yutar... Sonra kemâl-i lezzet ve meserretle âşığının tevbîhât ve tekdîrâtını dinler...

Bu esnada zamanın te'sîrât-ı müzîlesine bir nazar-ı tehekküm atfeder; gölgesine katılmış olan ve hemen hemen pençesini üzerine saldırmak üzere bulunan "ihtiyarlığa" bir tavr-ı âmirâne ile der ki:

— O, beni hâlâ seviyor, demek ki sen daha beni yakalayamadın!..

Sonra birdenbire rûhunda bir azâb-ı girân hisseder; dehşetle teemmül eder ki:

— Lâkin yarın... Lâkin bir sene sonra ne olacak?..

Te'sîr-i Muhîtât[1]

— Ooo! Sen daha okuyacak mısın?

—Sen uyu!.. Ben uykum gelinceye kadar okuyacağım.

— Bir taraftan aydınlık, bir taraftan gazetenin hışırtısı varken ben hiç uyuyabilir miyim? Haydi, mumu söndür; gazeteni sabah da okuyabilirsin!

— Uykum gelmeden beni zorla yatağa girmeye mecbur ettin. Uykusu olmayan bir adam için en rahatsız yer yataktır; ben bunu bildiğim hâlde ancak sözünü, hatırını kırmamak için geldim, yattım. Bu azap yetişir; artık bana uykum gelmeden budala gibi gözümü kapamayı teklîf etme!

—Vay! Demek ki benimle beraber yatmak sana azap geliyor; öyle mi? Doğrusu nezâketinize hiç diyecek yok!

Bu son cümleyi tekmîl eder etmez, bana cevap vermeye vakit bırakmaksızın, ayaklarımı çiğneyerek, vücûdunun beyaz leylak râyihasında olan seyyâle-i ıtriyesini dağıtarak yataktan fırladı; sarı saçları dağınık, tüysüz ipek gibi lezîzü'l-lems, müdevver, lekesiz, beyaz olan kolları, ayakları, omuzları, ensesi çıplak idi; dizlerine kadar inen kenarı işlemeli beyaz, ince nîm-şeffâf bir gömlek vücûdunun yarı göğsünden kalan kısmı ile bacaklarını ancak setredebiliyordu.

---

1 "Te'sîr-i Muhîtât", Cenap Şahabettin, sayı 14, *Mütâlaa*, 22 Teşrinievvel 1312/3 Kasım 1896, s. 5-7.
"Te'sîr-i Muhîtât", Cenap Şahabettin, sayı 15, *Mütâlaa*, 29 Teşrinievvel 1312/10 Kasım 1896, s. 5-6.

Asabi bir hareketle sandalyelerden birini alıp pencerenin önüne kadar sürükleyerek arkası benden tarafa olduğu hâlde oturdu; son haddine kadar indirilmiş olan beyaz muşamma' perdeyi şiddetle yarıya kadar kaldırdı. Dirseklerini pencerenin keskin kenarına dayayıp şakaklarını avuçları içine aldı. Mehtap panjurun küçük murabbaları arasından takattur ederek, dört köşeli kar parçaları şeklinde omuzlarına, saçlarına düştü.

***

Güzel Blanche ilk defa olarak bana darılmış idi.

Latîfeleri, şetâretleri, kahkahaları, ma'sûmâne istihzâları, ardı arası kesilmeyen şûhâne gevezelikleri, bûseleri, nevazişleri, dâimâ teşne olan ârzû-yı âşıkânesi ile altı aydan beri bana lezâiz-i hayâtiyenin en samîmî heyecanlarını ihsâs eden o güzel, o sâf, o vefakâr Blanche'i ben gazete mütâlaası gibi adi bir istifâdeye feda ederek onun bana ait hissiyât-ı müşfikâne ile serşâr olan güzel, ma'sûm şâyân-ı perestiş kalbini kırmış idim...

Acı, amîk bir hiss-i nedâmet rûhumu parça parça ediyordu.

Blanche'e birinci defa olarak tesâdüf ettiğim gün benim hissettiğim hiss-i meftûnâne ile onun gösterdiği adem-i emniyet ve mûnisiyyet, sonra ilk bûse-i muhabbetini tattığım dakikada galeyân-ı iffeti eseri olarak muvakkaten izhâr ettiği hiddet ve gazap, sonra mağlûbiyet-i kat'iyyesini anlayıp da kucağıma atılarak te'mînât-ı sıdk ü vefâ istediği zaman döktüğü gözyaşları, daha sonra ile'n-nihâye benimle yaşamaya karar verip de bu dâr-ı samîmîye girerek artık pervâsızca sîne-ber-sîne garâm olduğumuz gece müstakbelimize ait olmak üzere anlattığı tasavvurât-ı nîk-endîşâne ve ma'sûmâne ve nihayet şu son geceye kadar geçirdiğimiz zaman zarfında bûse-i şefkatinin hazâin-i gül-gûnu içinde bana perde perde küşâd eylediği hafâyâ-yı ezvâk-ı âşıkane, dudaklarıyla bütün vücûduma irâka ettiği bî-nazîr helecânlar, o zamana kadar bence meçhûl olup onun âgûş-i izzetinde öğrendiğim lezîz ve nâ-kâbil-i ferâmûş teheyyücler birer birer hatırıma geldi.

İşte beni bu niam-ı kalbiyye ile şîrîn-mezâk eden hassâs kadını, nahvet-pesendâne bir sözümle ta izzet-i nefis üzerinden yara-

layarak tebâüde mecbûr etmiş idim... Bu hatanın tasavvuru kalbimi bir peşîmânî-i şerm-âlûd altında hurdahaş ediyordu. Mumu söndürüp kırmak, gazeteyi parça parça etmek istiyordum.

Blanche, pencerenin kenarına dayanmış olduğu hâlde bir lerze-i asabî ile dizlerini oynatıyor. Bir çift güvercin gibi berrâk olan ayaklarının matbû topuklarını yere vuruyor. Üzerinde oturduğu iskemleyi gıcırdatıyor... Anlaşılamayacak sûrette kendi kendine söyleniyor; velhâsıl ciddi bir tehevvür içinde bulunduğunu ihfâ edemiyordu.

Ben yatağımın içinden Blanche'in harekâtını gözetlemekte ve tecessüsât-ı nâdimânemi ondan gizlemek için zaman zaman elimdeki gazeteyi hışırdatarak lâkaydâne mütâlaamda devam eder gibi görünmekte idim. Blanche'in sandalyenin üzerinden pencerenin kenarına kadar uzanmış olan bedeni, gömleğin gergin ensicesi arasından, bütün tenâsübünü, bütün melâhatını gösteriyordu; beyaz kolları başının iki tarafında berrâk birer amûd-ı istinâd teşkîl ediyordu.

Ben Blanche'in vaz' u hareketine dikkat ederken bütün kemâlât-ı hüsniyyesi gözümün önüne gelerek, kâffe-i a'sâb-ı hissiyemi âteşîn bir sûzen-i ârzû ile tahrîş etmekte idi. Blanche'i bu gece her zamandan ziyâde sevdiğimi kendi kendime i'tirâf eylemekte ve biraz evvel irtikâp ettiğim tasavvurdaki kabalığı düşündükçe utanıp hiddetlenmekte idim.

Yatağın duvar cihetindeki nısfında Blanche'in bıraktığı boşluk nazarımda gittikçe peydâ-yı vüs'at ederek, bir girdâb-ı muzlim nispetini aldı. Yorganın, çarşafın, yastığın onun vücûduna temas eden yerlerinden tebahhur etmekte devam eden emvâc-ı ıtriyye bana müessir bir mestî-i heves ve iştiyak veriyordu.

Kalkıp Blanche'in ayaklarına kapanarak niyâz-ı afv edecek olsam, o âlî-cenâb kızın bir tebessümle beni affederek dudağında şirin bir serzeniş büklümü, gözünde muharrik-i heves bir nazar-ı infiâl olduğu hâlde, avdet edeceğinden emin idim; zîra dünyada saâdetin tahrîkât-ı lezîze-i asabiyye ve ezvâk-ı muvakkate-i kalbiyyeden ibâret olduğu i'tikâdında olan Blanche için pûsesiz, muânakasız bir saat geçirmekten büyük azap olamayacağı muhakkak idi.

Fakat buna bir türlü kudret-yâb olamıyordum: Bir şey, bir his, bir fikr-i bâtıl ârzûma mâni' oluyordu. Biraz evvel tahkîr ettiğim bir kadın önünde diz çökerek taleb-i afv edecek derecede nefsimi tevzî' etmek elimden gelmiyordu; fikrim abesiyâttan abesiyâta atlayarak eğer ben bu defa tezellül edecek olursam artık fî-mâ-ba'd Blanche'in irâdât ve hevesâtına tâbi' kalmak, nahvet-i merdânemi onun pây-ı âmâli altına atmak lazım geleceğini ve binâenaleyh haysiyet-i recûliyyemin muhâfazası hürmetine ibrâz-ı lâkaydî etmek muvâfık olacağını tahmîn edemiyordum.

Mâmâfîh Blanche gözüme o kadar güzel, o kadar şâyân-ı takbîl ve ta'zîz görünüyordu ki bana vakârımı, nefsimin izzetini, meyl-i hod-pesendânemi ayakaltına aldırmak için bir bahane, küçük bir sebepçik kâfi olacağı şüphesiz idi.

"Sokakta bir cinâyet vukû' bulsa... Üst katta bir gürültü olsa... Cama birdenbire siyah bir gece kuşu çarpsa... Blanche ansızın bir şeyden korkuverse..."

İşte benim o andaki temenniyâtım bunlardan ibâret idi; çünkü böyle bir vak'a zuhûr edince derhâl Blanche'in imdâdına şitâb ederek, onu te'mîn ve tesliye edeceğim ve bu sûretle talep etmeksizin mazhar-ı afv olacağım âşikâr idi; bundan başka netîce bu sûretle cereyân ettiği hâlde âdetâ Blanche benim himâyet ve muâvenetime muhtaç olmuş da ben merhameten onun imdâdına koşmuşum görünecek idim ki işte asıl bu mülâhaza-i hodkâmâne beni o temennilere sevk etmekteydi. Fakat heyhat! Her yer sakin, herkes derin uykular içinde garîk-i huzûr idi!..

Dakikalar geçiyor, Blanche yine olduğu yerde duruyordu. Merhametle memzûc bir emel der-âgûş-ı dimağımın içinde galeyân ediyordu... Ne kadar küçük, ne kadar bî-meâl olursa olsun bir vesîleye muntazır idim. Birdenbire sokakta bir kemanın enîn-i dil-hırâşı titremeye başladı... Fırsat; bir saatten beri nâ-şekîbâne beklemekte olduğum fırsat en ümit ettiğim bir anda, en istediğim bir şekil içinde karşıma çıkmıştı. Mûsikîyi, bâhusûs keman sedâsını ne kadar sevdiğimi Blanche pek âlâ bilir!

O derecede sevdiğim bir şeyi yatağın içinden, bir meflûc gibi, dinleyemezdim ya! Elbette bir sandalye alacak, Blanche'in yanına gelerek pencereyi açacak, oturacak idim. Evet! Bu hareketler pek tabii idi. O kadar tabii idi ki Blanche beni yanına celb eden kuvvetin ne olduğunu mümkün değil anlayamayacak ve zedelemekten korktuğum gurûr-ı merdânem sâlim kalacak idi.

Bir saniye zarfında bütün bu muhâkemeler zihnimde olmuş bitmiş, artık vereceğim kararı vermiş, bir nefeste mumu söndürdükten sonra elimden gazeteyi atıp yataktan atlamıştım...

Blanche harekâtımdan bî-haber görünerek hiç kımıldanmıyor, bir saatten beri almış olduğu vaziyetini muhâfazada ısrar ediyordu.

Dışarıda her savtı bir inilti, bir şikâyet gibi tellerden süzülmekte, her lahn-ı mûsikî bir katre gözyaşı gibi hârr ü müessir bir nöbetle yayın altından dökülmekte idi.

Ben bir sandalyeyi çekerek Blanche'ın yanına kadar gelmiş idim. Onun etrafında mevce-sâz olan tatlı râyihalı havayı teneffüs ediyordum.

— Müsaade ederseniz pencereyi açacağım?

Bu cümleyi telaffuz ederken sesim hiç titremedi. Hiç tanımadığım yabancı bir kadına hitap eder gibi lâkaydâne bir sûrette kelimeler müteâkiben ağzımdan çıktı. Metânet-i mu'tedilânemi kendi kendime hayretle takdîr ediyordum. Blanche hiçbir şey söylemeksizin biraz çekildi. Pencereyi, panjurları açtım; bilâ-ihtiyâr: "Ooo!" edât-ı istihsânı dudaklarımdan döküldü.

Semânın lekesiz, yekpâre, billûrî mâîliği üstünde sîmîn, müdevver bir âyîne gibi kamerin kurs-ı tâmmı parlamakta... Kamerin üstündeki iri gölgelerden başka rûy-i semâda ihlâl-ı safvet edecek bir şey görülmemekte idi. Karşımızdaki kesîf korunun sâyeli ihrâmı üzerinde katarât-ı garrâ-yı ziyâ, şeffaf elmas-pâreler gibi rahşân olmakta... Mülâyim bir rûşenî-i sefîd korunun içindeki yolun ince kumu üzerinde dil-nişîn bir mecrâ-yı muzîyi teşkîl etmekte idi. Kamer, şimâle mahsûs olan nısfü'l-leyl güneşi gibi, rûh-nevâz bir sûrette arzı tenvîr eylemekte ve eğer gecelere

mahsûs olan samt ü sükûn hissedilememiş olsa insanın gündüz olduğunu hükmedeceği gelmekte idi. Mu'tedil, tatlı bir gece rüzgârı korunun sâl-dîde ağaçlarından topladığı belsem kokularını hudâyînâbit çiçeklerin revâyih-i tabî'iyye vü hafîfesine karıştırarak havaya dağıtmakta idi! Rebîî bir tarâvet rüzgârın eczâ-yı muattarasına latîf bir harâret vermekte idi. Bütün cihân besîm ü tâbân bir levha-i hayât hâlinde idi.

Her şey susmuş, yalnız keman yalnız keman hâlâ ağlıyordu. Gâh tellerin ihtizâzât-ı me'yûsânesi, hıçkırıklı bükâlar gibi gam-gîn ü keder-âgîn olarak, leyle-i sayfın zıll ü ziyâsı içinde dağılmakta, gâh evtâr-ı erbaa, yayın ser-gerdânî-i garâm-âmîzi altında, medhûş-ı huzûzât olmuş gibi, mağşiyâne inlemekte idi.

Ben artık Blanche'in yanına oturmuş idim. Onun vücûdundan gelen harâret, bir hiss-i nûşîn gibi, bütün vücûduma yayılmakta idi. Onun enfâs-ı hoş-güvârını teneffüs edebilmek için gizli gizli sandalyemi ona takrîb ediyordum. O dâimâ tecâhül ederek harekâtıma müsaade ediyordu. Ben ona yaklaşmak, daha ziyâde yaklaşmak, dâimâ yaklaşmak istiyordum.

***

Kemanın elhân-ı bâkiyesi bir müddet mûsikî perdelerini dolaşarak sâkin yaz gecesi içinde uçuştuktan sonra kirişler bî-tâb olmuş gibi, tabii bir sûrette ihtizâzlar kesildi... Kemancının sedâ-yı hazînî, kemanın sürûd-ı nâlânına câ-nişîn oldu.

Hânendenin hulkûm-ı ra'şedârından feverân eden bu ses meşhûr bir mersiyenin ağızdan ağıza düşerek harap olan müessir güftesi içine daldı...

Düşerdi sîneme her bûsenin akîbinde
Düşerdi bî-haber ü bî-tüvân u mestâne!

meâlinde olan bir beytin her kelimesini âheng-i mûsikî ile târumâr ederek eski bir muhabbetnâme parçası gibi, havaya savurmakta idi.

Ben, büsbütün Blanche'in yanına gelmiş, gördüğüm rûy-ı müsâadeden bi'l-istifâde elimi onun omzuna dayamış idim. Nerm ü sâf olan cildi lâmiseme, temâs-ı rûh kadar, huzûzât-perver bir heyecan veriyordu.

Kalbimde şiddetli bir helecân gittikçe süratle nefesimi tazyîk etmekte, yormakta idi.

Yorgunluk eseri olan bir sukût-ı tabî'î ile başım hafifçe Blanche'in omzuna istinât etti.

Onun vücûdundaki bûy-ı ıtr-âlûdun istişmâmı bütün asabımda mestâne bir heyecan hâsıl ediyordu.

Sağ elimle Blanche'in yumuşak, sarı, uzun saçlarını okşuyordum. Saçların tûlünce elim onun nerm ü nâzenîn olan cismine temas ettikçe hakîkaten latîf ve nâ-kâbil-i ta'rîf bir hiss-i ârzû-perverâne duymakta idim.

Semâ uzakta, açık deniz renginde nezîh ü nâmütenâhî bir atlas-pâre gibi muhteşem durmakta ve dâire-i kamerin envâr-ı sefîdi gözleri kamaştıracak bir safvetle eşyâ-yı arziyye üzerinde temevvüc etmekte idi.

Zann-ı gâlibe göre yolunu şaşırmış ve bundan dolayı böyle nısfu'l-leyl saatlerine kadar tenha sokaklarda kalmış olan kemancı sâil, okumakta olduğu mersiyenin bir kıtasını bitirmiş, yine sazını ağlatmaya başlamış idi. Sâzendenin ra'şe-dâr eli tellerin ihtizâz-ı girye-bârını havaya isrâ ederek, gûyâ şeb-i mehtâbın münevver saatlerine hazîn bir ninni söylemekte idi.

Blanche bir dâü'l-cümûd nöbetinden uyanır gibi bağteten derin bir nefes aldı. Dirseklerini pencerenin kenarından ayırıp vücûdunu sandalyesi üzerinde topladı, gayr-i ihtiyârî ve hemen mihaniki bir hareketle geziniyor gibi bir vaz'da, kolları uzandı.

Ben mütehayyirâne ne yapacağına dikkat ediyordum. Bir sâir-fi'l-menâmın bir şey araması kabîlinden olmak üzere kolları havada dolaşıyordu. Ben hiçbir şey söylemeye cesaret edemiyordum. Birdenbire sol kolunu ensemden dolaştırarak başımı kalbi üzerine bastırdı. Sadrı içinde seri bir darabân mahsûs olmakta idi. Serzenişli, ihtizâzlı, enfî, girye-nâk, müheyyic bir sedâ ile dedi ki:

— Gazeteni okudun bitirdin mi? Hırçın çocuk! Hiç böyle bir gecede gazete mütâlaası huzûzât-ı âşıkâneye feda edilir mi? Kâinâtın böyle güzel geceleri dargınlık içinde geçirilmek için mi halk olunmuştur? Bu kokular, bu aydınlık, bu mülâyim rüzgâr bize, "Müncemid bir infiâl içinde arzularınızı inletiniz," mi diyor? Âh, etrafın bu hâli, bu safvet, bu mu'tedil harâret, bu halâvet-i muzîe, hep gözümün önündeki bu iştiyâk-perver şeyler, beni lezâiz-i kalbiyyeye teşvîk etmemiş olsaydı acaba seni bu gece affeder mi idim? Fakat ne yapayım? Tabiatın bu leyle-i sabîhasındaki te'sîrine galebe edemiyorum. Böyle zamanlarda yalnız kalıp da rûhumdaki emellerin kendi kendine feryat ettiğini dinlemek bana pek tahammül-fersâ geliyor! Mutlaka bir vücûd-ı âherin harâretine, himâyet ü merbûtiyetine muhtaç olduğumu böyle müstesnâ zamanlarda, her zamandan ziyâde hissederim. Eşyâ-yı hâriciyenin kalp üzerindeki nüfûzunu erkekler bilmiyorlar. Mesela bir saat evvel sana, "Mumu söndür!" dediğim zaman acaba hatırımdan geçen şey uyku mu idi? Hayır! Erkekler kadınların lisânını anlayamıyor! Âh! Siz hiçbir zaman bizim elfâzımızla efkârımız arasındaki münâsebeti anlayamayacaksınız! Bu gece hava kapalı, ortalık muzlim olsaydı, sen hareketinin cezasını çekecektin. Ama böyle bütün mevcudatın 'Muhabbet! Muhabbet!" diyerek fısıldaştığı bir zamanda ihtiyârım elimde kalmıyor ki!

Böyle bir nutk-ı işvekârâneyi dinlerken bütün idrâk ve irâdâtım münselib olmuştu. Yalnız dinliyor, bir yaprak gibi yalnız titriyordum. Blanche'in bir edâ-yı melekâne ile itirâf-ı mağlûbiyet etmesi rûhumu âvâze-i muzafferiyetle imlâ ediyordu. Zavallı saf-dil Blanche kendisini mağlup eden te'sîrât-ı tabiiyyenin en mübârizi, en afîf ve kavîsi kendisinde olup bana kendisi mağlup olmadan evvel galebe çalmış olduğunu bilmiyordu. Artık Blanche'in nutku benim hatt-ı hareketimi çizmiş idi. Bir anda kalkıp kendisini kucağıma almış idim. Bir kuş, bir şikâr, bir hazîne-i bahtiyârî gibi âgûşumda sıkarak iki adımda yatağa kadar götürdüm. Giderken istiğnâ-furûşâne tepinerek hem gülüyor, hem de:

— Hayır! İstemem. Sen uyu! Ben uykum gelinceye kadar okuyacağım! diyerek benden tatlı bir intikam alıyordu.

Yatağın içinde birbirini takip eden medîd ü âteşîn bûselerim arasında Blanche:

— Söz ver, bir daha böyle bir şey yapmayacağına söz ver, yemin et! diyordu.

Ben:

— Pekiyi! Pekiyi! Söz veriyorum. Yemin ediyorum ki bir daha böyle bir şey yapmayacağım! diyordum.

Artık izzet-i nefsimi, nahvet-i merdânemi, vakârımı, gurûrumu, velhâsıl Blanche'ten ve onun muhabbetinden başka her şeyi unutmuş idim...

Kamerin kurs-ı mücellâsı, küşâde kalan pencerenin tülü hizasına kadar inmiş olup oradan, göz kırpar gibi görünmekte ve kemancının:

Düşerdi sîneme her bûsenin akîbinde,
Düşerdi bî-haber ü bî-tüvân u mestâne!

nakaratını ta uzaklarda tekrar ettiği işitilmekte idi.

Ben bu gece her geceden ziyâde şûhâne latîfeler eden Blanche'in müdevver kolları arasında elhân ü envâra, kalpte arzu uyandıran şeylerin kâffesine kalben teşekkür ederek, susuz kalmış bir hummâzede gibi, Blanche'in dudaklarından ayrılamıyordum.

Lâne-i Elhân[1]

Biri söze başlasın:

— Mâî gözlerinde bir nazar-ı intizâr uyukluyor. Kitap karşında açık, avuçlarında başın, açık cephen sarı saçların şebeke-i zılâli içinde, dirseklerin –siper-i ziyânın nâkûs-i kebûdundan dökülen– dâire-i muzîenin kenarında; fakat artık okumuyorsun, düşünüyorsun; mütâlaada olan yalnız vaziyetin. Gözlerin dâimâ o satır üstünde dalgın, sâbit, küçülüyor, küçülüyor... Sonra birdenbire açılıyor, daha sonra bu hareketlerini gizlemek için yine o satıra dönüyor... Bir aralık nazarın –yorgun, hâb-âlûd, müsterhim bir nazar!– uzun kirpikler arkasından sâkitâne, mahremâne bir kabahatli çocuk gibi bakıyor; bir kere bana; bir kere saate; bir kere de oraya, orada bir köpük yığını gibi duran firâş-ı beyâza bakıyor. İşte bu kadar! Başka hiçbir ses, hiçbir sabırsızlık nişânesi yok; dolaşan yalnız sâye-i ehdâb arasında koyu mâî bir hadeka; yalnız koyu mâî bir hadeka ancak bir saniyelik bir hülyâ-yı semâvî gibi dolaşıyor; bu cevelân bile gizlice belki de gayr-i ihtiyârî... Ben yazıyorum, yazıyorum, kalemim beyaz kâğıt üstünde bir zemzeme-i mevzûne ile şu kelimeleri resmederek kayıp gidiyor; sen sanıyorsun ki ben sana bakmıyorum, hayır bakıyorum, görüyorum: İşte yorgunluğun sisli kanatları gözlerinin üst kapaklarını indiriyor... Sen onları açık

1 "Lâne-i Elhân", Cenap Şahabettin, *Servet-i Fünûn*, sayı 304, 26 Kânunuevvel 1312/7 Ocak 1897, s. 280-283.

tutmaya çalışıyorsun, kaşların yükseliyor. İşte alnında bir, iki, üç büklüm... Şimdi iki şeyi dinliyorsun: Satırların bir ucundan diğerine koşan kalemimin sarîr-i yek-âhengi, saatin nabazân-ı manzûmu! Kamer nasıl sükût-ı leyâli dinlerse öyle, o kadar lâkaydâne, o kadar bîtâbâne dinliyorsun... Bu sesler de kulakların da gittikçe zayıflayacak; sonra bir an için kesilip yine başlayacak; sanki susacak, ağlayacak; nihayet bütün bütün susacak; çünkü senin uyuduğunu anlayacak... Şimdi istediklerin şunlar değil mi? Şu lambanın nâhun-ı münevverinden, gözlerini gıcıklayan şu sarı şuleden kurtulmak, sonra beyaz korsajı, siyah fistanı, siyah jüponu çıkarmak... Sonra saçlarını gevşetmek, pembe takkeni giymek: nihâyet âyineye bir nazar-ı vedâ'î... Hem de bunların hepsini çabuk çabuk bir dakika zarfında bitirmek, şurada bir köpük yığını gibi duran firâş-ı beyâza atılmak. Şimdi istediklerin bunlar değil mi? Bütün bunları biliyorum. Hem de bak: Uyku gözlerinde, gözlerin uykuda; hem gözlerin mahmûr, hem gözlerindeki uyku: Hep bunları görüyorum. Seni seviyorum da –âh hem de nasıl muhabbet!– sana acıyorum da. Fakat seni bu azaptan kurtarmak istemem: çünkü... Nasıl anlatayım, bilmem ki? Âh! Şimdi hodkâmî-i âşıkânemdeki zevk ve huzûru bilsen! Sen niçin üzülüyorsun, niçin bu taab ve intizâr altında eziliyorsun, niçin bana bârid bir bûse-i iftirâk uzatıp da yatağına girmiyorsun? Benim için, beni üzmemek, beni yalnız bırakmamak, benim harekâtımdan memnûn ve mes'ûd olduğunu anlatmak için değil mi? Âh, ne saâdet!.. Ey muhibbe-i azîzem, ciddi muhabbetleri ciddi tahammüller ispat eder! Ben de ne kadar sevildiğimi anlamak için şu azabı temdîd ediyorum."

Öteki şöyle mukâbele etsin:

— İşte sonbahar rüzgârı bir hasta gibi inliyor. İşte pîşâheng-i iftirâk! Sonbahar! Artık senenin akşamı hulûl etti: Bir mihmân-ı ma'şûk u muazzez gibi nevbahârda gelen şey, nevbahârda gelen hayat artık mahzûn ve dil-hûn ayrılıp gidecek... Ey muhibb-i azîzim, rüzgârı dinle: Âmâde-i hareket bir vapur gibi lâ-yenkatı ıslık çalıyor, "Haydi, haydi!" diyor. İşte safîr-i azîmet, işte bahçelerde bir telâşî-i veda... Kuru dallar üstünde bî-hayât yapraklar

titriyor, kopuyor, dökülüyor, ağaçlardan bir türlü ayrılmak istemiyor, bir daldan ayrılıyor, ötekine konuyor... Bu bâd-ı hazân beni pek siyeh-endîş etti: Sanıyorum ki bu sarsara-i hayât-rîz bir gün senin kalbinde de vezân olacak, bir girdbâd-ı nisyân bütün şefkat ve muhabbetini alıp götürecek, bütün evrâk-ı rahm u aşkın başka kadınlara dağılacak... Oh dostum, saâdetimizin bu sonbaharını bana gösterme!.. Dikkat ediyor musun, azîzim? Yine rüzgârın sesi değişti: Artık inlemiyor, haykırıyor akûrâne ormanlara saldırıyor, ağaçları kemiriyor, yoluyor; dallar... Zavallı çıplak siyah dallar bir kalb-i mükedderin a'sâb-ı siyeh-pûşu gibi bükülüyor, kıvranıyor, çatırdıyor, kırılıyor; hazin bir ka'ka'a-i inkisâr, müthiş bir mûsikî... Yok, ey yâr-i perestîdem, biz tabiatın bu esvât-ı mağmûmesinden bîhaber kalmalıyız: şu sisli âsumân, şu sarı yapraklar, şu pejmürde bahçeler üstüne perdeleri indirelim. Gözlerime bak: orada amîk ve lezîz bir semâ, o semâda senin çehre-i rûhun var; kalbimi seyret: orada bütün bir cihân var ki senin mâlikânen! Azîzim ellerini avuçlarımın içine bırak: Ezvâk ve eşfâkın, bahâr ve ziyânın, kalplerin, elhân ve revâyihin ebediyetinden bahsedelim. Bizim için şu dâire-i samîmiyetin âsumâne-i gül-fâmından başka semâ kalmasın; âlem, o fezâlar, o meçhûlü'l-hudûd şeyler bizim nemize lazım? İki kalbi ihâta edebilecek bir serâçe-i mahremiyet: Bu bize yetişmez mi?"

Biri zevc, öteki zevce olsun: Ömürleri elhân-ı mütekâbile-i edebiye ile geçsin, aralarında revâbıt-ı mu'tâdeden başka iki şey bulunsun: Şiir ve muhabbet.

Bu bir hayâldir, bir hayâal-i şîrîn, işte o kadar, değil mi? Hayır, öyle değil! Bu bir hakîkat, bu mevcut; on dokuzuncu asrın çeşm-i bedâyi'-dîdesi böyle birkaç lâne-i elhân keşfetti: İşte zevcesiyle Michelet, işte zevciyle Madam Octave Feuillet, işte Léon Daudet'nin mâder ve pederi, işte Théophile Gautier'in kızıyla Catulle Mendés, işte José María de Heredia'nın kerîmesiyle, Henri de Régnier...

Bunlar yalnız Fransa'da mı? Hayır, başka memleketlerde de var: İşte Almanya'da Mösyö ve Madam Glazer, İngiltere'de Robert Browning ile zevcesi Elizabeth Browning...

Bunlar bugün kısmen ma'lûm: Madam Michelet'i, madam Octave Feuillet'yi, Madam Alphonse Daudet'yi, Judiht Gautier imzasıyla neşr-i âsâr eden Madam Catulle Mendés'i... Bunların ezvâc-ı meşhûresini herkes tanır. Az çok her birinden bir şeyler okunmuştur.

Ötekilerin bizce henüz ma'rûfiyeti yok, yalnız Browning ailesini İngiliz edebiyâtı ile iştigâl edenler tanır.

Ahîren Fransa'da yeni bir çift daha keşfolundu ki hayâtları hakîkaten kebûterâne... Zevc ve zevce kendilerine bir muhît-i pür-elhân teşkîl etmişler; teneffüs ettikleri bir hevâ-yı şi'r ü sâz, gördükleri bir bahâr-ı hayâlât, şevâib-i medeniyye arasında mâh-ı muhabbete nigerân... İsimleri? Mösyö ve Madam Rostand.

Bu âile-i mes'ûde son zamanlara kadar bütün bütün meçhûl imiş, yalnız Mösyö Rostand hakkında şu kadarcık ma'lûmât varmış: Gayet zengin bir adam ki boş vakitlerini taharrî-i kavâfî ile işgâl eder. Son zamanlarda Comédie Française Tiyatrosu'nda Mösyö Rostand'ın bir piyesi mevki'-i temâşâya konuldu; piyes rakîk ve mütehekkimâne... Théodore de Banville'in piyesleri gibi şâirâneymiş, bi't-tabi rağbet-i huzzârı teshîr etti. O vakit müellifin hayât-ı güzeştesi, maîşet-i husûsiyesi tahkîk olundu; şâir-i meçhûlün târîh-i samîmîsinde iki mühim şey bulundu: Altı sene evvel *Musardises* nâmı altında bir mecmûa-i eş'âr neşretmiş; şâirin zevcesi de şâirmiş, hatta Rosemonde Gérard nâm-ı müsteârı altında münteşir *Pipeaux* unvanlı bir mecmûa-i eş'ârı varmış; bu iki mecmûa aynı senede eyâdî-i kâriîne takdîm olunmuş; ikisi de eyyâm-ı ibtidâiye-i izdivâcın takrîr-i elhânı, hikâye-i lezâizi, tekrâr-ı nakarâtı ile memlû imiş; bunlar neşrolundukları vakit okunmak şerefine nâil olamamışlar ki muhteviyâtı o zaman ma'lûm olsun; bu eserler ancak ahîren okunmuş, anlaşılmış; bu iki kalb-i muvâfık ve muâşıkın hafâyâ-yı hissiyesine nüfûz için o iki derc-i neşâidden güzel vâsıta olamazmış...

Adolphe Brisson, zevc ve zevcenin bütün eş'ârını okumuş, diyor ki:

Birbirini nerede tanımış? Bilmem, çünkü neşîdeleri bu nokta hakkında ebkem. Bir şefkat-ı âniye birini diğerine cezbetmiş, ilk mülakatta sevişmişler. Kadın sarışın, gül-fâm... Saçları az perîşân imiş; zevci olacak şâiri peri hikâyelerindeki prensler gibi görmüş. Vaat ve karar verilmiş; bir devr-i nûşîn-i bahtiyârî açılmış; bu hengâm-ı saâdet, rûhlarında bir ıtr-ı latîf bırakmış! Birkaç ay bir arada yaşamışlar; fikirlerini, hislerini izhâr ve i'tirâf etmişler; bu samîmiyet-i lezîzeyi hiçbir şey ihlâl etmemiş; daha iyi tanışmışlar, bütün bütün birleşmişler, aralarındaki râbıtanın ciddiyet ve ebediyetini hissetmişler... İki küçük kitabın küçük yapraklarından binlerce çocukluklar, hevesler, şefkatler, ifrata varan meserretler, sonra birdenbire bir tefekkür-i hazîn, ümitler, istiğrâklar ömrün devr-i tezehhüründe bulunan iki mahlûkun mes'ûdiyet-i mutlakasına delalet edecek şeyler, iştiyâk-ı hayât ile meşhûn şehkalar.

İşte o şiirlerden birkaç numûne:

Mösyö Rostand zevcesinin balo terliklerini saklıyor; saklıyor da ne yapıyor? Bunu tercüme ettiğimiz şu manzûme ifşâ ediyor:

Küçük, gül-gûn ayaklarına giydiği canfes terlikleri aldım... O benim için bir hazîne-i ganâimdir, ben onun binlerce eşyasını alır, saklarım; onun odasından, kapılar kapalı kalmak şartıyla; gizli gizli, neler neler almışımdır! Küçük, gül-gûn ayaklarına giydiği canfes terlikleri de aldım; bir şevk-i tıflâne ile açılmış çiçeklerle donattım. Şimdi masanın üzerinde duran o terliklerin her birine her sabah yeni güller vaz' ederim...

Zevc ve zevce bazen, iki çocuk gibi, şakalaşıyorlar. Mösyö Rostand ceketinin iliğine bir mimoza demeti iliştiriyor, zevcesi bu demeti almak istiyor; öteki reddediyor. Bu mülâhaza Madam Rostand'a şu neşîdeyi yazdırıyor:

Geçen sabah bir şems-i gül-fâm ile tenevvür eden yaprakların altında seni düşünüyordum, o aralık sen geçtin. Ceketinde bir mimoza

dalının hûşe-i ziyâdârını gördüm... Bir zemzeme-i istirhâm ile dedim ki: "Aman, rica ederim, şu küçük solgun çiçeği bana ver..." Sen reddettin, evet! Reddettin; sen ki o kadar müşfik, o kadar mutî'sin, o mimoza dalını benden dirîğ ettin. Benim derece-i teessürümü düşünmeksizin, benim meşhûn-ı dumû' olan gözlerimi görmeksizin benim iktirâbımla istihzâya kadar vardın, dedin ki: "Nasıl? Ciddi mi, azîzim hakîkaten bu çiçekleri istiyor mu?" Ben şu cevabı verdim: "Bâhusûs şunu anlamak isterim ki benim zavallı gönlümün bu acı eziyetine niçin sebep oluyorsun? Söyle, şu mimoza dalı senin nazarında niçin bu kadar kıymettâr?.." Sen hâlâ tebessüm ediyordun: "Dinle söyleyim; fakat beni azarlamayacaksın. Seni severken şu mimoza dalını senden dirîğ etmek küstahlığında niçin bulunduğumu söyleyim: Tab'an biraz mütecessisim, sizden bir şey dirîğ olunca çehrenizin alacağı hâli görmek arzusuna düştüm, daha bu hâlinizi görmemiştim, bilmiyordum... Al işte mimozalar!"

Bir şiir ki mevzû'unu göz önüne getiriyor, şûh ve dilrübâ bir levha gibi zevc ve zevcenin hâli pîş-i nazar-ı hayâle geliyor: Evvela infiâl, sonra musâfaha, arada bir demet çiçek... Zevcin nazarında bir incilâ-yı zafer, zevcenin ayaklarında evvela bir hareket-i bî-sabrâne, sonra bir za'f-ı bahtiyârî... Nihâyet iki el bir unf-ı müşfikâne ile birbirini sıkıyor!.. Bu levhada bütün saâdet-i zevciyeyi, bütün hubb u şebâbı temâşâ ediyoruz.

Diğer bir manzûmesinde Mösyö Rostand zevcesine hitap için bir kelime arıyor: Azîzem, hayâtım, hazînem... Bütün bu hitapları düşünüyor, fakat hiçbirini kâfi göremiyor, taharrîde devam ediyor, nihâyet şundan iyisini bulamıyor: Mecdim!

İnsan bu aileyi, bu hayatı, bu âsûde saâdeti, şu –iki muvâzî âyine gibi– biri diğerinin hissiyât ve hayâlâtını nâmütenâhî sûrette aksettiren iki kalbi düşündükçe *Mignon* operasındaki güfte-i meşhûru biraz tahrîf ile:

"Ben de böyle yaşamak... Böyle yaşamak, böyle sevmek, böyle ölmek isterim..." demekten, gıpta-keşâne bir şehîk-i tahassürden kendini alamaz!

Prens Levent[1]

İki koltuk değneğine asılı bir zavallı torba hâlinde Direklerarası çayhanelerinden birine giren sarı bıyıklı, kuru ve genç ma'lûl zâbit yudum yudum çayını içerken yanındaki delikanlıya biraz müteheyyic ve biraz müftehir anlatıyordu:

— Artık şimdi gülünç olmaksızın söyleyebilirim. Benim sokaktan geçişim semtin tazeleri için en ziyâde halecânla beklenen hâdise idi. Mahmuzlarımın şıkırtısı duyuldu mu derhâl –ketûm olmak isteyen i'tinâlarla– pencereler sürülür, deniz gibi yahut siyah inci kadar parlak nazarlar kafeslere yapışırdı. Yolda rast geliverişim genç kızların yürüyüşlerini şaşırtır, ayaklarını dolaştırırdı; sanki muvâzeneleri etrafımdaki havadan erirdi. Bana bir de lakap takmışlardı: Prens Levent.

1 "Prens Levent", Cenap Şahabettin, *Küçük Hikâyeler Koleksiyonu*, sayı 6, Mayıs 1931, s. 16-19. Bu hikâye daha önce *Zaman* gazetesinde yayımlanmıştır. Bkz. "Prens Levent", Cenap Şahabettin, *Zaman*, sayı 7, 10 Nisan 1334/10 Nisan 1918, s. 3.

Asıl adım unutulmuş gibiydi. İşte i'tirâf edeceğim: Bütün bunlar birer mini mini muzafferiyet gibi göğsümü şişiriyordu... Eminim ki seferberlik ilan edilip de Prens Levent, Aksaray Caddesi'nden kaybolduğu zaman mütehassir kalan gözler bir düzineden aşağı değildi. Baş sevkiyât[1] beni, hatırlarsın ya, Çanakkale'ye atmıştı. İlk ateş ziyafetini Anafartalar'da tattım. Bana orası ilk önce birbirini anlamayan ve birbirinin balını kapmak isteyen iki arı kovanı hissi verdi. İlk günler istihkâm taburlarının siper hazırlıklarıyla geçti. Ötede beride siperler birer yara gibi uzanıyordu; biz siperlerde yaralanmadan evvel vatan toprağı siperlerle yaralandı. İstihkâm taburları[2] hepimizi siperlere yerleştirdiler; orada hayat şüphe yok ki pek şûh bir şey değil; fakat siperdekilerin büyük bir tesellisi var: İstedikleri anda vatanın toprağını öpebilmek... Sizi temin ederim ki orada ecdâdımızın kokusuna benzer bir şey hissolunuyor... Ooh, ilk ateşi hiç unutmayacağım: İnce, müstesnâ ve âdeta bilmem tabir câiz midir, uhrevî bir sarhoşluk... İlk top tarrakasıyla sarsılan başınız dönüyor, bütün a'sâbınızda inkıtâsız bir titreme, fakat korku ile münâsebeti olmayan bir titreme... Etrafımdakilere baktım: gözler açılmış, benizler uçuk, dudaklar titreyen nefeslerle boğuluydu. Sanki o top gürültüsü bizi gayr-ı muntazar, müthiş bir imtihâna davet ediyordu. Hiçbir şey ve hiçbir kimse aklıma gelmiyordu. Dimağımın içini sâkit ve bî-his bir kürre-i belâhat doldurmuştu. Bir kendi varlığımı, bir de dizlerimin dayandığı toprağı hissediyordum. Siper şimdi galiba emniyet verdiği için sevimli geliyordu: Onun yumuşak toprağı, içerisinde bulunduğum mehîb mabedin bir ipek seccâdesi gibi idi. Sis içinde düşman toplarının siyah ağızları uzanıyordu. Ara sıra ağızdan âteşîn bir dil çıkıyor, etrafımızdaki anâsırı saniyelerce titretiyordu. Şarapnel öyle patlıyordu ki gökler yarılıyor sanırdınız. Her darbede dağlar uluyor, bulutlar inliyor, havanın ve toprağın enîn ü figânı

1 *Zaman*'da "Bâd-ı sevkiyât" olarak geçmektedir.

2 *Zaman*'da, "kayalar altında karıncalanıyordu: Yer altı kalabalıktan kararmıştı..." şeklinde devam etmektedir.

bir halîta kesâfetiyle böğürüyordu. Her infilâkta yerden kalkan kumlar, topraklar ve taşlar bir kuru yağmur hâlinde tepemize avdet ediyordu. "Mıntıka-i mühlike" önümüzdeki siperlerdi. Orada mermiler, ateş kargalar gibi hayatları didiklemişti. Rütbe-i şehâdet için lâ-yenkatı' münhal mevkiler açılıyordu; boşalan siperleri doldurmak lazımdı. Nöbet bizim bölüğe geldi. Boru acı ve madeni bir çığlıkla, "Haydi oraya... Vatan için ölmeli!" diyordu. Ağzım kurumuş ve dilim damağımı rendeleyen bir törpü olmuştu. Bütün bölük abdest aldı.[1] Düğüne gider gibi

1 *Zaman*'da, "ve temiz çamaşır giydi: Bu şehadet tuvaletiydi." Şeklinde devam etmektedir.

şen ve şâtır ölüme hazırlanıyorduk. Bu temiz gömlek ve donun temasından bütün vücûdum pürüzlendi. Gûyâ bana bir tavuk derisi geçirdiler. Sonra, o, bu şecâatten daha yüksek bir hareketti, muntazam hatvelerle mevte doğru yürüdük! İşte genç, sıcak, pür-hayât, pür-hayâl ve pür-ârzû kalplerimizi vatan için düşmana uzatıyorduk... Bu anda, ya Rabbi, ne garip his! Kendinizi milletin oğlu, babası, kardeşi, zevci, silahı, rûhu,[1] her şeyi sanıyorsunuz; göğsünüzde yirmi milyon nüfusun kalbi çarpıyor, size öyle geliyor ki memleketinizin dereleri sizin damarlarınızdır ve ormanlarında sizin adalâtınız birbirine sarılıyor; vatan gûyâ siz kendinizsiniz; yalnız içinizde: "Allahaısmarladık, allahaısmarladık!" diyen bir gizli ses var ki pek iyi anlayamıyorsunuz; bu nakarât-ı vedâ' kime hitaptır: Sağınızda veya solunuzda bir kere depreşip ebediyen dinlenecek bir silah arkadaşınıza mı yoksa arkanızda kalan vatan topraklarına mı?.. Şimdi Ölüm Siperleri'ne giderken eller dipçiklerde ve kabzalarda kilitlenmişti. Göğsümde bilmem nasıl bir ağırlık hissediyordum. Sanki etraf bütün sıkletini ciğerlerime bastırdı. Duâ, salavât, tövbe, tazarru' etrafımdaki dudakları mırıldatıyordu; bilmem hangi derin tahassür yanımdaki arkadaşın göğsünden hıçkırık gibi boğuk ve kısa bir, "Âh..." çıkarttı. Demir ve ateş fırtınası ta'rîfi nâ-kâbil bir gürültü yapıyordu. İnsan inanamazdı ki bu müthiş velveleyi yapan insandır! Arkamızdan boru, "İleri... İleri!" diyordu. Mühlik sipere vardık! Oh, o manzara... Ebedi sükûtlarıyla gökyüzüne haykıran açık ağızlar, evinden uğramış gözler, dudaklardan taşmış diller, yarım bir bakiyye-i hiss ü hayât ile kıpırdaşan bacaklar, üniformalar üstünde sırıtan ciğer, beyin, bağırsak parçaları; ooh, o nâ-tamâm ölümler ve nâ-tamâm ölüler... Nâgâh sağımdaki silah arkadaşı kolları havada yuvarlandı; bir an içinde başında kanlı saçları la'l bir takye olmuştu; kanıyla çamurlanan topraktan ayağımı çekmek istedim, fakat o anda bilmem nasıl oldu, sanki sol ayağım boşa bastı, yuvarlandım, sol avcum siperin zemininde şakladı: Pantolonumun paçası

1 *Zaman*'da, "taç ve tahtı, her şeyi ve" şeklinde devam etmektedir.

boşalmıştı, kumaşın yarasından kan pıhtılanıyor ve kırmızı bir çiçek oluyordu. Etrafımdakilere baktım: Bu bakış bir suâl idi. "Ne oldum?" demek istiyordum. Fakat etrafımda bütün gözler manasız birer camdı ve bütün sîmâlar manasız birer[1] mukavva... Galiba benim hesabıma onlar korktu! Neden, neden sonra anladım ki Prens Levent kötürüm olmuş. O zaman uzakta, ta Koska kaldırımları üzerinde pür-hayât, tannân ve mağrûr şıkırdayan mahmuzlarını acı bir mûsikî gibi işittim: Zavallılar artık hiçbir ses vermeyeceklerdi...

Gözlerinin kenarında yuvarlanmaya hazırlanan yaş tanelerini elinin tersiyle gizlice sildikten sonra ilave etti:

— Şimdi değneklerim tenha sokakların sükûtunu noktalarken eski âşinâlardan bir tazeye tesadüfüm o kadar elim bir şeydi ki... O zaman Prens Levent bütün fütûhâtıyla gözümün önüne geliyor ve kızıyorum: Ya o olmasaydı, ya ben, diyorum...

1 *Zaman*'da, "beyaz" şeklinde devam etmektedir.

Aile Yuvası[1]

Bizim köylülerden biri anlatıyordu:

— Güneşi ardına alarak başını eğdi, bir kere sağ gözüyle baktı; sonra bir sıçrayışta karşıya geçerek ela gözünün keskinliğiyle soldan süzdü. İlk görünüşünde o bir yosma şişe kırığı idi; ikinci manzarası, içinden geçen güneşin yedi parlak rengini açığa vurması sebebiyle şık eleğimsağma parçası olmuştu. Çaylak bayıldı; bâhusûs ki toy, görgüsüz, ağzı süt kokan bir çaylaktı; ona tam manasıyla "acemi çaylak" denebilirdi. Feleğin çemberinden geçmiş, yaşlı bir mahlûk olsaydı ona başını çevirip yan gözle bakmazdı bile; zîra o hayatının en mes'ûd devrinde ancak "Korilopsis" yahut "Muhabbet Lavantası" gibi başa vuran ucuz bir kokuya zarf olmuş bir cam parçası idi. Fakat henüz Hanya'yı Konya'yı tanımayan hayvancağıza Kaşıkçı Elması'ndan daha değerli göründü; o kadar ki içinden, "Sakın bu, tabiatın bir gözbağcılığı olmasın!" dedi. Hakîkatin bu kadar yalabık olabileceğine inanmıyordu. Bir gaga, bir gaga daha vurdu; hayır, gördüğü bir hayâlet değildi. Hilkatin mücevher bir şehkârını keşfettiğinde şüphe yoktu. Olanca gücünü sarf ederek bunu taze yuvasına götürmeli idi. Zîra bu şikâr-ı matahı ele geçiren kuş yeni evli bir gençti: oh, körpe hanımcığı ne kadar sevinecekti! Bu pırlanta ile döşenecek yuvaları bütün sarayların

1 Sembolik Musâhabe: "Aile Yuvası", Cenap Şahabettin, *Yolların Sesi*, sayı 13, 31 Birinci kânun [Aralık] 1933, s. 267-268.

ağızlarını sulandıracak değil mi idi? Zeki ve zarîf bir yeni gelin için bundan üstün dilek var mı idi? Genç çaylağın bu taze ilk karısı idi, pek tabiidir ki "zeki ve zarîf" olacaktı. Onun kıvrak sevinci, ya Rabbi, ne ince şiirdi...

Aşkın verdiği müstesnâ kuvvetle güzel billuru yuvasına getirdi; ortaya yerleştirdi ve büyük keşiflerden doğan dilsiz gurur içinde eşine bakarak bekledi... Lâkin umduğu şakrak sarhoşluğu göremiyordu.

Çaylak dilinden anlarım desem yalan söylemiş olurum amma eminim ki yuvada geçen ağız dalaşı tahmînimden çok uzak değildi. Taze gelin birkaç saniye o yeni şeyi süzdükten sonra tekdir yüklü bir bakışla kocasına sordu.

— Bu ne, bu?

— Doğrusunu söyleyeyim karıcığım, adını bilmiyorum, lâkin öyle sanıyorum ki bulunmaz Hint kumaşı dedikleri bu olacak...

— Bu mu bulunmaz Hint kumaşı? Doğrusu çok acayip kumaş! Lohusa odamızı bununla döşeyeceğiz, öyle mi?

Hanımın ela gözleri tehdit doluydu. Baba çaylak afalladı; iyi kötü bir özür kekeleyecekti. Lâkin hanımın korkunç köpürmesi meydan vermedi:

— Efendi, bunun üzerinde senin bir ay kuluçka yattığın var mı? Ya Rabbi, bu erkekler ne düşüncesiz mahlûklardır! Hele ben o düşüncesizlerin de en budalasına düşmüşüm. Düşününüz, beni yarım saattir şurada bekletiyor, araya araya bulunmaz Hint kumaşı dediği şu kenarları usturadan tehlikeli maskaralığı bulmuş... Zavallı yavrucaklarım, yumurtadan çıkar çıkmaz doğram doğram olacaklar. Efendibabaları bunu istiyor! Fakat yağma yok, ben ne kendimi paralattırırım ne de yavrularımı! Sana açık söyleyeyim mi efendi, artık senin bu yuvada yerin kalmadı. Haydi bakalım, kapı dışarı! Bir daha yolun bu tarafa düşerse bir deste gözlü iğne, iki düzine jilet bıçağı ile beş on avuç sırça kırığı getir e mi? Yavrulara beşik şiltesi yaparız!

Ve daha son sözü gagasında iken bir göğüs çaprazı ile baba çaylağı ve zorlu bir tepme ile de onun bulunmaz Hint kumaşını yuvadan yuvarladı.

İşte bu suretle genç ve gürbüz bir familya yurdu yıkılmış bulunuyordu... Şimdi siz, "Onlar kuş beyinlidirler de ondan böyle oldu!" dersiniz. Fakat hadiseyi henüz balayını geçirmiş bir aile apartmanına hayâlen nakledelim: Doğacak netîce o yıkım faciasından çok başka olmaz. Tasavvur ediniz: Küçükhanım kübik eşya ısmarlıyor; yirmi gün beklettikten sonra küçükbey yirmi seneden beri modası geçmiş "Arnuvo" mobilyayı hamallara yükletmiş getiriyor. Sen hanım ol da küplere binme bakalım. Genç beyini geldiği yere yollasa hakkı yok mu? Her ne ise ben yanağımı cama dayadım, yuvadan kovulan baba çaylağı takip ediyordum: Bedbaht güveyi biraz ötede bir dam üstüne konmuş birkaç çaylağın yanına gitti. Zannıma göre burası çaylakların kulübü, kıraathanesi yahut kahvesi olacak. Herhalde orada toplananlar civardaki yuvaların en ağırbaşlı çaylakları idi. Karşılarındaki konağın danslı çayını seyrederek cazbandını dinleyerek eğleniyorlardı. Ara sıra aralarına taze bir dişi çaylak konunca hepsinin göğüslerinden tatlı bir ilkbahar elektrikiyeti geçiyor, hepsi silkiniyor, tüylerini ütülüyor, yeni gelen hanımın gözüne girmeye çalışıyorlardı. İşte onlar böyle dans, aşk ve mûsikî arasında sarhoşken yuvasından kovulan talihsiz damat –müsaadenizle burada merhum Sadullah Paşa'nın parlak bir tabirini çalacağım– 'Sâika-i belâ gibi' geldi ve hemen derdini yanmaya koyuldu:

— Efendiler, tasavvur buyurunuz, sağdan lodosa ve soldan poyraza nazır, sağlam çöplerden ve ılık tüylerden örülmüş bir yuvam vardı...

Fakat devam edemedi; zîra kanatları hepsininkinden kabarık bir çaylak sözünü kesmişti:

— Saygıdeğer kardeş, dedi, anlatacağın şen ve şûh bir macera ise devam et. Tepeden tırnağa kulak kesileceğiz. Değilse boşuna gaganı yorma. Biz buraya dert dinlemek ve yürek üzmek için değil, ötüşüp gülüşmek için geliyoruz. Burası Saçakta Hülya Kulübü'dür. Geçen rüzgârdan güzel koku, doğan güneşten taze şiir ve velut kümeslerden semiz piliçler avlamak: İşte bizim felsefemiz bunu tanır. Biz de tabiat gibi yalnız gelecek günler için kaygı besleyeceğiz. Yuvalarımız genç fikirlerle

doludur. Her fazîlet ancak yarınki hayatın bir faydalı hizmetkârı olmak itibarıyla değerlidir. Tarih önümüzdeki asrın yavrularını aydınlatmak için yaşıyor. Eğer yavru ve yarın olmasa aşk, yuva, zekâ, hepsi çoktan iflas ederdi. İleriye bakınca hükmetmeliyiz ki yeryüzünde yalan varsa, ölümdür. Zîra yuvalarda yavruların sesi kesilmediği müddetçe tüylerimizin rengi ne kadar değişmiş olsa hayata yeni geliyoruz demektir. Bin asır evvelki çaylaklar bizde yaşıyorlar; âlemin son saatine yetişecek torunlarımızda da biz yaşayacağız... Saygıdeğer çaylak kardeş, senin başına geleni içimizde bilmeyen yok ve hepimiz seni ittihâm ediyoruz. Çünkü sen çöp lazım olan yere pırlanta götürmeye kalktın. Yavruların saadetini düşünecektin; kendi yuvanı parlatmak istedin. Genç hayat arkadaşın seni hakîkate davet etmiş oluyor. Haydi, yürekten pişmanlıkla yuvana git ve yavruları, yalnız yavrularla onları yetiştiren değerli anayı düşün.

Çaylak dilinden anlamam amma galiba dedikleri doğru idi.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 80

Edebiyat-ı Cedide topluluğunun en önemli temsilcilerinden Cenap Şahabettin, yazı hayatına erken yaşlarda başlamış ve şiirde büyük başarı elde etmiştir. Bu başarısını nesirde de kaydeden Cenap Şahabettin tiyatro, mizah, seyahat, makale, eleştiri gibi türlerde eserler kaleme almıştır. Hikâye yazarlığı ise pek bilinmeyen şairin bu yönü elinizdeki derlemeyle gün yüzüne çıkmaktadır.
Cenap Şahabettin'in, çeşitli süreli yayınlarda kalmış az sayıdaki hikâyelerinin tamamı orijinal dili ve günümüz Türkçesiyle ilk kez okurla buluşmaktadır.

Cenap Şahabettin (1871-1934)

Edebiyat-ı Cedide (Servet-i Fünun) topluluğunun Tevfik Fikret'le birlikte şiirdeki en önemli temsilcisi şair, yazar, doktor. Gülhane Askeri Rüştiyesi'ni ve Tıbbiye İdadisi'ni bitirdikten sonra eğitimine Askeri Tıbbiye'de devam etti ve buradan doktor yüzbaşı olarak mezun oldu (1889). İhtisas için gönderildiği Paris'ten döndükten sonra bir süre Haydarpaşa Hastanesi'nde çalıştı, ardından Karantina İdaresi'ne geçti. Bu esnada Mersin, Rodos, Cidde ve Suriye'de karantina doktorluğu ve sıhhiye müfettişliği yaptı. Birinci Dünya Savaşı başlayınca kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Darülfünun (İÜ) Edebiyat Fakültesi'nde Fransızca, Garp ve Osmanlı edebiyatı dersleri verdi (1914-1922). Bazı Avrupa ülkelerine ve Arap bölgelerine yaptığı seyahatlerdeki izlenimlerini gazete ve dergilerde tefrika olarak yayımladı. Seyahat notlarından ikisi sağlığında kitap olarak yayımlandı (*Avrupa Mektupları* ve *Hac Yolunda*). Erken yaşlarda şiir yazmaya başlayan Cenap Şahabettin, ilkin bazı şairlerin gazellerini taklit etti. Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit etkisinde kaleme aldığı şiirlerini ise henüz Tıbbiye'de öğrenciyken *Tâmât* adıyla kitaplaştırdı (1887). Fransa'da bulunduğu yıllarda parnasyen ve sembolistlerin etkisinde kalan şair, Avrupa'dan döndükten sonra eserleriyle edebiyat çevrelerinde tartışmalara yol açtı. Yazılarını Ahmet Peyman, C., Dahhak-ı Mazlum, Hakkı Talip, Raik Vecdi, Safi, Şekip, Şekip Hicri gibi takma adlarla *Mekteb*, *Hazîne-i Fünûn*, *Maarif*, *Malûmat*, *Saadet*, *S* , *Hürriyet*, *Şebab*, *Hak*, *İctihad*, *Tasvir-i Efkâr*, *Peyam-ı Sabah* *Fünun* gibi dergi ve gazetelerde yayımladı.

THG 0252406 VDI

9 786254 295676